

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Katedra německých a rakouských studií

Diplomová práce

2024

Bc. Thi Khanh Ly Nguyenová

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Katedra německých a rakouských studií

Německá arktická politika

Diplomová práce

Autor práce: Bc. Thi Khanh Ly Nguyenová

Studijní program: Teritoriální studia – specializace Německá a rakouská studia

Vedoucí práce: doc. JUDr. Vladimír Handl, CSc.

Rok obhajoby: 2024

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 3. ledna 2024

Thi Khanh Ly Nguyenová

Bibliografický záznam

NGUYENOVÁ, Thi Khanh Ly. *Německá arktická politika*. Praha, 2024. 85 s. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií, Katedra německých a rakouských studií. Vedoucí diplomové práce doc. JUDr. Vladimír Handl, CSc.

Rozsah práce: 152 117 znaků

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá politikou Německa v oblasti Arktidy v posledním desetiletí a soustředí se na její bezpečnostní rozměr. V arktickém regionu dochází v posledních letech v důsledku klimatických změn a nové geopolitické situace k mnoha proměnám, včetně změny bezpečnostní situace. Práce vychází z konceptů civilní mocnosti a sekuritizace a zkoumá, zdali Německo přistupuje k Arktidě jako multilaterální aktér, anebo v německé zahraniční a bezpečnostní politice nabyla Arktida na významu a stala se pro Německo uznávanou bezpečnostní otázkou. Úvodní část diplomové práce se věnuje obecnému představení arktického regionu, jeho vymezení a předložení globálních bezpečnostních, environmentálních a ekonomických aspektů a výzev s ním spojených. Poté práce stručně nastiňuje historii německého zapojení v Arktidě, jeho aktivity a relevanci Německa pro tuto oblast. Hlavní výzkumná část práce je rozdělena na bilaterální a multilaterální dimenzi německé arktické politiky, čímž zohledňuje povahu německého multilateralismu. Výsledky zkoumání německé arktické politiky ukázaly, že si Německo uvědomuje různé aspekty arktické bezpečnosti a její globální rozměr, nicméně se soustředí na klimatickou a ekonomickou bezpečnostní otázku regionu. I v kontextu současného dění a tezi o Zeitenwende jeho role zůstává kontinentální a svůj vojensko-strategický bezpečnostní vliv v Arktidě uplatňuje především v rámci širších struktur jako je EU a NATO.

Abstract

The thesis deals with Germany's Arctic policy in the last decade and focuses on its security dimension. The Arctic region has undergone many changes in recent years due to climate change and the new geopolitical situation, including a change in the security situation. Based on the concepts of civilian power and securitization, the thesis examines whether Germany approaches the Arctic as a multilateral actor or whether the Arctic has gained importance in German foreign and security policy and become a recognized security issue for Germany. The introductory part of the thesis is devoted to a general introduction of the Arctic region, its definition and a presentation of the global security, environmental and economic aspects and challenges associated with it. The thesis then briefly outlines the history of German

involvement in the Arctic, its activities and Germany's relevance to the region. The main research part of the thesis is divided into the bilateral and multilateral dimensions of German Arctic policy, thus reflecting the nature of German multilateralism. The results of the examination of German Arctic policy have shown that Germany is aware of the various aspects of Arctic security and its global dimension, however, the focus is on the climate and economic security issues of the region. Even in the context of current events and the Zeitenwende thesis, its role remains continental and it exercises its military-strategic security influence in the Arctic primarily within broader structures such as the EU and NATO.

Klíčová slova

Spolková republika Německo, Arktida, bezpečnostní politika, zahraniční politika, změna klimatu ruská militarizace, mezinárodní spolupráce, multilateralismus, daleký sever, severní křídlo NATO

Keywords

Federal Republic of Germany, Arctic, security policy, foreign policy, climate change, Russian militarization, multilateralism, international cooperation, the High North, the Northern Flank of NATO

Title/název práce

German Arctic Policy

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala panu doc. JUDr. Vladimíru Handlovi za pomoc, vstřícnost a cenné rady při vedení práce. Rovněž děkuji za jeho působení a vliv během celého magisterského studia, jehož zásluhou vzkvetl můj zájem o německou zahraniční a bezpečnostní politiku. Poděkování patří též mé rodině a blízkým, Markovi, jenž mi byl po mém boku neustálou oporou. Největší poděkování si zaslouží moji rodiče, díky jejichž úsilí a nekončící podpoře jsem měla možnost absolvovat vysokoškolské studium a přiblížit se tak dalším krokem k lepšímu životu, kterému obětovali ten svůj. Všem srdečně děkuji.

Obsah

Úvod	2
1 Arktida	8
1.1 Arktida, její definice a vymezení území	8
1.2 Proč je Arktida důležitá?.....	10
2 Německo jako aktér v Arktidě	13
2.1 Historie německého angažmá v Arktidě	14
3 Bilaterální dimenze bezpečnostního rozměru německé arktické politiky	18
3.1.1 Směrnice pro arktickou politiku 2013 a 2019	18
3.2 Vojenská bezpečnost a bilaterální spolupráce	20
3.3 Mocenské soupeření, vojenská přítomnost a otázky suverenity	25
3.3.1 Otázka ruské militarizace	30
3.4 Klimatická bezpečnost	34
3.5 Ekonomická bezpečnost	37
3.5.1 Námořní bezpečnost a námořní trasy	39
3.6 Věda a výzkum	41
3.7 Technologická a kybernetická bezpečnost	44
3.8 Lidská bezpečnost a původní obyvatelé	45
3.9 Mezinárodní spolupráce a správa regionu	46
4 Multilaterální dimenze bezpečnostního rozměru německé arktické politiky	49
4.1 Arktická bezpečnostní politika NATO	50
4.1.1 Vztahy NATO-Rusko v Arktidě.....	52
4.2 Arktická bezpečnostní politika EU	54
5 Závěr	57
Summary.....	60
Použitá literatura.....	61

Úvod

V arktickém regionu dochází v důsledku klimatických změn k mnoha proměnám a v posledních letech oblast nabývá na významu především v otázce klimatické, ekonomické a bezpečnostní. Globální oteplování planety vede nejen ke změnám v ekosystémech, ale rovněž podněcuje i otázky teritoriálního dělení regionu, jeho ochrany a využití. Ekonomický rozměr Arktidy spočívá v jedněch z největších ložisek ropy, zemního plynu a vzácných kovů na světě a v důležitých námořních trasách vedoucích regionem. Ekonomické zájmy se zde avšak střetávají se snahou o ochranu životního prostředí a mají také bezpečnostní rozsah, zejména v kontextu současného geopolitického dění.

Globální oteplování a změna klimatu významně ovlivňuje mocenskou a vojenskou dynamiku v regionu. S roztávajícím ledem dochází k otevření námořních cest a dosud zamrzlého a nepřístupného území. Arktický led dlouho sloužil jako přirozená ochrana hranic pro severní pobřeží Ruska. Tající led však Rusko nutí budovat silnou vojenskou přítomnost na severu, aby chránilo své zájmy národní bezpečnosti. Z ruské perspektivy je tato nutnost založena na přetrvávajícím vnímání hrozeb a obav ze zranitelnosti vůči Západu. V důsledku toho Moskva reaktivuje a modernizuje řadu bývalých sovětských vojenských základen a zvyšuje svou vojenskou přítomnost v regionu. Sousední země a země Severoatlantické aliance (NATO) jsou tímto stále více znepokojeny a reagují úpravou strategií, což zahrnuje definici směrnic vůči Arktidě, zvyšování výdajů na obranu či vylepšení vojenských cvičení. Ruské demonstraci vojenských manévřů a boji o vliv konkuruje také USA a Čína. A tak se arktický prostor, léta známý především jako oblast míru a spolupráce, v posledních letech stal dějištěm mocenského soupeření a s tím i rostoucí nestability.

V zájmu Spolkové republiky Německa (dále jen Německa nebo SRN) je čelit tomuto stávajícímu geopolitickému napětí v regionu a předcházet zájmovým konfliktům a potenciálním krizím. Z hlediska bezpečnostní politiky je třeba německý zájem o Arktidu vnímat především v kontextu NATO. Cílem je obrana Evropy před hrozbami a otevřenost základních dopravních a komunikačních linek. Tyto úmysly však poškozují sílící velmocenská rivalita a hlavním destabilizačním faktorem je v současnosti zejména zmíněná Ruská federace a její aktivity. Již po ruské anexi Krymu v roce 2014 byl původní region spolupráce zasažen a došlo ke změně bezpečnostních podmínek. V reakci na v současnosti probíhající konflikt na Ukrajině uvalil Západ na Rusko řadu ekonomických sankcí, došlo

k ochromení západních finančních zájmů v ruské arktické zóně; především pokud jde o ruské arktické megaprojekty na zkapalněný zemní plyn. Dále došlo k izolaci Ruska od arktického dialogu a ústředních fór jako je Arktická rada, což bude mít dlouhodobé důsledky. Jsou zde velké obavy, že se Rusko jednoduše obrátí na Čínu či jiné státy jako je Indie, Spojené arabské emiráty nebo další země, které své zájmy také zaměřují na Arktidu. A tak jakékoli krátkodobé politické zisky dosažené zmrazením Ruska z arktické konverzace budou nakonec vyváženy dlouhodobým strategickým nebezpečím na dalekém severu.

Cíl práce, výzkumné otázky a koncepty

Práce se zabývá přístupem Německa k této nové bezpečnostní situaci v Arktidě a klade si za úkol zodpovědět na následující výzkumné otázky. *Jak se Německo staví k otázkám arktického regionu a jak vnímá zejména jeho bezpečnostní rozměr?* V kontextu současného geopolitického dění a německé Zeitenwende bych také ráda zodpověděla doplňující otázku, *zda-li Německá bezpečnostní politika vůči Arktidě získává širší globální rozměr a Německo o tématu uvažuje šířeji, anebo jeho role zůstává kontinentální?*

Diplomová práce pracuje s konceptem civilní mocnosti a s konceptem sekuritizace, přičemž zkoumá jejich výpovědní hodnotu a aplikovatelnost na arktickou zahraničně-bezpečnostní politiku Německa. S konceptem civilní mocnosti přispěl Hanns W. Maull v roce 1990. V tomto období se mezi experty na teorii mezinárodních vztahů vedly četné diskuse o tom, jakým bude sjednocené Německo aktérem na mezinárodní scéně a jak bude formulovat svou zahraniční a bezpečnostní politiku. S konstruktivistickým přístupem Maull označil Německo za civilní mocnost, jež usiluje a nadále bude usilovat o mezinárodní multilateralismus; tedy o snahu o mezinárodní spolupráci, kultivaci a upevnění mezinárodního řádu založeného na principech a pravidlech. Konkrétně zmiňuje udržování pevných vztahů se Spojenými státy a zároveň přispívání k evropské a globální bezpečnosti. Civilní mocnost dále definuje ochota vytvářet nadnárodní struktury pro řešení kritických mezinárodních problémů, sladění ekonomických cílů, přičemž ekonomika funguje jako hlavní prostředek k uplatňování vlivu a pozitivně přispívá k mezinárodní bezpečnosti a vojenské užití síly je využíván jako nástroj zahraniční politiky pouze v tom nejzazším případě. V neposlední řadě se nesoustředí na sobecké prosazování materiálně chápaného národního zájmu, jak podle realistického

přístupu v teorii mezinárodních vztahů činí mocnosti tradiční.¹ Německo identitu civilní mocnosti převzalo po konci druhé světové války, z části kvůli tlaku Spojenců, ale zároveň byla tato změna i určitým rozchodem německé společnosti s nacionalistickou a militaristickou minulostí, která byla katastrofou pro Německo i celou Evropu. Vliv historické paměti přetrvával v německé zahraniční politice i po konci studené války, kdy nastal pouze malý obrat, který představuje například nasazení vojáků v Kosovu, Afghánistánu nebo Mali. Tyto případy však byly spíše výjimkami, kdy se Německo přizpůsobilo vnějším okolnostem a očekávání ostatních. Ač po konci studené války jeho zahraniční politika prošla jistou „normalizací“, tedy silnějším vnímáním politiky jako instrumentu národního státu, německý přístup jako takový neprošel radikálními změnami a stát nadále uplatňuje multilaterální strategii a buduje pozici měkkého hegemonu.²

Na pozadí současné *Zeitenwende* práce zohledňuje také koncept sekuritizace a řeší, jestli jej lze aplikovat na případ Arktidy. Sekuritizací se v práci myslí proces, díky němuž je bezpečnosti je věnována nadprůměrná pozornost. Koncept sekuritizace je klíčovým konceptem Kodaňské školy, jedná se o proces, kterým se určitá otázka nebo problém vyvýší na úroveň bezpečnostní hrozby. Poprvé jej představil v roce 1995 dánský politolog Ole Wæver ve své publikaci *On Security*. Poté došlo k rozvedení konceptu dalšími dánskými teoretiky mezinárodních vztahů, mezi něž patří Barry Buzan a Jaap de Wilde. Tito akademici působili v Kodaňském výzkumném institutu pro mír (Copenhagen Peace Research Institute), odtud proto plyne pojmenování pro stěžejní přístup bezpečnostních vztahů – Kodaňská škola. Hlavní myšlenkou Kodaňské školy je posun od tradičního pojetí bezpečnosti, které se soustředí především na vojenské hrozby, k širšímu chápání bezpečnosti. Tento teoretický rámec rozšiřuje pohled na bezpečnostní otázky a zahrnuje kromě klasického vojenského vnímání bezpečnosti i sociální, ekonomické, environmentální a kulturní aspekty. Pojetí bezpečnosti v rámci kodaňské školy bylo rozšířeno a zahrnuje dohromady pět sektorů vojenský, politický, společenský, ekonomický a environmentální sektor.³ Tomuto rozdělení bezpečnostních aspektů je uzpůsobena i analytická část diplomové práce.

Německo bylo dlouho tzv. „desekuritizační mocností“ a sekuritizaci zahraničně-

¹ Hanns W. Maull, „Germany and Japan: The New Civilian Powers,“ *Foreign Affairs* 69, č. 5 (1990/1991).

² Vladimír Handl, „Německý multilateralismus,“ *Mezinárodní vztahy* 38, č. 1 (2003): 13.

³ Mathias Albert and Barry Buzan, „Securitization, sectors and functional differentiation.“ *Security dialogue* 42, č. 4-5 (2011): 413-425, <https://doi.org/10.1177/0967010611418710>.

bezpečnostních témat se velmi bránilo. Otázkou je, jestli s nástupem bezpečnostních hrozeb, nabýváním geopolitického významu Arktidy a jistým obratem v německé bezpečnostní politice došlo k sekuritizaci této oblasti a k určité změně v německé bezpečnostní a zahraniční politice ve vnímání arktického regionu jako globálního bezpečnostního problému.

Ruská agrese proti Ukrajině podtrhla zásadní zlom v německé zahraniční politice, který Olaf Scholz nazval ve svém proslovu *Zeitenwende*. Německo oznámilo svou ambici převzít vedoucí vojenskou roli v Evropě, zvýšení svých výdajů na obranu, zasadilo se o snížení závislosti na importu surovin z Ruska a začalo zavádět změny v energetické politice a v dalších sférách. Pro německou politiku, typickou pro svou kontinuitu a zdlouhavé přijímání změn, je tento obrat neobvyklý. Je otázkou, do jaké míry současná *Zeitenwende* německou zahraniční a bezpečnostní politiku dlouhodobě transformuje. Pohled Německa na vlastní bezpečnost a vztahy s Ruskem se nepochybně změnil. Zdá se, že se země však stále obává hrát významnou roli v evropské obraně. Limity *Zeitenwende* kromě zavedených pořádků a typické německé zdrženlivosti spočívají i v omezených možnostech a vybavení Bundeswehru. Důležitým faktorem je i německá veřejnost, jež si podle průzkumů vedoucí vojenskou roli Německa nepřeje.⁴ Od vyhlášení obratu můžeme přesto v německé zahraniční politice pozorovat například zveřejnění strategie vůči Číně v červenci 2023, zaměřené na indo-pacifický region. Jako předmět zkoumání se tak nabízí, jestli se podobný přístup může odrazit i v politice vůči dalekému severu v severoatlantickém regionu.

Cílem práce je analýza německé arktické politiky a vyhodnocení současných zájmů Německa v Arktidě a to především v oblasti bezpečnosti. Diplomová práce si klade za úkol zjistit, zdali Německo přistupuje k oblasti arktického regionu jako multilaterální aktér, který jedná zejména v rámci strategií větších hráčů, EU a NATO, anebo došlo v německé zahraniční a bezpečnostní politice k nabytí Arktidy na významu z hlediska sekuritizace, čímž se pro Německo stala uznávanou bezpečnostní otázkou.

Časově je práce vymezena vydáním prvních německých směrnic k arktické politice v listopadu 2013, jež jsou prvním dokumentem, který dokládá německý zájem chopit se příležitostí v regionu a zároveň převzít odpovědnost v rámci svého angažmá. Na druhém

⁴ „The Berlin Pulse 2023/24: Of Power shifts and Paradigms,“ Körber Stiftung, citováno 15. prosince 2023, <https://koerber-stiftung.de/en/projects/the-berlin-pulse/2023-24/>.

konci je analýza německé arktické bezpečnostní politiky ohraničena zveřejněním Německé národní bezpečnostní strategie v červnu 2023, která je historicky první strategií formulující německou bezpečnostní politiku a do níž byly vkládány velké naděje s ohledem na ochotu Německa hrát větší roli v otázkách bezpečnosti a obrany.

Úvodní část diplomové práce se věnuje obecnému představení arktického regionu, jeho vymezení a předložení globálních bezpečnostních, environmentálních a ekonomických aspektů a výzev s ním spojených. Poté práce stručně popisuje původ a historii německého zapojení v Arktidě, jeho aktivity a relevanci Německa pro tuto oblast. Hlavní analytická část práce se věnuje přístupu Německa k arktickým bezpečnostním otázkám a zároveň tomu, jak tento postoj odráží odborná diskuse. Kapitola je tématicky rozdělená do podkapitol na základě řady různých bezpečnostních aspektů týkajících se arktické oblasti a opírá se o rozšířené sektory bezpečnosti definované kodaňskou školou. Oproti bilaterální arktické politice Německa práce pojímá i multilaterální dimenzi jeho angažmá. Německo je významným aktérem mezinárodních struktur a jako civilní mocnost známý pro svou snahu o multilateralismus, poslední kapitola se proto zabývá arktickou bezpečnostní politikou Evropské unie a Severoatlantické aliance.

Zhodnocení literatury a zdrojů

Diplomová práce pracuje jak s primárními, tak sekundárními zdroji. Pro analýzu německé bezpečnostní politiky byly využity oficiální dokumenty – směrnice, strategie, prohlášení a publikace vlády, ministerstev či samotných politiků. Sekundárními zdroji jsou potom zejména publikace think-tanků *SWP*, *DGAP*, *CIMSEC*, *the Arctic Institute*, odborné články a pohledy expertů na problematiku Arktidy v německé zahraniční a bezpečnostní politice. Důležitým zdrojem informací byly i publikace německé arktické kanceláře a články nezávislých zpravodajských portálů věnující se Arktidě jako *The High North News* nebo publikace nezávislých časopisů jako *The Wilson Quarterly*.

Dlouhodobě a hluboce se tématu Arktidy věnuje dr. Michael Paul, jehož analýzy pod záštitou *Stiftung Wissenschaft und Politik (SWP)*, odborné články, stejně jako nově publikovaná kniha *Der Kampf um den Nordpol* byly významnými zdroji pro tuto diplomovou práci.

Významným expertem na arktický region je dr. Stefan Steinicke. Tento Berlínský analytik pro otázky Arktidy byl dřívějším pracovníkem SWP a práce čerpá zejména z jeho publikací

think-tanku the Arctic Institute nebo the High North News. Dr. Steinicke je autorem dizertační práce *Germany's Arctic Engagement – Between Environmental Responsibilities and Geo-Economic Interests*, jež je velmi komplexní, podrobnou a jedinou dostupnou analýzou německé arktické politiky.

K oblasti Arktidy a bezpečnostním otázkám s ní spojenými je dostupná řada monografií. *Governing Arctic Change: Global Perspectives* editovaná Kathrin Keil a Sebastianem Knechtem analyzuje všechny účastníky správy Arktidy, včetně nearktických států, mezinárodních organizací a domorodých skupin. V rámci zkoumání činnosti zúčastněných stran v Arktické radě označuje Německo jako „the Late Bloomer.“ Golo M. Bartsch vydal nejednu publikaci k arktickému regionu, učebnice *International Politics and Governance in the Arctic – An Introduction* popisuje historii, aktéry, instituce a procesy arktické politiky. Komplexní *Handbook on Geopolitics and Security in the Arctic: The High North Between Cooperation and Confrontation* editora Joachima Webera je kniha napsaná odborníky na mezinárodní bezpečnostní studia a Arktidu, jakož i praktiky z vládních institucí a mezinárodních organizací a je velmi obsáhlým zdrojem informací o geopolitických a bezpečnostních otázkách na dalekém severu. Tyto knihy poskytují široký přehled o dění v Arktidě a jejím fungování, přičemž se však soustředí na arktické státy a potažmo Čínu. Pro účely práce posloužily jako komplexní přehledový zdroj informací, Německo jako aktér v arktickém regionu v nich však figurovalo pouze okrajově či úplně absentovalo.

Výzkumný profesor arktického práva a vedoucí výzkumné skupiny Arctic Governance v Arktickém centru na Laponské univerzitě prof. Stefan Kirchner a jeho přednáška *Impacts of Russia's War against Ukraine on International Cooperation in the Arctic* zaštitěná Ústavem mezinárodních vztahů, jakož i jeho odborný pohled a odpovědi na otázky, byly cenným zdrojem pro psaní a určení samotného směřování této práce.

Opomenut by neměl být ani odborný příspěvek profesorky Katarzyny Zysk z Norského institutu pro obranná studia v podcastu *Polar Geopolitics* pojednávající o bezpečnosti, Rusku a Číně v Arktidě a důsledcích rozšíření NATO v oblasti.

Arktida a s ní spojená bezpečnost je s jejím narůstajícím významem zkoumána čím dál tím více. Valná většina dostupných prací se však soustředí na arktické státy a velmoci. Konkrétně Německo a jeho aktivity v Arktidě nejsou příliš častým předmětem zkoumání, a proto tato práce má za účel přispět do českého odborného diskursu marginálním tématem.

1 Arktida

Tato úvodní kapitola se zabývá arktickou oblastí obecně, klade si za úkol vymezení a definici území Arktidy pro účely práce a pokládá základ jejímu dalšímu pokračování. Zároveň předkládá důvody a argumenty pro význam arktického regionu, jež spočívají v otázkách klimatických, ekonomických a bezpečnostních.

1.1 Arktida, její definice a vymezení území

Vymezení území Arktidy není úplně jednoduché, jelikož je možno Arktický region interpretovat mnoha způsoby a nelze jej jednoznačně definovat. Pro vymezení hranic Arktidy se využívají relevantní kritéria jako geografické, klimatické a biologické faktory či politické hranice. Nejzákladnější a nejběžnější geografické vymezení je často ohraničeno polárním kruhem a 66°33' s. š.⁵ Druhým způsobem vymezení regionu je vymezení na základě teploty. Při aplikaci tohoto způsobu zahrnuje Arktida oblast severně od červencové izotermu 10°C. Izotermou se rozumí linie zeměpisných míst, která mají stejnou nebo srovnatelnou teplotu, v tomto případě průměrnou červencovou teplotu 10°C. Třetí definice využívá severní linii stromů. Linií stromů se myslí severní hranice, za kterou stromy již nerostou, jedná se o přechodovou zónu mezi souvislým boreálním lesem a tundrou. Další zeměpisná definice se zaměřuje na hranici věčně zmrzlé půdy. Podle této definice zahrnuje arktická oblast veškeré území, které je trvale zmrzlé. Každá definice sama o sobě obvykle vylučuje oblasti, které by měly být zahrnuty, a zahrnuje oblasti, které by měly být vyloučeny. Pro účely této práce bude použita definice programu Arktické rady pro monitorování a hodnocení Arktidy (AMAP), která zahrnuje všechny oceány a území severně od polárního kruhu a severně od 62° s. š. v Asii a 60° s. š. v Severní Americe, a upravenou tak, aby zahrnovala mořské oblasti severně od Aleutského řetězce, Hudsonův záliv a části severního Atlantiku včetně Labradorského moře. Toto vymezení zahrnuje všechny arktické státy a obyvatele regionu.⁶ Diplomová práce pracuje také s širším pojmem Daleký sever (the High North), jímž se rozumí oblasti za polárním kruhem zahrnující Arktidu i části subarktických

⁵ Michael Paul, *Der Kampf um den Nordpol. Die Arktis, der Klimawandel und die Rivalität der Großmächte* (Freiburg: Herder, 2022), 16.

⁶ Janine J. Murray, "Physical/Geographical Characteristics of the Arctic," in *AMAP Assessment Report: Arctic Pollution Issues* (Oslo: 1998), 9-10.

oblastí na jih od Arktidy.

Pokud jde o mezinárodní vztahy a aktivity v arktické oblasti, největší pozornost je přirozeně věnována arktickým státům. Ty mají jurisdikci nad pevninskými oblastmi i mořskými pobřežními zónami, stojí za nejvíce vědeckými výzkumy a dominují také v diplomatických a vojenských záležitostech. Arktickými státy se v této práci rozumí ty, které mají svrchovaná území severně od polárního kruhu: Finsko, Island, Norsko, Dánsko Kanada, Ruská federace, Švédsko a Spojené státy. Těchto osm států společně tvoří Arktickou radu a hrají klíčovou roli při utváření politiky a správy Arktidy.⁷ Mezi arktické aktéry patří i nearktické státy, jsou jimi všechny ostatní země, které mají zájem o Arktidu a Evropská unie. V současné době jsou mnohé z těchto zemí tzv. pozorovateli v Arktické radě a patří mezi ně mnoho evropských i asijských států, které mají různé motivace pro snahu o získání vlivu v regionu.⁸ Pozorovatelský status státům sice neumožňuje hlasovat o záležitostech Arktické rady, ale mají díky němu možnost podílet se na činnosti organizace.⁹ Arktida byla po konci studené války označena za oblast míru a spolupráce a Arktická rada toto nastavení symbolizuje a ztělesňuje. Rada je mezivládní fórum pro regionální spolupráci osmi států regionu (Kanady, Dánska, Ruska, USA, Norska, Islandu, Finska a Švédska), domorodých národů a dalších obyvatel ve společných arktických otázkách i mimo vojensko-strategickou oblast a je bezesporu stěžejní institucí, jež má možnost reagovat na probíhající četné změny v regionu.¹⁰ Arktická rada se tradičně věnuje tématům „měkké bezpečnosti“, tedy bezpečnosti lidí, klimatu a ochraně životního prostředí. Nyní se čím dál tím častěji zabývá otázkami „tvrdé bezpečnosti“ zaměřenými na národní státy, obranu, ochranu pobřeží.¹¹ Avšak mandát Arktické rady, jak je formulován v Ottawské deklaraci, vojenskou bezpečnost výslovně vylučuje.¹²

⁷ „Arctic States“, Arctic Council, citováno 4. února 2023. <https://www.arctic-council.org/about/states/>.

⁸ Evan T. Bloom, „The Rising Importance of Non-Arctic States in the Arctic“, *The Wilson Quarterly*, Winter 2022, <https://www.wilsonquarterly.com/quarterly/the-new-north/the-rising-importance-of-non-arctic-states-in-the-arctic>.

⁹ Kathrin Keil a Sebastian Knecht, *Governing Arctic Change: Global perspectives* (London: Palgrave Macmillan, 2017), 121, <https://doi.org/10.1057/978-1-137-50884-3>.

¹⁰ Stefan Kirchner, „Impacts of Russia’s War against Ukraine on International Cooperation in the Arctic“, Ústav mezinárodních vztahů Praha, online přednáška dne 25. května 2023, <https://www.iir.cz/impacts-of-russia-s-war-against-ukraine-on-international-cooperation-in-the-arctic>.

¹¹ Michael Paul, *Der Kampf um den Nordpol*, 67.

¹² „About The Arctic Council“, Arctic Council, citováno 15. září 2023, <https://arctic-council.org/about/>.

1.2 Proč je Arktida důležitá?

Arktida je klimatickým ohniskem, v němž probíhá oteplování v porovnání se zbytkem zeměkoule třikrát až čtyřikrát rychleji.¹³ V důsledku klimatických změn a s nimi spojeného úbytku mořského ledu v Arktidě roste politický, hospodářský a sociální význam tohoto regionu. Středem regionu, který je obecně vymezen polárním kruhem, je Severní ledový oceán, který je v současnosti stále celoročně pokryt proměnlivou vrstvou ledu. Arktida bez ledu by však znamenala nejen rozsáhlou změnu životního prostředí v regionu i na celosvětové úrovni, ale také zásadní změnu politického uspořádání dalekého severu. Důsledky těchto změn v Arktidě se dotýkají různých oblastí politiky včetně aspektů týkajících se životního prostředí, hospodářství a mezinárodní bezpečnosti. Dnes se tyto změny již neomezují pouze na Severní ledový oceán, ale vzbuzují obavy i touhy současně po celém světě. Řada států proto vydala konkrétní arktické strategie a implementovala je do svých zahraničních a domácích politik. Za motivem těchto států stojí často podobné, ale i protichůdné zájmy a příležitosti.¹⁴

Arktická oblast po dlouhá století sloužila především jako místo pro vědecký výzkum. Zájem o region se začal zvyšovat během studené války, kdy byla Arktida strategicky důležitá, představovala přínos mimo jiné v podobě zkrácené trajektorie pro mezikontinentální balistické rakety nebo byla místem pro varovné radarové systémy.¹⁵ Od konce studené války se však Arktidě, severnímu Atlantiku a takzvané "mezeře GIUK," tedy námořnímu prostoru mezi Grónskem, Islandem a Spojeným královstvím, nevěnovalo příliš pozornosti. Mezera GIUK ohraničuje arktickou oblast a představuje úzkou námořní cestu mezi Norským mořem a Atlantským oceánem. Vyznačuje se jedinečnou podmořskou topografií s izotermickou teplotou a nachází se zde kritická podmořská infrastruktura.¹⁶ Důležitost tohoto námořního prostoru však začal narůstat v posledních letech z řady důvodů klimatických, ekonomických

¹³ „The Disruption of Arctic Exceptionalism,“ DGAP report č. 2, 8. února 2023, <https://dgap.org/de/node/38319>.

¹⁴ „Germany’s Arctic Policy Guidelines: Assuming responsibility, Creating Trust, Shaping the Future,“ The Federal Government, August 2019, <https://www.auswaertiges-amt.de/blob/2582626/eb0b681be9415118ca87bc8e215c0cf4/arktis-leitlinien-data.pdf>.

¹⁵ Muyin Wang a James E. Overland, "A sea ice free summer Arctic within 30 years: An update from CMIP5 models," *Geophysical Research Letters* 39, č. 18 (2012): 2097-2101, <https://doi.org/10.1029/2012GL052868>.

¹⁶ Michael Paul a Göran Swistek „Germany In The Arctic-North Atlantic: Reassessing ‚Forgotten Waters‘ Part 1,“ CIMSEC, 15. června 2022, <https://cimsec.org/germany-in-the-arctic-north-atlantic-reassessing-forgotten-waters-part-1/>.

i bezpečnostních, které se navzájem prolínají a současně spolu kolidují.

Arktida je oblastí rychlých a intenzivních klimatických změn, jež oblast severního pólu značně ovlivnily a vedly k mnoha proměnám. Arktida je významná pro celkový klimatický systém, arktické změny podstatně ovlivňují globální oteplování, a tím rychlost tání i jižního pólu – Antarktidy. V důsledku toho, že arktická ledová pokrývka postupem času taje rychleji, než se odhadovalo, dochází ke zvyšování hladiny moří a zmenšování životního prostředí mnoha živočišných druhů. Led taje čím dál silněji a namísto sněhu často padá déšť, což ovlivňuje ekosystémy a životní cykly spousty živočichů, jež bojují o přežití a jejichž populace postupně ubývá. Negativní dopady pocítuje též tamější Inuitské obyvatelstvo a lokální komunity, které ztrácí možnost plně vést svůj dlouholetý, tradiční způsob života. Změna klimatu je proto již léta ústředním tématem, na nějž se zaměřuje program předsednictva Arktické rady. Zájem vypořádat se s důsledky klimatických změn má oficiálně i samotné Rusko, k dekarbonizaci a snižování spalování fosilních paliv však reálně přispívá minimálně. Těžba fosilních zdrojů energie na arktickém území Ruska ostatně tvoří podstatnou část ruského státního rozpočtu. Ze států skupiny G20 má Ruská federace ve své skladbě zdrojů energie nejnižší podíl na obnovitelných zdrojích. Klimatické problémy tak představují výzvu i pro zahraniční a bezpečnostní politiku na mezinárodním poli. Jejich důsledky totiž globálně dopadají různě, což může způsobovat zvyšování napětí mezi státy. To vyžaduje kooperativní přístup mezi arktickými aktéry a politiku, jež minimalizuje potřebu bezpečnostní politiky a vojenské intervence.¹⁷

Změna klimatu vytváří příležitost i pro různá hospodářská odvětví jako těžební průmysl, obchod a námořní logistiku. Úbytek ledu umožňuje otevírání cest a plavbu na námořních trasách v Severním ledovém oceánu, což zintenzivňuje mezinárodní obchod a do budoucna ovlivní směr jeho rozvoje. Zvýšená aktivita námořní dopravy na druhou stranu zvyšuje pravděpodobnost úniků ropy a četnost ropných havárií, jež představují obrovské znečištění životního prostředí.¹⁸ Odhadem se období bez ledu v Arktidě prodlouží z 30 dnů v roce 2010 na 120 dnů v roce 2050. Severovýchodní průjezd, známý jako Severní mořská cesta, stejně jako Severozápadní průjezd, táhnoucí se od Atlantiku podél pobřeží Severní Ameriky, budou splavné i několik měsíců v roce. Zároveň nově vznikající severní plavební trasy krátí

¹⁷ Michael Paul, *Der Kampf um den Nordpol*, 21-22.

¹⁸ Stefan Kirchner, „Impacts of Russia’s War against Ukraine on International Cooperation in the Arctic,“ Ústav mezinárodních vztahů Praha.

vzdálenost mezi Evropou a Asií, což přitahuje pozornost mnoha zemí. Jakékoli narušení arktické lodní dopravy by potom mohlo omezit celosvětový obchod se zbožím. Arktické lodní trasy proto musí být chráněny před politickým napětím a vojenskými krizemi prostřednictvím stabilní a účinné řídicí struktury, která podporuje spolupráci mezi obyvateli a ne-obyvatelem Arktidy a je založena na jasném právním statusu. Spolupráce je nutná též k rozvoji námořního dohledu, společného mapování, předvídatelné předpovědi počasí a nouzové infrastruktury. Tání ledovce na dalekém severu mění jeho geostrategickou polohu a rostoucím zájmem o Arktidu se zvyšuje její geopolitická hodnota. Vědci, politici a novináři o budoucím scénáři vývoje Dalekého severu různě spekulují. V mezinárodním diskurzu je tak region opravdu významný, jelikož probíhající události mohou přinést závažné důsledky jak pro arktické země, tak i pro celou Evropu a mezinárodní společenství.¹⁹

Atraktivnost Arktidy spočívá z velké části i v ekonomických důvodech, jelikož se v regionu nachází významné zásoby nerostných surovin a minerálů. Rychlé tání ledu pokrývající Severní ledový oceán tak nejenom otevírá nové námořní cesty, ale také přístup k surovinám v regionu, které jsou atraktivní komoditou pro arktické i nearktické státy. Dalším příkladem ekonomických aktivit, jež nabývají na relevanci se změnou klimatu, je například provoz datových center. Dánsko, Finsko, Island, Norsko či Švédsko svá datová centra umísťují do arktických oblastí, jelikož chladné podnebí snižuje náklady na provoz serverů generujících velké množství tepla. Arktida je tak i místem, v němž se nachází stěžejní internetová infrastruktura.²⁰

V neposlední řadě význam tohoto námořního prostoru zvýšila agresivní politika Ruské federace a její vojenská invaze na Ukrajinu. Ruská federace představuje jeden z hlavních arktických států, její území se rozkládá na 53 procentech pobřeží Severního ledového oceánu²¹ a společně se Spojenými státy a Čínou je jednou ze světových velmocí se zájmy v oblasti. V Arktidě země vede federace spory o území a vlastnictví zdrojů a svůj vliv v regionu si vymáhá za pomoci vojenských manévřů a ozbrojených složek. Nyní rostou obavy z možného „přelití“ probíhajícího konfliktu i na území Arktidy. Západem (primárně

¹⁹ Joanna Grzela, „Germany’s Arctic Policy – Between Economy and Ecology,” *Athenaeum Polskie Studia Politologiczne* 48, (University in Kielce 2015): 120, <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/752364.pdf>.

²⁰ Bjorn Ronning, „Data centers as critical infrastructure in the Arctic,” *High North News*, 28. května 2020, <https://www.highnorthnews.com/en/data-centers-critical-infrastructure-arctic>.

²¹ „The Russian Federation,” Arctic Council, citováno 5. října 2023, <https://arctic-council.org/about/states/russian-federation/>.

Spojenými státy a EU) uvalené sankce na Rusko jako důsledek invaze, poznamenaly ruskou ekonomiku a ještě prohloubily propast mezi pomyslným ideologickým západem a východem. Po započetí ruské agrese na Ukrajině došlo v březnu 2022 též k pozastavení činnosti Arktické rady, jelikož se ostatních 7 členských států rozhodlo její fungování, s ruským předsednictvím v čele, bojkotovat. Z těchto důvodů jsou obavy z narušení stability v regionu na místě.²²

Jak vyplývá z této kapitoly, oblast Arktidy je důležitá v mnoha různých rovinách. Samotná otázka bezpečnosti v Arktidě, na níž se tato práce soustředí, má spoustu dimenzí – kromě vojenské a politické také enviromentální, ekonomickou, regionu se týká také kyberbezpečnost nebo lidská bezpečnost. Tyto dimenze jsou vzájemně propojené a řešení bezpečnosti Arktidy proto vyžaduje komplexní přístup, který zohlední složité a vyvíjející se výzvy v regionu. Bezpečnost v Arktidě je předmětem rostoucího celosvětového zájmu v důsledku environmentálních a geopolitických změn v arktickém regionu.

2 Německo jako aktér v Arktidě

Německo, stejně jako Velká Británie, Francie, Itálie, Španělsko, Polsko a Švýcarsko, se řadí mezi nearktické evropské státy, jež mají bohaté zkušenosti s výzkumem a průzkumem Arktidy.²³ Ačkoli Německo není arktickým státem a v Arktické radě drží pouze status pozorovatele, jeho role v mezinárodním společenství a jeho zájmy mají za důsledek německé angažmá v otázkách týkajících se Arktidy. Německo je nejsilnější ekonomikou Evropské unie (EU) a nepochybně významným státem pro evropskou bezpečnost. Relevantním aktérem je Německo zejména jako partner a člen EU a NATO. Německo je relevantní také z geostrategického hlediska kvůli svému zvláštnímu postavení: země je součástí oblasti Baltského moře a leží na rozhraní s Atlantikem a Baltským mořem v území dalekého severu. S tím jsou spojeny zásadní námořní a pozemní komunikační linky, které Německem procházejí nebo jej míjejí. Země je též součástí Severního křídla NATO (the Northern flank of NATO). Jedná se o námořní a pobřežní prostor, kde NATO přímo sousedí s ruským

²² Elizabeth Buchanan, „The Ukraine War and the Future of the Arctic,“ *RUSI*, 18. března 2022, <https://rusi.org/explore-our-research/publications/commentary/ukraine-war-and-future-arctic>.

²³ Maria Lagutina et al., „European Arctic Policy: Interests of the Non-Arctic States and the EU,“ in *The Handbook of the Arctic. A Broad and Comprehensive Overview* (Palgrave Macmillan, 2022), DOI: 10.1007/978-981-16-9250-5_5-1.

vojenským správním územím Arktidy.²⁴ Německá veřejnost vnímá Arktidu a přilehlou subarktickou oblast především z ekologického, hospodářského a politického hlediska. Jako člen Rady států Baltského moře, Evropské unie a NATO a jako pozorovatel v Arktické radě a Barentsově euro-arktické radě má německá vláda na programu řadu otázek, které se přímo či nepřímo dotýkají Arktidy.

Ačkoli německé ekonomické a vědecké angažmá v Arktidě sahá až do poloviny 19. století, politická angažovanost Německa v arktické oblasti je relativně novým fenoménem.²⁵ Nárůst politického a hospodářského významu arktické oblasti vedl spolkovou vládu k náčrtu pokynů pro arktickou politiku. Spolková vláda poprvé zveřejnila své směrnice pro arktickou politiku v roce 2013, čímž uznala rostoucí strategický význam regionu pro německé zájmy. Tentýž rok byl Institutem Alfreda Wegenera založen Arktický dialog jako fórum pro výměnu informací, jehož cílem je posílit a podpořit otevřený dialog mezi výzkumníky a odborníky z praxe, kteří se zabývají výzkumem a politikou Arktidy. Dále Arktický dialog funguje jako zdroj informací, relevantních poznatků, zkušeností z terénu a mezinárodních kontaktů pro německá spolková ministerstva a agentury. Fungování tohoto fóra je jedním z klíčových úkolů Německého úřadu pro Arktidu, jenž organizuje dvakrát ročně setkání, na němž se sedm spolkových ministerstev zabývajících se arktickými otázkami – životní prostředí, výzkum, ekonomika, zemědělství, doprava, zahraniční věci a obrana – se setkává se zainteresovanými výzkumnými institucemi a organizacemi. Obvykle projednávají aktuální otázky důležité pro výzkumné pracovníky a politiky v Německu. Přetrvávající a sílící německý zájem o arktickou oblast poté vyústil v publikaci revidovaných arktických směrnic německou Spolkovou vládou v srpnu 2019.²⁶

2.1 Historie německého angažmá v Arktidě

Německý zájem o oblast Arktidy je doložen záznamy z expedic již z poloviny 17. století. Za těmito zájmy od počátku stála především touha po poznání a později vědeckém výzkumu. Země se do arktických záležitostí zapojuje aktivně od poloviny 19. století, obzvláště významný je vědecký přínos německých expedic v letech 1865 až 1930. Němečtí polární

²⁴ Území Norska, Dánska, Finska a kousek severoněmecké nížiny

²⁵ Joanna Grzela, "Germany's Arctic Policy," 121.

²⁶ „Arctic Dialogue,“ German Arctic Office, citováno 16. října 2023, <https://www.arctic-office.de/en/policy-advice/arctic-dialogue/>.

badatelé (včetně občanů carského Ruska) se význačně zasloužili o rozvoj polárního výzkumu, přispěli k rozvoji Arktidy jako takové a podíleli se během svého působení na zeměpisných objevech.²⁷ Vedoucím prvních německých výprav na daleký sever v letech 1868 a 1870 byl Carl Koldewey. Dalším významnou osobou je Georg von Neumayer, jenž prováděl průzkum antarktické oblasti jako předseda Mezinárodní polární komise a je jedním ze zakladatelů prvního Mezinárodního polárního roku. Alfred Wegener zase vytvořil teorii kontinentálního driftu (známou také jako Wegenerova teorie) a na počátku 20. století stál za řadou expedic do Grónska.²⁸

Polární expedice v období mezi světovými válkami testovaly různé typy dopravních možností a nové expediční techniky. Během této doby vědci položili základy moderního polárního výzkumu. Technologické inovace a vědecké úspěchy charakterizovaly německé angažmá na pólech v tomto období. Polární prostředí mělo světu dokázat odolnost německého národa. Německá expedice Zeppelin z roku 1931 byla průkopníkem nových komplexních technik a vybavení pro letecké snímkování. Německé expedice byly také pozoruhodné svým kreativním využitím bezpilotních leteckých prostředků jako jsou pilotované balóny a draky. Kromě toho experimentovali s prostředky pozemní dopravy, například sáněmi poháněné vrtulí či dálkovým zjišťováním a přenosem polárních povětrnostních podmínek během války.²⁹

Po vypuknutí druhé světové války v Evropě se Arktida, ačkoli se zdála být okrajovou oblastí, stala strategickým místem jak pro Spojence, tak pro mocnosti Osy. Arktickou oblast protínaly námořní a letecké trasy, jež sloužily také pro přepravu zboží a materiálu do Sovětského svazu. V tomto období proto v Arktidě působily německé vojenské složky, zejména německé námořnictvo (Kriegsmarine). Na významu nabývala potřeba meteorologických informací k předpovídání počasí kvůli velkému počtu lodí, jež proplouvalo severním Atlantikem. Dlouhodobé předpovědi počasí také pomáhaly armádám plánovat a provádět operace a střety na moři i na pevnině. Německo během válečného období zřídilo v Arktidě také meteorologické stanice a základny pro sledování povětrnostních podmínek, které byly klíčové pro vojenské plánování a některé z nich sloužily také

²⁷ Vladislav B. Belov, „Germany's strategy for the Arctic,“ *Arctic and North*, č. 24 (2016): 85, DOI: 10.17238/issn2221-2698.2016.24.96.

²⁸ Joanna Grzela, „Germany's Arctic Policy,“ 121.

²⁹ Reinhard A. Krause a Rainer Sieger, „International Polar Year 1882-1883 - The digitized meteorological data legacy,“ Alfred Wegener Institute, leden 2010, <http://dx.doi.org/10013/epic.34148>.

k meteorologickému výzkumu. Bez údajů o počasí z Arktidy by byly letecké a námořní operace válčících stran zbrzděny. A tak Arktida, která byla do té doby na okraji válečných střetů, tímto získala strategický význam.³⁰

Od roku 1921 je Německo jedním ze signatářů Špicberské dohody, jež přiznává svrchovanost nad tímto územím Norsku, avšak území podle ní musí zůstat demilitarizované. Země nesla status pozorovatele Arktické strategie ochrany životního prostředí (Arctic Environmental Protection Strategy) od roku 1991, jež byla předchůdcem Arktické rady. V roce 1998 získalo Německo spolu s Nizozemskem, Velkou Británií a Polskem na prvním ministerském zasedání Arktické rady v Iqaluitu status oficiálního pozorovatele. V roce 1974, po přistoupení Spolkové republiky Německo ke Smlouvě o Arktidě, byly zahájeny přípravy na koordinaci polárního výzkumu jednou institucí, jíž se stal Institut Alfreda Wegenera (AWI) pro polární a mořský výzkum. Německá demokratická republika měla tehdy svůj vlastní program vědeckého výzkumu. Po tom, co se v roce 1957 se němečtí vědci připojili k expedici do Antarktidy organizované Sovětským svazem, bylo založeno výzkumné středisko Georga Forstera.³¹

Po německém sjednocení v roce 1990 byly polární programy obou zemí spojeny pod záštitou AWI. Institut je v současnosti zastřešen Spolkovým ministerstvem pro vzdělávání a výzkum (BMBF), jež podporuje arktický výzkum prostřednictvím cíleného financování programů a sponzorování výzkumu. Institut Alfreda Wegenera, pojmenovaný po nejvýznamnějším německém výzkumníkovi, je jedním ze vůdčích světových výzkumných ústavů v Arktidě. AWI má vedoucí postavení v interdisciplinárním vědeckém výzkumu zaměřeném na klimatické změny, biodiverzitu, tání mořského ledu, ale i oceánografické, biologické a geologické změny.³² Jeho cílem je informovat veřejnost a politiky o potenciálních místních a globálních důsledcích klimatických změn v Arktidě. Ústav provozuje řadu výzkumných stanic v polárních oblastech. Avšak nejen bádání, ale též bohatá ložiska nerostných zdrojů historicky motivovala státy, včetně Německa, k aktivitám v regionu. Spolkový institut pro

³⁰ Wilhelm Dege, *War North of 80: The Last German Arctic Weather Station of World War II* (University of Calgary Press, 2004), <https://doi.org/10.2307/j.ctv6gqx2c>.

³¹ Hartwig Gernandt et al., „From Georg Forster Station to Neumayer Station III – a Sustainable Replacement at Atka Bay for Future,“ *Polarforschung* 76, č. 1-2 (2006): 59-61, https://epic.awi.de/id/eprint/28579/1/Polarforsch2006_1-2_6.pdf.

³² „Co-Operation In Arctic Science – Challenges And Joint Actions,“ Report of the 2nd Arctic Science Ministerial, 25–26. října 2018: Berlín, Německo, https://asm3.org/library/Files/190402_ASM2_Bericht_V2_bf.pdf.

geovědy a přírodní zdroje (BGR, *Bundesanstalt für Geowissenschaften und Rohstoffe*) je dalším účastníkem polárního výzkumu. Institut spadá pod Spolkové ministerstvo hospodářství a energetiky a zabývá se geologickou stavbu Arktidy a odhadem polárních zdrojů. Hlavním cílem tohoto institutu je poskytovat Spolkové vládě informace týkající se dostupnosti a přepravy nerostných surovin. BGR v posledních letech zintenzivnil svůj průzkum arktických ložisek ropy a plynu, aby mohl poskytnout spolehlivé odhady zásob v regionu. Německá spolková vláda však v této souvislosti jasně uvádí kromě ekonomických zájmů v Arktidě, také environmentální zájmy, tedy ohled na dopady změn klimatu na životní prostředí. Tradice, kvalita a široký rozsah německého polárního výzkumu iniciovaly politické angažmá Německa v Arktidě.³³

Politická angažovanost Německa v arktické oblasti je však relativně novým fenoménem. Nárůst politického a hospodářského významu arktické oblasti vedl spolkovou vládu k náčrtu pokynů pro arktickou politiku. Teprve v říjnu 2013 spolková vláda poprvé zveřejnila své směrnice pro arktickou politiku, čímž uznala rostoucí strategický význam regionu pro německé zájmy. Nejnovější arktické směrnice byly německou spolkovou vládou vydány v srpnu 2019 s názvem *Leitlinien deutscher Arktispolitik: Verantwortung übernehmen, Vertrauen schaffen, Zukunft gestalten* čili *Směrnice německé politiky pro Arktidu: Přebírání odpovědnosti, vytváření důvěry, utváření budoucnosti*. Směrnice německé arktické politiky jsou vysoce univerzální a měly by být vnímány v širší perspektivě, včetně přístupu Evropské unie a NATO k Dalekému severu. Německý zájem o region je trojrozměrný a spočívá v ekonomice, ekologii a bezpečnosti. Německo má zájem na rozvoji dopravy a vědeckého výzkumu a také na kontrole námořních cest podél severního pobřeží Evropy. Země na jedné straně přispívá k ochraně arktického životního prostředí a ekosystémů, ale na druhé straně využívá geoeconomických příležitostí v regionu. Spolková vláda vnímá Arktidu jako region, jenž prochází překotnými změnami v důsledku globálního oteplování. Pro mezinárodní společenství tudíž narůstá role Arktidy na významu ve smyslu geoekologickém, geopolitickém i geoeconomickém.³⁴ Z toho důvodu s novými směrnicemi pro arktickou politiku přebírá spolková vláda za region větší odpovědnost a stanovuje jasné strategické cíle. Německá spolková vláda je toho názoru, že je třeba zapracovat na celosvětové ochraně klimatu v souladu s Pařížskou dohodou v rámci Rámcové úmluvy OSN o změně klimatu.

³³ Joanna Grzela, "Germany's Arctic Policy" 121-122.

³⁴ "Leitlinien deutscher Arktispolitik," *Auswärtiges Amt*, srpen 2019, 2.

Ekonomický potenciál Arktidy by měl být využit s ohledem na její vysokou ekologickou zranitelnost, tedy šetrně k životnímu prostředí.³⁵

3 Bilaterální dimenze bezpečnostního rozměru německé arktické politiky

Tato kapitola rozlišuje různé bezpečnostní aspekty arktického regionu a popisuje jejich expertní diskusi v bezpečnostním diskursu. S ohledem na expertní diskurs je hlavním předmětem kapitoly analýza bezpečnostní politiky Spolkové republiky Německa vůči Arktidě. Bezpečnostní otázky související s Arktidou jsou vzájemně úzce propojené a představují komplexní souhrn výzev, jenž nabývá globálního významu a jemuž čelí nejen Německo, ale i celé mezinárodní společenství.

3.1.1 Směrnice pro arktickou politiku 2013 a 2019

Spolková republika vydala své první směrnice k Arktidě v roce 2013, Spolkové ministerstvo životního prostředí, ochrany přírody, jaderné bezpečnosti a ochrany spotřebitele (BMUV) prohlásilo, že tak bylo učiněno v rámci širšího kontextu arktické politiky EU a tyto směrnice definují společné chápání cílů Německa v Arktidě.³⁶ Můžeme tvrdit, že impuls k vydání těchto dvacetistránkových směrnic a německý zájem o oblast tehdy spočíval primárně v nárůstu ekonomických zájmů o nerostné zdroje, jež region skýtá a v uvědomění si hospodářského potenciálu Arktidy. Směrnice bezesporu zmiňují ekonomické angažmá s ohledem na environmentální standardy a udržitelný hospodářský rozvoj s cílem zachování tamějšího životního prostředí a zájmy původních obyvatel, a zároveň naoplátku nabízí zaručení svobody výzkumu v Arktidě. Otázka bezpečnosti je v pokynech zmíněna v souvislosti s možnými konflikty plynoucími z překrývajících se zájmů arktických zemí a možného geopolitického závodu o svrchovanost nebo práva na rozvoj mořského dna a jeho přírodních zdrojů. Jako hlavní fórum pro řešení bezpečnostních témat uvádí pokyny NATO, potažmo Kulatý stůl bezpečnostních sil v Arktidě. Německá vláda v dokumentu také zřetelně podporuje navázání multilaterální spolupráce při řešení arktických otázek,

³⁵ „German Arctic policy guidelines,“ *Auswärtiges Amt*, srpen 2019.

³⁶ „German Arctic Policy Guidelines,“ BMUV, citováno 25. října 2023, <https://www.bmu.de/en/topics/international/multilateral-cooperation/the-arctic/german-arctic-policy-guidelines>.

s Arktickou radou jako autoritativním rozhodovacím orgánem.³⁷

V červnu 2018 se na Spolkovém ministerstvu obrany SRN konalo 11. zasedání Arktického dialogu, které dokládá zintenzivnění německého vnímání Arktidy jako klimaticky, ekonomicky ale také bezpečnostně klíčového regionu. Výbor se kromě klimatických změn a dalších témat zabýval i otázkami bezpečnostní politiky. Volker Rachold, vedoucí německého arktického úřadu a organizátor fóra prohlásil, že: „To, co se stane v Arktidě, nezůstane v Arktidě.“ Ministerstvo obrany vneslo do tohoto setkání expertizu strategické a bezpečnostní politiky. Již v úvodu se odkázalo na Bílou knihu, podle níž se otázka změny klimatu týká také bezpečnostních opatření pro Německo. Nutnost těchto opatření vyplývá zejména z důsledků tání ledu, které sice nabízejí příležitosti, ale přináší i rizika spojené se zpřístupněním nerostných surovin a s otevřenými námořními cestami. Určitou politickou a vojenskou hrozbu představují také „arktičtí“ hráči jako Čína.³⁸ O další rok později došlo ke schválení nových německých pokynů pro Arktidu.³⁹

Revidované německé arktické směrnice z roku 2019 se zdají být mnohem více zaměřené na otázku klimatu a dopad klimatických změn. Německé ministerstvo zahraničí 17. února 2023 publikovalo článek oznamující, že Německo přebírá větší zodpovědnost za Arktidu. Článek se odkazuje na výše zmíněné pokyny k arktické politice a pokračuje zdůrazněním Arktidy jako klíčového regionu pro klimatické změny, jež mají za následek také ekonomické a geopolitické dopady na mezinárodním poli.⁴⁰ Den poté Spolkové ministerstvo opětovně zveřejnilo dokument s německými směrnicemi pro Arktidu z roku 2019. Šesti prioritami německých směrnic arktické politiky jsou ochrana klimatu a životního prostředí, mezinárodní spolupráce, bezpečnostní politika, věda a výzkum, udržitelný rozvoj a zapojení původního obyvatelstva do řešení arktických záležitostí. Podle dokumentu je nezbytná úzká spolupráce s ostatními zeměmi založená na pravidlech v rámci mezinárodního právního rámce. Německo proto chce usilovat o udržení Arktidy jako bezkonfliktní oblasti jako

³⁷ „Germany’s Arctic policy guidelines: Assume responsibility, seize opportunities,“ Auswärtiges Amt, listopad 2013, https://www.arctic-office.de/fileadmin/user_upload/www.arctic-office.de/PDF_uploads/Germanys_Arctic_policy_guidelines.pdf.

³⁸ „Strategische Vorausschau: Der Arktisdialog,“ Bundesministerium der Verteidigung, citováno 25. října 2023, <https://www.bmvg.de/de/aktuelles/strategische-vorausschau-der-arktisdialog-25808>.

³⁹ „Neue Leitlinien: Arktis als konfliktarme Region erhalten,“ Bundesministerium der Verteidigung, citováno 25. října 2023, <https://www.bmvg.de/de/aktuelles/leitlinien-arktis--95012>.

⁴⁰ „Germany is taking on more responsibility for the Arctic,“ Auswärtiges Amt, citováno 17. února 2023, <https://www.auswaertiges-amt.de/en/aussenpolitik/themen/arctic-policy-guidelines/2582618>.

pozorovatel Arktické rady a v rámci EU a NATO. Spolková vláda se zasazuje o včasné odhalování, prevenci a zvládnání potenciálních krizí a konfliktů v oblasti. Veškerá případná vojenská opatření budou pouze obranného charakteru, aby se zabránilo zesílení militarizace regionu. Zajímavá je i skutečnost, že směrnice mají oficiálně za úkol sloužit i jako orientace pro budoucí výzkumné aktivity s německou účastí a pro hospodářské aktivity německých společností v Arktidě.⁴¹ Přestože je ve směrnicích bezpečnostní politika vůči Arktidě definována, je patrné, že Německo neformuluje žádné přímé bezpečnostní zájmy, a že se staví spíše do role pozorovatele bezpečnostního vývoje v regionu, jehož zájmy jsou ekonomické, zaměřené na vědecký výzkum a především na klima.

Obecně se na oficiálních webových stránkách ministerstva zahraničí nachází sedm desítek článků, které Arktidu nějakým způsobem zmiňují, téma bezpečnosti je však součástí pouze malého zlomku z nich. Valná většina publikací se týká významu Arktidy z hlediska klimatu.

3.2 Vojenská bezpečnost a bilaterální spolupráce

Cílem německé arktické politiky je zajistit, aby byly v regionu stále dodržovány stávající mezinárodní závazky a normy. Se stále napjatější situací v regionu s ohledem na možné závody ve zbrojení a eskalace, se Německo ve svých směrnicích zavazuje plnit své závazky vůči NATO. Podle expertů musí také podstatně více přispívat k efektivitě evropské diplomacie a obranných schopností aliance v subarktickém regionu. Veškeré vojenské aktivity v regionu mají mít čistě obranný charakter. Účast německých ozbrojených sil na cvičeních a nácvicích v arktických a subarktických oblastech má znamenat vyjádření ujištění alianci a má sloužit jako signál odstrašení.⁴² V rámci NATO má Německo také funkci centra spojenecké logistiky. Německo je hostitelskou zemí pro přesuny spojeneckých vojsk a materiálu, německé ozbrojené síly se podílí v oblasti podpory, logistiky a bezpečnosti. Německá vojenská letiště mohou rovněž sloužit jako základny pro spojenecká letadla, od

⁴¹ Ibid.,

⁴² Michael Paul a Göran Swistek, „Maritime Choice: Indo-Pacific versus Arctic–North Atlantic Priorities,“ in „German Foreign Policy in Transition,“ Stiftung Wissenschaft und Politik, 13. prosince 2021, DOI:10.18449/2021RP10.

vrtulníků po námořní hlídkové letouny a stíhačky. Z Německa je možné dosáhnout na většinu oblastí operací, včetně arktické oblasti a severního Atlantiku.⁴³

Německo udržuje bilaterální vztahy s řadou arktických států, bilaterální dohody pokrývají různé aspekty, zejména klimatický, ekonomický a bezpečnostní. Norsko je jedním z nejdůležitějších partnerů Německa v arktické politice a oba státy pojí silné diplomatické a hospodářské vazby.⁴⁴ Země spolupracují v různých oblastech včetně energetiky, ochrany životního prostředí a výzkumu Arktidy. V březnu 2013 se uskutečnila první německo-norská arktická konference na téma kooperace v Arktidě, konference byla směřována na politickou spolupráci v arktické oblasti, arktický výzkum, těžbu surovin, politiku v oblasti klimatu a životního prostředí a lodní dopravu.⁴⁵ Cílem tohoto německo-norského workshopu bylo prohloubit porozumění účastníků aktuálnímu vývoji v Arktidě, pojmenovat společné zájmy a vypracovat konkrétní návrhy na rozšíření německo-norské spolupráce v regionu. Státní tajemník Spolkového ministerstva zahraničí prof. Harald Braun se při zahájení akce vyslovil, že „stojíme před globální výzvou,“ a protože má Německo i další země zájem o využití cenných surovin v regionu, dodal, že jde o „nalezení ‚odpovědné rovnováhy‘ mezi ekonomickými příležitostmi a ochranou životního prostředí, řekl státní tajemník Braun. Norský protějšek vzal v potaz i rostoucí zájem Asie o arktický region, především kvůli surovinám z Ruska a nyní lodních tras bez ledu. Za důležitý rámec politické spolupráce označil Arktickou radu, v níž má Německo status pozorovatele a vyjádřilo odhodlání zajistit tentýž status i pro EU.⁴⁶ Německo s Norskem úzce spolupracuje též ve vojenském výcviku, jak je podotknuto v publikaci Bundeswehru. Ochrana severního křídla NATO je pro německé námořnictvo prioritou v národní a alianční obraně, a tak se němečtí vojáci účastní pravidelných cvičení v severním Norsku. Podobná německá spolupráce je čím dále tím

⁴³ Michael Paul a Göran Swistek „Germany In The Arctic-North Atlantic: Reassessing ‚Forgotten Waters‘ Part 2,“ CIMSEC, 22. června 2022, <https://cimsec.org/germany-in-the-arctic-north-atlantic-reassessing-forgotten-waters-part-2/>.

⁴⁴ „Ansprache beim Mittagessen der norwegischen Regierung,“ Der Bundespräsident, Oslo 12. června 2014, <https://www.bundespraesident.de/SharedDocs/Reden/DE/Joachim-Gauck/Reden/2014/06/140612-Norwegen-Mittagessen-Regierung.html>.

⁴⁵ „State Secretary Braun and his Norwegian counterpart, Torgeir Larsen, are to open the first German-Norwegian Arctic Conference,“ Auswärtiges Amt, 20. března 2013, <https://www.auswaertiges-amt.de/en/newsroom/news/130320-arktiskonferenz/254076>.

⁴⁶ „Deutsch-norwegische Zusammenarbeit in der Arktis,“ Auswärtiges Amt, 21. března 2013, <https://www.auswaertiges-amt.de/de/aussenpolitik/regelbasierte-internationale-ordnung/voelkerrecht-internationales-recht/einzelfragen/-/217142>.

intenzivnější i s nizozemským protějškem. Společný německo-nizozemský výcvik slouží jako prostředek k posílení spojenectví a vzájemnému učení.⁴⁷ Úzké bezpečnostní bilaterální vztahy udržuje Německo též například s Kanadou. Země spolupracují v oblastech bezpečnosti, odzbrojení a lidských práv, důležitým tématem jsou také otázky klimatu, surovin a energetické politiky.⁴⁸ Německý koordinátor transatlantické spolupráce Peter Beyer navštívil kanadskou arktickou oblast v roce 2019, aby se seznámil s dopady změn klimatu, včetně jejích ekonomických a geopolitických důsledků. Tématem diskusí měly být hospodářské a bezpečnostní zájmy Německa a Evropy, jakož i německý výzkum Arktidy a vyhlídky na otevření nových námořních obchodních tras.⁴⁹

Plánovací úřad Bundeswehru, jenž je podřízen Spolkovému ministerstvu obrany (BMVg), publikoval několik měsíců po ruské anexi Krymu v roce 2014 dokument k analýze bezpečnostní politiky v Arktidě s názvem *Klimawandel und Sicherheit in der Arktis nach 2014*. Zabývá se tím, zdali má mírová a kooperativní mezinárodní arktická politika dlouhodobou budoucnost. Tato výzkumná práce a další jí podobné poskytují Bundeswehru včasné, metodicky a vědecky podložené koncepční pokyny a napomáhají definovat jeho dlouhodobé cíle. Tato analýza z roku 2014 téma Arktidy a výzvy s ní spojené desekuritizuje. Podle analýzy je potenciál ke vzniku napětí v Arktidě mnohem menší, než se obvykle prezentuje ve vědě a v médiích. Na politické, hospodářské a dokonce i vojenské úrovni probíhá dalekosáhlá přeshraniční spolupráce, na níž se podílejí nejen západní sousední státy, ale také Rusko. „*Ukrajinská krize z roku 2014 podnítila veřejnou debatu, která zpochybnila zahraničněpolitické ambice Ruska vůči Západu. V Arktidě však Moskva pravděpodobně nepřejde na agresivní unilateralistickou politiku a nevzdá se dosavadní spolupráce se západními sousedy. A kooperativní interakce mezi sousedy v budoucnu zůstává nejpravděpodobnějším budoucím scénářem, a to i přes současné napjaté vztahy mezi Ruskem a Západem.*“⁵⁰

⁴⁷ „Internationale Zusammenarbeit: Was macht die deutsche Marine im norwegischen Gebirge?“, Bundeswehr, 01. listopadu 2021, <https://www.bundeswehr.de/de/aktuelles/meldungen/internationale-zusammenarbeit-marine-norwegisches-gebirge-5234988>.

⁴⁸ „Germany and Canada: Bilateral relations“, Auswärtiges Amt, 28. září 2023, <https://www.auswaertiges-amt.de/en/aussenpolitik/canada/209292>.

⁴⁹ „Coordinator of Transatlantic Cooperation visits the Canadian Arctic“, Auswärtiges Amt, 21. března 2019, <https://www.auswaertiges-amt.de/en/newsroom/news/coordinator-of-transatlantic-cooperation-visits-the-canadian-arctic-/2201944>.

⁵⁰ „Klimawandel und Sicherheit in der Arktis nach 2014: Hat die friedliche und kooperative internationale Arktispolitik eine langfristige Zukunft?“ Plannungsamt der Bundeswehr, červen 2014,

Válka na Ukrajině a zvýšená rivalita velmocí dynamiku v Arktidě za poslední desetiletí však změnila a geopolitické napětí se zvýšilo. Arktidou se zabývá i německá Spolková zpravodajská služba, která ji označuje za "jedno z nejzajímavějších témat budoucnosti," a to i z hlediska jejího geostrategického a vojenského významu.⁵¹ Z publikací Spolkového ministerstva obrany je zřejmé, že Německo ve své bezpečnostní a obranné politice stojí proti arktickým proměnám a hrozbám plně jako členský stát NATO a veškeré kroky SRN jsou v souladu s jeho strategií. Vykazování vojenské přítomnosti za účelem stability a bezpečnosti je hlavním heslem arktické strategie NATO. A tak poprvé po více než 10 letech cvičilo tento rok německé letectvo v arktickém regionu, konkrétně na Islandu v rámci cvičení Rapid Viking 2023. Závazek letectva pomáhá zajistit stabilitu a bezpečnost v regionu. Pro zajištění dlouhodobé stability a bezpečnosti v Arktidě bude zásadní úzká spolupráce i s dalšími aktéry.

Jaderná bezpečnost je jedním z důležitých aspektů, který se arktického regionu týká. Na území se nachází spousta jaderných zařízení, která přinášejí jak výhody pro regionální hospodářský a sociální rozvoj, tak i rizika jaderných a radiologických havárií nebo nutnost nakládání s radioaktivními odpady a doprovodnými obavami.⁵² Důležitost věnovat pozornost otázkám jaderné bezpečnosti a zabezpečení v regionu není pouze předmětem debaty expertů, například norská vláda publikovala dokument ke spolupráci s Ruskem v oblasti jaderných aktivit a životního prostředí na dalekém severu již v roce 2010.⁵³ Z německé strany žádná podobná publikace vydána nebyla, což je však dáno tím, že Německo není jadernou mocností, ani v Arktidě nedisponuje jadernými zařízeními. Mezinárodní úmluvy a dobrovolné kodexy chování pro jadernou bezpečnost a zabezpečení jsou na Arktidu obecně aplikovatelné, nicméně je podle odborníků třeba usilovat o vytvoření dohody o jaderné a radiační bezpečnosti přímo v Arktidě.⁵⁴

<https://www.bundeswehr.de/resource/blob/140496/ee8dedd2c7039991f0c6adb60c10ab51/arktis-data.pdf>.

⁵¹ „Kleine Anfrage der Abgeordneten Andrej Hunko, Hubertus Zdebel, Lorenz Gösta Beutin, Christine Buchholz, Dr. Alexander S. Neu, Victor Perli, Helin Evrim Sommer, Dr. Kirsten Tackmann, Kathrin Vogler und der Fraktion DIE LINKE,“ Deutscher Bundestag, 19. Wahlperiode, 13. září 2019, <https://dserver.bundestag.de/btd/19/131/1913193.pdf>.

⁵² Mikhail N. Lysenko et. al., „Nuclear Safety and Security in the Arctic: Crafting an Effective Regional Governance System,“ *Arctic Review on Law and Politics*, květen 2022, DOI: 10.23865/arctic.v13.3820.

⁵³ „Nuclear safety cooperation in the Arctic,“ Government.no, 12. května 2015, <https://www.regjeringen.no/en/topics/high-north/nuclear-arctic/id449322/>.

⁵⁴ Mikhail N. Lysenko et. al., „Nuclear Safety and Security in the Arctic: Crafting an Effective Regional Governance System,“ *Arctic Review on Law and Politics*.

Velkým důvodem k obavám je podle analýzy Bundeswehru současné hromadění zbraní v Arktidě, jež by mělo by být omezeno a korigováno dohodami mezi státními aktéry.⁵⁵ Podle odborníků musí Německo v kontextu možných závodů ve zbrojení a eskalace plnit své závazky vůči NATO v arktické a severoatlantické oblasti, právě například účastí německých ozbrojených sil na cvičeních v regionu, což by mělo být chápáno jako výraz spolehlivosti vůči Alianci, ujištění a signál odstrašení.⁵⁶ V tomto ohledu pohled expertů souzní s postojem a reálnými kroky Německa.

Německo chce v souladu s defenzivně orientovanými směrnicemi německé vlády převzít větší zahraničněpolitickou odpovědnost v arktickém regionu, ale zároveň důrazně odmítá další militarizaci regionu a je v jeho zájmu zde udržet stabilitu a mír.⁵⁷ Stejně tak Bílá kniha z roku 2016⁵⁸ nezmiňuje žádné plánované německé vojenské angažmá v Arktidě, a to samé platí pro Národní bezpečnostní strategii. Ostatně, Německo v současnosti nedisponuje takovým vojenským vybavením vhodným pro arktický region, aby zde bylo schopné být vojensky aktivní v rámci evropském či NATO. Muselo by si vybudovat dlouhodobou operační kapacitu, která zatím neexistuje. K roku 2021 měla Spolková republika pouze několik speciálních jednotek Bundeswehru, jež mají speciální výcvik a vybavení pro operace v Arktidě. Zásadní pro vojenské operace v arktickém klimatu jsou námořnictvo, armáda a letectvo, které mohou zůstat operativní a funkční v extrémně chladných podmínkách. Tato absence vojenské kapacity je aplikovatelná nejen pro Německo, ale ve srovnání s Ruskem i pro všechny členy NATO a i USA.⁵⁹ Disponovat tímto vybavením není důležité pouze pro samotnou vojenskou odstrašovací činnost, ale i pro námořní průzkum, který umožňuje znalost činností, vzájemných vztahů a vývoje v oblasti. Utváření obrazu o situaci umožňuje přejít od reaktivní k proaktivní bezpečnostní politice. Německé námořnictvo má z původních osmi námořních průzkumných letounů P-3 C v provozu pouze čtyři a jejich operační

⁵⁵ „RAPID VIKING 2023: Fliegen über ‚dünnem‘ Eis,“ Bundeswehr, 31. července 2023, <https://www.bundeswehr.de/de/organisation/luftwaffe/aktuelles/rapid-viking-2023-fliegen-ueber-duennem-eis-5662572>.

⁵⁶ Michael Paul a Göran Swistek „Germany In The Arctic-North Atlantic,“ CIMSEC, 22. června 2022.

⁵⁷ „German Arctic policy guidelines,“ *Auswärtiges Amt*, srpen 2019.

⁵⁸ „Weissbuch zur Sicherheitspolitik und zur Zukunft der Bundeswehr 2016,“ Die Bundesregierung, 13. června 2016, <https://www.bmvg.de/resource/blob/13708/015be272f8c0098f1537a491676bfc31/weissbuch2016-barrierefrei-data.pdf>.

⁵⁹ „Geopolitische Information 1 / 2021: Auswirkungen des Klimawandels in der Arktis,“ Geoinformationsdienst der Bundeswehr, červenec 2021, 48, <https://www.bundeswehr.de/resource/blob/5336944/37f01ec0e9be36f787fa5621acd60f76/2021-1-geopolitische-information-web-data.pdf>.

dostupnost není vždy zaručená. Není vyloučené, že německé ozbrojené síly již nebudou schopny plnit s tímto modelem své operační závazky. Uvedení nových modelů je v řešení v rámci německo-francouzského projektu MAWS (Franco-German Maritime Airborne Weapon System), nicméně jeho realizace je místy nejistá. Podle expertů je včasné doplnění nových modelů důležité pro zajištění flexibility potřebné k německému přínosu v rámci NATO.⁶⁰

3.3 Mocenské soupeření, vojenská přítomnost a otázky suverenity

Arktický region se v posledních letech stal středem geopolitického soupeření mezi nejen arktickými státy, ale i dalšími zeměmi. Existují obavy z možných územních sporů, otázek suverenity a strategických zájmů v regionu. Arctic Five – pět arktických pobřežních států Rusko, USA, Kanada, Dánsko/Grónsko a Norsko – mají překrývající se nároky v oblasti, které jsou doprovázeny militarizací regionu.

Kromě arktických států mají na vývoj Arktidy vliv i státy nearktické. Od založení Arktické rady v roce 1996 byl přiznán status pozorovatele 13 státům, 7 z nich – Čína, Indie, Japonsko, Singapur a Jižní Korea – se stalo pozorovatelem od roku 2013. Tento krok významně globalizoval složení aktérů, kteří se podílejí na činnosti rady.⁶¹ Nearktické země mají v regionu dlouhodobě silné ekonomické zájmy kvůli nedostatku domácích energetických zdrojů a jejich exportně orientovaným ekonomikám. Jsme také svědky rostoucích investic do polární vědy, včetně výzkumu, logistiky, infrastruktury a z ekonomických aktivit zejména lodní dopravy, cestovního ruchu, energetiky nebo rybolovu. Například Čína a Indie mají vlastní výzkumné stanice na Špicberkách. Státy se chtějí podílet na vědeckém výzkumu v regionu, zejména pokud jde o změnu klimatu. Další motivací může být ovlivňování regionálních politik v oblasti životního prostředí, anebo zvažování dopadů změn životního prostředí v Arktidě, které ovlivňují i jejich území. Mnoho nearktických národů má zahraničně-bezpečnostní motivy. Chtějí sledovat a chápat vývoj arktické geopolitiky, zejména na pozadí strategického soupeření mezi Spojenými státy, Ruskem a Čínou. Jejich zájmy mohou plynout také z geostrategické polohy Arktidy a týkající se letecké a kosmické

⁶⁰ Michael Paul a Göran Swistek „Germany In The Arctic-North Atlantic,“ *CIMSEC*, 22. června 2022.

⁶¹ Wilfrid Greaves, „The New Arctic Geopolitics,“ *RUSI*, 5. května 2022, <https://rusi.org/explore-our-research/publications/commentary/new-arctic-geopolitics>.

obrany.⁶²

Nejvýraznějším nearktickým státem je v poslední době Čína. Ta svou arktickou politiku definovala ve své bílé knize v roce 2018, v níž se označila za skoro-arktický stát a kromě toho vyslovila i zájem o vytvoření polární hedvábné stezky.⁶³ V roce 2021 opětovně vyslala své námořnictvo k provedení operace poblíž Aljašky. Tento akt, ač zcela legální, v kontextu naznačuje, že chce Spojeným státům a ostatním zemím připomenout její zájmy jako rostoucí námořní mocnosti i v arktické oblasti. Čínské investice do průzkumu a stavby ledoborců ukazují dlouhodobou vizi a závazek pro aktivity na severním i jižním pólu.⁶⁴ Rovněž oficiální čínský diskurz poukazuje na jednoznačnou tendenci k posilování pozice a následování zájmů v Arktidě.⁶⁵ V roce 2022 se Čína postavila za Rusko vzhledem k nastávajícímu předsednictví Norska v Arktické radě od roku 2023. Prohlásila, že odmítá Arktickou radu uznat, pokud zůstane účast Ruska v radě nadále pozastavena.⁶⁶ Reálně Čína nemá co uznávat, nicméně tento přístup může přispět k možným problémům s legitimitou Arktické rady v budoucnu a tím i destabilizaci, vzhledem k tomu, že rada je naprosto stěžejním orgánem pro kooperaci v Arktidě.

Neméně významně se na změnách bezpečnostní situace v Arktidě podílí vstup Finska do NATO a dosud nevyřízená švédská žádost o členství. Finsko disponuje velkým množstvím vojenského vybavení a rychlou schopností mobilizace, kritéria obranyschopnosti vyžadovaná pro členství dokonce překračuje. Přistoupení těchto dvou zemí, členů Arktické rady, nejen posouvá hranice NATO dále na východ, ale i zvyšuje váhu NATO v Arktidě a zesiluje jeho odstrašovací funkci. Pokud by se Finsko i Švédsko staly členy NATO, byly by jimi všechny arktické státy kromě Ruska, což by alianci umožnilo prosazovat koherentnější strategii v regionu.⁶⁷ Zároveň by to však mohlo zintenzivnit a změnit vnímání ruských

⁶² Evan T. Bloom, „The Rising Importance of Non-Arctic States in the Arctic,“ *The Wilson Quarterly*.

⁶³ András Rácz et. al., „Dealing with Russia in the Arctic: Between Exceptionalism and Militarization,“ *DGAP Analysis*, č. 4, říjen 2021, https://dgap.org/sites/default/files/article_pdfs/dgap-analysis-2021-04-en.pdf.

⁶⁴ Evan T. Bloom, „The Rising Importance of Non-Arctic States in the Arctic,“ *The Wilson Quarterly*.

⁶⁵ Sybille Reinke de Buitrago, „China's Aspirations as a ‚Near Arctic State‘: Growing Stakeholder or Growing Risk?,“ in *Handbook on Geopolitics and Security in the Arctic*, 99.

⁶⁶ Trine Jonassen, „Arctic Circle Assembly 2022. China: „Will Not Acknowledge Arctic Council Without Russia,“ *High North News*, 18. října 2022, <https://www.highnorthnews.com/en/china-will-not-acknowledge-arctic-council-without-russia>.

⁶⁷ „NATO-Beitritt von Schweden und Finnland Bedeutung für die euro-atlantische Sicherheit,“ *Bundeswehr*, 28. září 2022, <https://www.bundeswehr.de/de/organisation/weitere-bmvg-dienststellen/zentrum-innere-fuehrung/nato-beitritt-von-schweden-und-finnland-bedeutung-fuer-die-euro-atlantische-sicherheit-5504152>.

regionálních hrozeb a ze strany Ruska považováno za další eskalační krok NATO.⁶⁸

Všechny tyto skutečnosti ovlivňují také postoj Spojených států, tato arktická velmoc si uvědomuje narůstající bezpečnostní význam a hrozby v arktickém regionu, z toho důvodu je v něm více vojensky přítomna a zintenzivnila a posílila bilaterální vztahy s ostatními zeměmi v oblasti, například prostřednictvím smlouvy s Norskem a dohodami o přítomnosti USA v regionu.⁶⁹ Byl také otevřen nový americký úřad pro Arktidu. Úřad má zajistit, aby americká strategie a politika chránila zájmy USA v tomto klíčovém regionu, jehož vnímá jako kritický pro projekci síly a zejména pro obranu vlasti. V regionu se nachází četná americká zařízení protiraketové obrany, radary, místa včasného varování a další, jedná se o klíčový obranný bod, v němž je země schopna reagovat na hrozby. Spojené státy sledují narůstající ruskou militarizaci i čím dál intenzivnější čínské snahy vložit se do arktických záležitostí, obě země jsou pro USA strategickou a mocenskou konkurencí.⁷⁰ Postoj USA k mezinárodnímu dění je pro německou zahraniční a obrannou politiku klíčový, kýžená stabilita regionálního uspořádání je důležitou hybnou silou pro přizpůsobení se Německa tomuto transatlantickému spojení.⁷¹

Možnou destabilizaci arktického regionu můžeme pozorovat ve snahách Ruska o zapojení nearktických států jako je Brazílie, Indie, Jihoafrická republika či právě Čína do arktického regionu. Stěžejní v tomto ohledu byl nedávný summit BRICS v srpnu 2023, na němž ruský ministr zahraničí Sergej Lavrov vyzval státy ke spolupráci v řadě oblastí a částí světa, Arktidu nevyjímaje.⁷² Moskva se v tomto ohledu vyjadřuje opravdu důrazně, zmíněna byla v minulosti také spolupráce se Šanghajskou organizací pro spolupráci (Shanghai Cooperation Organisation), do níž patří Čína, Indie, Irán, státy Střední Asie, předmětem ruské debaty je i zapojení států latinské ameriky nebo Blízkého východu. Spolupráce mezi

⁶⁸ Paul a Swistek „Germany In The Arctic-North Atlantic: Reassessing ‚Forgotten Waters‘ Part 1,“ *CIMSEC*, 15. června 2022.

⁶⁹ Katarzyna Zysk, „Russia, security and the effects of NATO enlargement in the Arctic,“ *Polar Geopolitics*, 06.10.2023, <http://www.polar geopolitics.com/e/russia-security-and-the-effects-of-nato-enlargement-in-the-arctic/>.

⁷⁰ „DOD Establishes Arctic Strategy and Global Resilience Office,“ U.S. Department of Defense, citováno 3. října 2023, <https://www.defense.gov/News/News-Stories/Article/Article/3171173/dod-establishes-arctic-strategy-and-global-resilience-office/>.

⁷¹ Niklas Helwig „Out of order? The US alliance in Germany’s foreign and security policy,“ *Contemporary Politics*, 26:4, 439-457, <https://doi.org/10.1080/13569775.2020.1777039>.

⁷² Astri Edvardsen, „Massive Russian Mobilization in the Arctic, High North News' overview shows,“ *High North News*, 1. září 2023, <https://www.highnorthnews.com/en/massive-russian-mobilization-arctic-high-north-news-overview-shows>.

Ruskem a arktickými státy byla značně zasažena a v mnoha případech pozastavena z důvodu ruské agrese na Ukrajině. Je možné, že Rusko proto tuto perspektivu zapojení řady nearktických států využívá jako taktiku k vytvoření nátlaku na arktické státy. Ruský velvyslanec v Arktidě Nikolaj Korčunov se nechal slyšet, že pokud nastanou problémy v rámci Arktické rady a plná kooperace nebude moci být obnovena, bude Rusko v arktickém dialogu pokračovat jinak, v jiném formátu a na různých úrovních se zapojením různých geografických aktérů.⁷³ Podle profesorky z Norského institutu pro obranná studia Katarzyny Zysk bychom si mohli myslet, že Rusko bude mnohem citlivější pokud jde o zapojení Číny do aktivit v regionu a bude si více chránit svou suverénní vlivnou působnost a svůj status arktické velmoci.⁷⁴ V dubnu 2023 Rusko a Čína podepsali memorandum, které rozšiřuje jejich spolupráci a porozumění námořního práva. Státy se chtějí spojit v boji proti terorismu, nelegální migraci, pašování drog a zbraní a nelegálnímu rybolovu. Je stěžejní, že vzájemná kooperace bude mít takový bezpečnostní rozměr a bude krokem směrem k čínské přítomnosti, která přesahuje čistě ekonomické zájmy. Můžeme tedy očekávat zvýšení čínské přítomnosti v Arktidě, rozvoj čínských ambic a ruskou ochotu tomu napomoci.⁷⁵ Zároveň posilování čínského vlivu v kombinaci s válkou oslabeným Ruskem, jehož zdroje se stále více dostávají pod čínský vliv, by mohlo posílit postavení Číny v Arktidě do té míry, že by se Arktida mohla reálně stát arénou velmocenského soupeření a konkurence.⁷⁶

Při zkoumání arktické bezpečnosti je důležité vzít v potaz, že Arktida není monolit, region je různorodý a jednotlivé subregiony se liší i z vojensko-strategického pohledu. Oblast nejvíce náchylná ke konfliktu je právě evropská část Arktidy. Rusko má v této oblasti důležitou vojenskou infrastrukturu, námořní základny a zbraně. Ruská federace zde hraničí s NATO a bezpečnostní i ekonomické těžiště je právě v tomto subregionu. V pacifické části Arktidy se Rusko angažuje dost také, udržuje si v oblasti celkem vysokou míru vojenské aktivity. Oblast Barentsova moře je „hotspot“, jedná se o strategicky důležité vody, v nichž se střetávají státy NATO. Ačkoli oblast není bez napětí, Rusko je zde například oproti svým

⁷³ Trine Jonassen, „Russia Will Stay in The Arctic Council as Long as it Serves Our Interests,“ *High North News*, 12. května 2023, <https://www.highnorthnews.com/en/russia-will-stay-arctic-council-long-it-serves-our-interests>.

⁷⁴ Katarzyna Zysk, „Russia, security and the effects of NATO enlargement in the Arctic,“ *Polar Geopolitics* podcast, 6. října 2023, 25:00, <http://www.polargeopolitics.com/e/russia-security-and-the-effects-of-nato-enlargement-in-the-arctic/>.

⁷⁵ Katarzyna Zysk, „Russia, security and the effects of NATO enlargement in the Arctic.“

⁷⁶ Michael Paul, „Arctic Repercussions of Russia’s Invasion,“ *SWP* 39, červen 2022, 3, https://www.swp-berlin.org/publications/products/comments/2022C39_ArcticAndRussiasInvasion.pdf.

aktivitám v Černém moři mnohem předvídatelnější a oblast je stále relativně stabilní a do určité míry transparentní.⁷⁷ Nutno podotknout, že některá ruská cvičení jsou dost provokativní, Rusko například nacvičovalo simulované bombardování na severní pobřeží Norska, zaznamenány byly i operace zaměřené na norská vojenská a zpravodajská zařízení, mimo jiné rozmisťuje v Rusko v Barentsově moři podmořskou odposlouchávací síť.⁷⁸

Velmi citlivou oblastí jsou Špicberky mimo jiné kvůli svému spornému právnímu statutu. Špicberská dohoda z roku 1920 přiznává svrchovanost území Norsku. Rusko si na souostroví udržuje přítomnost, toto právo má paradoxně zaručené právě dohodou. Předmětem neshod je také formulace Svalbardské smlouvy ohledně vojenské přítomnosti, již Rusko chápe jako demilitarizovanou zónu, pro Norsko dohoda vojenskou přítomnost pouze do jisté míry limituje a občasný vojenský výskyt nevnímá jako její porušení. Špicberky jsou proto velmi citlivé území, kvůli sporům se dají zneužít mnoha způsoby; k napadnutí norské suverenity, zpochybnění aspektu vojenské přítomnosti v dohodě. Rusko nějakou přítomnost na ostrově má a může ji využít k operaci, která by byla výzvou nejen pro Norsko, ale pro celé NATO.⁷⁹ Územní nároky vyplývající z geopolitických nebo strategických důvodů mohou iniciovat nebo zintenzivnit konkurenční chování a zvýšit význam Arktidy v kontextu bezpečnostních otázek, což přispívá k jejímu vnímání jako uznávané bezpečnostní záležitosti.⁸⁰

První německá Národní bezpečnostní strategie, zveřejněná 14. června 2023 se o arktickém regionu jako takovém přímo nezmiňuje, ale mimo jiné obsahuje závazek splnit cíl vydávat na obranu 2 % HDP a je dobrým začátkem strategického uvažování, které Německo po skončení studené války odkládalo především na NATO a Evropskou unii. Zvýšené financování Bundeswehru v podobě 100 miliard eur ze spolkového rozpočtu a docílení výkonné a moderní armády bylo též jedním z bodů, vytyčených kancléřem Scholzem v jeho projevu o *Zeitenwende*. Dá se říci, že ruská agrese proti Ukrajině působila jako katalyzátor změny strategického myšlení Německa. Rok poté vydaná Národní bezpečnostní strategie sice definuje německé zájmy a rozšiřuje definici integrované bezpečnosti, ale nestanovuje priority a strategie řešení bezpečnostních výzev, ani jasně neformuluje splnění závazku

⁷⁷ Zysk, „Russia, security and the effects of NATO enlargement in the Arctic.“

⁷⁸ „Russia Acoustic warfare in the Barents Sea,“ Intelligence Online, citováno 28. listopadu 2023, <https://www.intelligenceonline.com/surveillance--interception/2023/07/26/acoustic-warfare-in-the-barents-sea,110007360-art>.

⁷⁹ Zysk, „Russia, security and the effects of NATO enlargement in the Arctic.“

⁸⁰ Michael Paul, *Der Kampf um den Nordpol*, 37.

o každoročním vydáním 2 % HDP na obranu. Namísto uvádí splnění tohoto cíle "v průměru za víceleté období."⁸¹ Národní bezpečnostní strategie klade silný důraz na multilateralismus, vyzdvihuje, že bezpečnost Německa je neoddělitelná od jeho spojenců a evropských partnerů a že kolektivní a národní obrana je totéž.

Německo má strategické závislosti, ekonomicky na levných ruských fosilních palivech, vývozu do Číny a investicích do ní a v amerických bezpečnostních zárukách. V tomto ohledu nejvíce pokročily německé úvahy o alternativách k ruské energii a v červenci 2023 byla publikována čínská strategie. Strategie Čínu označila za partnera, soupeře a systematického rivala zároveň a nastínila německou strategii vůči jihovýchodní Asii.⁸² Je otázkou, zdali podobný dokument můžeme očekávat i ve vztahu k Arktidě – strategii, jež je na rozdíl od směrnic konkrétnější a cílenější, vymezuje plán a soubor koordinovaných opatření k dosažení určitých politických, ekonomických nebo bezpečnostních cílů v oblasti.⁸³

3.3.1 Otázka ruské militarizace

Severní křídlo NATO je rozsáhlým námořním a pobřežním prostorem, kde země NATO přímo sousedí s ruským vojenským správním územím Severní flotily s některými z nejsilnějších ruských vzdušných, námořních a pozemních sil. Zatímco vojenské napětí v severním křídle bylo po léta relativně nízké, geopolitický dopad války ruského prezidenta Vladimira Putina proti Ukrajině je citelný všude a arktická oblast není výjimkou.

Ruská invaze na Ukrajinu (která se odehrála více než 1 700 kilometrů od polárního kruhu) do značné míry ukončila spolupráci mezi Moskvou a zeměmi známými jako Arktická sedmička – Kanadou, Islandem, Dánskem, Norskem, Švédskem, Finskem a Spojenými státy. K 22. březnu 2022 pozastavily státy kooperaci s Ruskem v rámci Arktické rady, která se tak stala neaktivním orgánem a Rusko bylo jejím předsednickým státem do května 2023. Důsledků pro Rusko plynula celá řada, z ekonomického hlediska hlavně nejistoty spojené s důležitými ruskými arktickými projekty a trhem, přerušení činnosti Rady se dotýká také zájmů dalších států, jako je Čína, a oslabuje postavení Ruska v regionu. Západní země rovněž pozastavily výzkumnou činnost a vědeckou spolupráci. Rusko je státem velmi

⁸¹ *National Security Strategy*, Auswärtiges Amt, červen 2023, 13,

<https://www.nationalesicherheitsstrategie.de/National-Security-Strategy-EN.pdf>.

⁸² *Strategy on China*, Auswärtiges Amt, červenec 2023, <https://www.auswaertiges->

[amt.de/blob/2608580/49d50fecc479304c3da2e2079c55e106/china-strategie-en-data.pdf](https://www.auswaertiges-amt.de/blob/2608580/49d50fecc479304c3da2e2079c55e106/china-strategie-en-data.pdf).

⁸³ *National Security Strategy*, 30.

citlivým vůči dopadům změny klimatu, přerušení výzkumu souvisejícího s klimatem je ale v konečném důsledku škodlivé pro všechny státy. V neposlední řadě usilování Finska a Švédska o přístup do NATO a rozšiřování aliance je naprostý opak toho, jaké zájmy Moskva má.⁸⁴ K velké úlevě na podzim 2023 nastal průlom a všech 8 arktických států, včetně Ruska, se shodlo na nových směrnicích Arktické rady, které umožňují obnovení činnosti pracovních skupin Rady a představují krok vpřed k obnovení fungování Rady.⁸⁵ Ve stejném časovém horizontu však Rusko po 30 letech spolupráce oficiálně vystoupilo z Rady Barentsova euroarktického regionu (BEAC), platformy pro spolupráci v arktickém regionu, která v mnoha ohledech funguje podobně jako Arktická rada, a jejíž činnost byla na jaře 2022 též pozastavena. V oficiálním vyjádření zasláném všem ministrům zahraničních věcí členských zemí BEAC 18. září 2023 ruské ministerstvo zahraničí oznámilo oficiální vystoupení Ruska z Rady. Za selhání spolupráce viní Rusko výhradně západní členy Rady.⁸⁶

Mezitím Rusko dále militarizuje a vede spory o arktická území a vlastnictví zdrojů. Podle Bundeswehru se ruská aktivita v oblasti severního křídla NATO zvyšuje od roku 2013. Kromě větší frekvence vojenských letů a cvičení Rusko zintenzivňuje své námořní aktivity nad i pod vodou.⁸⁷ Rusko má v Arktidě více vojenských základů než celé NATO, totéž platí i pro počet ledoborců.⁸⁸ Arktida pro Rusko totiž představuje přirozené hranice, tání ledu má na svědomí ruskou nervozitu, pocit, že se musí chránit před hrozbami ze Západu. A tak vede federace spory o území a vlastnictví zdrojů, neustále rozšiřuje svou vojenskou sféru vlivu dál a dál za ruské území a svůj vliv v regionu si vymáhá za pomoci vojenských manévřů a ozbrojených složek. Tato činnost však zahrnuje také zajištění bezpečné lodní přepravy fosilních zdrojů energie, které jsou nezbytné pro export a zdroj státních poplatků a mýtného.⁸⁹

Ruský postoj k Arktidě se výrazně změnil s nástupem Vladimira Putina k moci v roce 2000,

⁸⁴ Michael Paul, „Arctic Repercussions of Russia’s Invasion,“ SWP 39, červen 2022.

⁸⁵ Astri Edvardsen, „Light at the End of the Tunnel for the Arctic Council,“ *High North News*, 21. listopadu 2023, <https://www.highnorthnews.com/en/light-end-tunnel-arctic-council>.

⁸⁶ Astri Edvardsen, „Russia withdraws from the Barents Cooperation,“ *High North News*, 29. září 2023, <https://www.highnorthnews.com/en/russia-withdraws-barents-cooperation>.

⁸⁷ „Internationale Zusammenarbeit: Was macht die deutsche Marine im norwegischen Gebirge?“ *Bundeswehr*, 1. listopadu 2021, <https://www.bundeswehr.de/de/aktuelles/meldungen/internationale-zusammenarbeit-marine-norwegisches-gebirge-5234988>.

⁸⁸ Mellisa Mahle, „Melting Arctic to Open Up New Trade Routes and Geopolitical Flashpoints,“ *JD Supra*, 15. srpna 2023, <https://www.jdsupra.com/legalnews/melting-arctic-to-open-up-new-trade-2260059/>.

⁸⁹ Paul a Swistek, „Germany In The Arctic-North Atlantic: Reassessing ‘Forgotten Waters’ Part 1,“ *CIMSEC*.

kdy se nový prezident zasadil o obnovení rozvoje a regulace oblasti ruské Arktidy, a otázku arktické zóny Ruské federace umístil na národní úroveň zájmu.⁹⁰ Současná politika Ruska v Arktidě vychází především z jeho historických zkušeností a úspěchů z minulosti, přičemž se při uplatňování svého vlivu v oblasti spoléhá na své ozbrojené síly.⁹¹ Podle nejnovějších zpráv do arsenálu ruské armády přibyly dvě nové jaderné ponorky a prezident Putin vyjádřil záměr dále posilovat ruské námořnictvo a kvantitativně posilovat jeho bojovou připravenost v Arktidě a dalších strategicky důležitých oblastech oceánu.⁹²

Německá národní bezpečnostní strategie prohlašuje současné Rusko za "největší hrozbu pro mír a bezpečnost v euroatlantickém prostoru v dohledné budoucnosti." V důsledku ruské agrese se Německo zavázalo učinit krok k většímu zabezpečení země odpovídajícím vyzbrojením Bundeswehru a ekonomickým energetickým osamostatněním. Uvědomuje si ruskou militarizaci, jeho snahu destabilizovat demokratické společnosti v zemích Evropy, oslabit EU a NATO a využití energetické a surovinové politiky jako součást této strategie. Zároveň Národní bezpečnostní strategie zmiňuje, že Německo ani NATO neusilují o soupeření nebo konfrontaci s Ruskem.⁹³

Národní německá rada pro zahraniční vztahy (DGAP) ve spolupráci s Norským institutem pro obranná studia ve své zprávě z roku 2021 prohlásila, že v důsledku klimatických změn a soupeření velmocí, již Arktida není odlehlým a výjimečným místem. Region je součástí komplexního bezpečnostního prostředí, v němž geopolitické napětí vede k militarizaci. Spojenci NATO potřebují v Arktidě strategii, jež by spojila metodu odstrašování s dialogem při jednáních s Ruskem. Analýza poukazuje na to, že regionální hráči, například Norsko, mají k formování tohoto přístupu dobré předpoklady, ale EU, včetně Německa, by měla podniknout ještě další kroky. Podle analýzy, která ještě předchází ruské invazi na Ukrajinu v únoru 2022, je třeba zavést oboustrannou strategii – zajistit bezpečnost před vojenským posilováním Ruska a zároveň zachovat regionální stabilitu prostřednictvím spolupráce v rámci společných zájmů.⁹⁴ Stejný názor panuje i v publikaci o ruském angažmá v Arktidě

⁹⁰ Maria Lagutina et al., „European Arctic Policy: Interests of the Non-Arctic States and the EU.“

⁹¹ Stefan Kirchner, „Impacts of Russia’s War against Ukraine on International Cooperation in the Arctic.“

⁹² „Putin views new nuclear submarines, says more are being rolled out,“ Reuters, 11. prosince 2023, <https://www.reuters.com/world/europe/putin-views-new-nuclear-submarines-says-more-are-being-rolled-out-2023-12-11/>.

⁹³ *National Security Strategy*, Auswärtiges Amt, 2023.

⁹⁴ Michael Paul a Göran Swistek, „Development Plans, Military Potential, and Conflict Prevention,“ *SWP*, 2. února 2022, DOI:10.18449/2022RP03.

odborníků z SWP vydané těsně před začátkem války. Německo by mělo k vývoji zaujmout dvojitý přístup. Mělo by se zaměřit na své bezpečnostní a vojenské schopnosti a adekvátní míru působení v arktické a severoatlantické oblasti. Zároveň by mělo Rusku vyjádřit svou otevřenost k dialogu a spolupráci v oblastech, které nesouvisejí s bezpečností a nejsou tak choulostivé. V neposlední řadě by mělo Německo zaujmout pro-aktivní roli. Angažovat se prostřednictvím vědecké spolupráce v oblasti klimatických a environmentálních projektů, udržitelného a ekologicky šetrného využívání energie, námořní bezpečnosti, jakož i hospodářské spolupráce. V oblasti bezpečnostní politiky Německo může ke stabilizaci arktického a severoatlantického přispět ujišťováním spojenců NATO, například prostřednictvím cvičení a spoluprací v oblasti vojenských zakázek. Přetrvává, že je důležité nadále odrazovat Rusko od agresivních činů; Německo může poskytnout nové relevantní kapacity kupříkladu v podobě námořních hlídkových letounů.⁹⁵ Vzhledem k tomu, že povaha arktických institucí jako Arktická rada není zaměřená na vojenskou bezpečnost, zvýšená vojenská aktivita v regionu by mohla vést k tomu, že se Západ při snaze zajistit bezpečnost bude stále více obracet na NATO.⁹⁶ Mezi některými experty se též objevují varování před novou studenou válkou, kdy se Severní ledový oceán může proměnit v "nové Jihočínské moře," které bude militarizované a ponese s sebou územní nároky.⁹⁷

Faktem je, že téma Arktidy ve spoustě oficiálních dokumentů k německé bezpečnosti (Směrnice obranné politiky 2011, Bílá kniha 2016, Národní bezpečnostní strategie 2023) absentuje. Napříč mnoha oficiálními dokumenty, publikacemi, vladními prohlášeními, debatami Bundestagu a dalšími primárními zdroji se téma Arktidy ve spojení s čistě vojenskou bezpečností vyskytuje naprosto minimálně. Významnost arktické bezpečnostní otázky byla rozhodně zesílena ruskou agresí na Ukrajině a tato skutečnost se, ačkoli nepříliš, odrazila alespoň v nejnovějších směrnících obranné politiky Bundeswehru 2023. Arktida je v jedné zmínce skloňována v souvislosti s množstvím souběžných bezpečnostněpolitických výzev, jimž Německo čelí a které ovlivňují jeho bezprostřední bezpečnostní prostředí.⁹⁸

⁹⁵ András Rác et. al., „Dealing with Russia in the Arctic: Between Exceptionalism and Militarization,“ *DGAP Analysis*, 4-17.

⁹⁶ *Ibid.*

⁹⁷ Marco Marsili, „Arctic Security: A Global Challenge,“ *Jadavpur Journal of International Relations* 26, č.2 (2022): 147, DOI: 10.1177/09735984221120299.

⁹⁸ *Verteidigungspolitische Richtlinien 2023*, Bundesministerium der Verteidigung, listopad 2023, 10, <https://www.bundeswehr.de/resource/blob/5707776/5ba8d8c460d931164c7b00f49994d41d/verteidigungspolitische-richtlinien-2023-data.pdf>.

Německo se v rámci směrnic pro arktickou politiku z roku 2019 zavazuje k ochraně Arktidy jako nekonfliktní mírové oblasti. Jeho cílem je udržet v regionu mír a snažit se urovnávat spory prostřednictvím konsensuálních řešení založených na existujících právních předpisech a zároveň podporovat spolupráci a koordinaci. Zasazuje o jasný mezinárodní rámec, který stanoví stejná pravidla pro všechny. Spolková vláda usiluje o to, aby se EU a NATO intenzivněji zabývaly aspekty bezpečnostní politiky Arktidy. Svůj závazek vůči alianci dokládá Německo právě směrnicemi a podporuje „vzájemnou výměnu zkušeností Bundeswehru a společná cvičení s partnery a spojenci.“⁹⁹ Spolková vláda bude nadále posilovat instituce, jako je Arktická rada a Mezinárodní námořní organizace a usiluje o další posílení již tak velmi aktivní pozorovatelské role Německa.¹⁰⁰ Bývalý ministr zahraničí Heiko Maas prohlásil, že v Arktidě Německo nechce žádnou konkurenci, ale naopak usiluje o větší mezinárodní spolupráci za účelem ochrany tohoto jedinečného regionu. Chce zachovat Arktidu jako do značné míry bezkonfliktní region a zodpovědně využívat dostupné zdroje.¹⁰¹

Význam německého multilateralismu byl ostatně zdůrazněn i v bílé knize schválené 19. května 2021.¹⁰² Podle tehdejšího ministra zahraničí Maase chce spolková vláda touto bílou knihou federálního kabinetu objasnit zejména to, jak lze multilaterální pořádek přizpůsobit výzvám a podmínkám 21. století a jak chce Německo k tomuto účelu přispět.¹⁰³

3.4 Klimatická bezpečnost

Arktida zažívá jedny z nejrychlejších dopadů změny klimatu, včetně tání ledu, zvyšování teplot a změn ekosystémů. Tyto změny mají dopad na globální hladinu moří, výkyvy počasí nebo živobytí domorodých komunit. Klimatické změny a jejich důsledky v arktickém

⁹⁹ *Auswärtiges Amt*, „Arktis Leitlinien“, August 2019.

¹⁰⁰ „Antwort der Bundesregierung auf die Kleine Anfrage der Abgeordneten Andrej Hunko, Hubertus Zdebel, Lorenz Gösta Beutin, weiterer Abgeordneter und der Fraktion DIE LINKE,“, Deutscher Bundestag, 19. Wahlperiode, 20. listopadu 2019, <https://dserver.bundestag.de/btd/19/153/1915326.pdf>.

¹⁰¹ Remme Von Klaus, "Außenminister Maas in der Arktis Klimawandel zum Angucken,“ Deutschlandfunk, 16. srpna 2019, <https://www.deutschlandfunk.de/aussenminister-maas-in-der-arktis-klimawandel-zum-angucken-100.html>.

¹⁰² „Unterrichtung durch die Bundesregierung: Weißbuch Multilateralismus der Bundesregierung – Gemeinsam für die Menschen,“ Deutscher Bundestag, 19. Wahlperiode, 20. května 2021, <https://dserver.bundestag.de/btd/19/302/1930294.pdf>.

¹⁰³ „Internationale Zusammenarbeit im 21. Jahrhundert: Ein Multilateralismus für die Menschen,“ Auswärtiges Amt, 19. května 2021, <https://www.auswaertiges-amt.de/de/aussenpolitik/weissbuch-multilateralismus/2459886>.

regionu jsou nepochybně potenciálními hrozbami pro bezpečnost na národní, regionální a mezinárodní úrovni. Změny v klimatu mohou mít též bezprostřední i dlouhodobé dopady na politickou stabilitu, sociální podmínky a ekonomickou prosperitu v regionu, i na poli mezinárodních vztahů. Klimatický aspekt a problémy v Arktidě jsou v práci již podrobně popsány v kapitole 1.2 *Proč je Arktida důležitá?* Klimatická otázka úzce souvisí s arktickou bezpečností a globální oteplování a změna životního prostředí jsou důležitou souvislostí k řadě bezpečnostních problémů v Arktidě. Ať už se jedná o odkrývání dosud nepřístupného území skýtající nerostné suroviny, zpřístupnění námořních cest nebo lidskou bezpečnost a dopady na domorodé obyvatelstvo.

V posledních desetiletích se Německo stalo průkopníkem v globální ochraně klimatu, k níž se silně zavázalo prostřednictvím řady mezinárodních dohod a úmluv i národních politik. Země již pocítuje dopady klimatických změn a například globální vzestup hladiny moří by ohrozil německé pobřežní regiony jako je Hamburk. Zájmy Německa o ochranu klimatu úzce souvisí s bezpečnostním vývojem v Arktidě. Důsledky globálního oteplování způsobují obavy z možných negativních dopadů na bezpečnost, konkrétně očekává spolková vláda zvyšující se poptávku po přírodních zdrojích, zejména kvůli nárůstu celosvětové populace spolu s pokračujícím ekonomickým růstem v rozvíjejících se zemích, které vyžadují transformaci globální ekonomiky směrem k méně uhlíkově náročnému a na zdroje efektivnímu modelu.¹⁰⁴ Zvýšené napětí a dopady klimatických změn na bezpečnostní politiku v regionu Arktidy uvádí též Zpráva o udržitelnosti 2022 Spolkového ministerstva obrany a Bundeswehru. Podle zprávy Německo systematicky zahrnuje otázky klimatu do svých úvah o bezpečnostních a obranných schopnostech v rámci posilování svých strategických schopností.¹⁰⁵

Německý polární výzkum měl vždy vědecké pozadí a není žádným překvapením, že se dnes zaměřuje také na získání lepšího porozumění globální změny klimatu. Spolková republika dosud iniciovala četné národní a mezinárodní programy a aktivity v boji proti globální změně klimatu s AWI v čele. Také se různými způsoby zavázala poskytovat mezinárodnímu

¹⁰⁴ „Unterrichtung durch die Bundesregierung: Weißbuch Multilateralismus der Bundesregierung – Gemeinsam für die Menschen,“ Deutscher Bundestag, 123.

¹⁰⁵ „Nachhaltigkeitsbericht 2022 des Bundesministeriums der Verteidigung und der Bundeswehr Berichtszeitraum 2020-2021,“ Bundesministerium der Verteidigung, prosinec 2022, 13, <https://www.bmvg.de/resource/blob/5561086/9aac6bb5bcd64e90a0552a3705878987/download-nachhaltigkeitsbericht-2022-data.pdf>.

společnosti relevantní data pro lepší porozumění klimatickému systému a také analýzy budoucího potenciálního vývoje polárních oblastí.¹⁰⁶

Německé klimatické zájmy narážejí na zájmy ekonomické, jež je potřeba skloubit a ochránit tak zranitelný arktický ekosystém. Příkladem opatření federální vlády, jež uvedla novějšími směrnici v roce 2019, jsou preventivní opatření k zajištění ochrany před úniky ropy a úplný zákaz těžkého topného oleje. Používání lodí nebo jiných aplikací s jaderným pohonem s sebou nese rizika pro životní prostředí, a proto je spolková vláda odmítá.¹⁰⁷ I při použití nejvyšších ekologických standardů a nejlepších dostupných technologií však nelze zcela zabránit škodlivým dopadům na životní prostředí vyplývajícím z těžby surovin. Aby se tyto dopady snížily, federální vláda mezi arktickými státy prosazuje vyhlášení chráněných oblastí bez ekonomického využití. S cílem snížit globální těžbu zdrojů bude federální vláda nadále podporovat rozvoj a rozšiřování cyklů surovin, podporovat opětovné použití a recyklaci a zlepšovat efektivitu zdrojů.¹⁰⁸

Úbytek mořského ledu umožňuje intenzivnější využívání lodních tras arktickými vodami, a tím je stále více zatěžuje. Směrnice vlády se v tomto ohledu zavazují ke snížení emisí černého uhlíku jak v Německu, tak také s ohledem na mezinárodní operace německých společností včetně sektoru námořní dopravy. Spolková vláda v tomto ohledu aktivně podporuje aktivity Mezinárodní námořní organizace (IMO). Spolková vláda je nadále odhodlána snížit celkový objem vyprodukovaného odpadu a tím i znečištění moře. Znečištění životního prostředí lze dlouhodobě snižovat na regionální a místní úrovni, například používáním ekologicky šetrných technologií, paliv a také odpovědným chováním. To platí pro průmyslové znečišťovatele, cestovní ruch, lodní dopravu, rybolov a výzkum.¹⁰⁹

Německá Národní bezpečnostní strategie považuje globální klima, životní prostředí, potraviny a zdroje za součást bezpečnostní politiky. SRN se v dokumentu zavazuje k zařazení klimatické krize mezi stálý předmět agendy bezpečnostních orgánů na úrovni federální, regionální i globálních bezpečnostních orgánů a posílí jejich schopnosti systematicky reagovat na klimaticko-bezpečnostní rizika. Mimo jiné Spolková vláda

¹⁰⁶ Stefan Steinicke, "A Slow Train Coming: Germany's emerging Arctic policy," *Latvian Institute of International Affairs* (2014): 124.

¹⁰⁷ *Auswärtiges Amt*, "Leitlinien deutscher Arktispolitik," 18.

¹⁰⁸ *Ibid.*, 35.

¹⁰⁹ *Ibid.*, 13-15.

vyslovila záměr vypracovat svou první strategii pro klimatickou diplomacii, jež by definovala cíle, priority a obnovila a rozšířila partnerství pro spolupráci při řešení klimatické krize. Strategie zmiňuje jeden velmi důležitý aspekt: „*Potřeba spolupracovat na regionální a mezinárodní úrovni na ochraně našich přírodních zdrojů také vytváří příležitosti pro zapojení do mezivládních budování důvěry a předcházení konfliktům.*“¹¹⁰

Klimatický rozměr bezpečnosti v Arktidě je nezanedbatelný a právě spolupráce v ochraně klimatu má potenciál přiblížit západní státy a Rusko a napomoci vybudovat důvěru k následnému řešení ryze bezpečnostních otázek. Arktická rada by mohla být multilaterálním fórem pro řešení klimatických otázek a kooperaci v tomto směru.¹¹¹

3.5 Ekonomická bezpečnost

Účast na ekonomických projektech těžby nerostných a fosilních surovin v Arktidě je doslova magnetem pro investice z rostoucích ekonomik, například Číny a velkých průmyslových zemí, takovou je Německo. Jelikož je Německo exportní zemí, má silný zájem na rozvoji nerostných a energetických zdrojů a na volné lodní dopravě. Kromě toho vidí země velký potenciál také pro národní společnosti – zejména v odvětví environmentálních a námořních technologií.¹¹² Směrnice německé arktické politiky z roku 2013 proto zmiňují zájem "využít ekonomické příležitosti"¹¹³ v Arktidě, i když se zřetelem na předběžnou opatrnost a značné environmentální problémy při těžbě ložisek surovin v Arktidě.

Arktida přitahuje Německo, spolu s mnoha dalšími zeměmi mimo region, svými zásobami nerostných surovin mezi něž patří ropa, zemní plyn, minerály a prvky vzácných zemin, z nichž mnohé jsou dosud nevyužity. Německo, stejně jako ostatní průmyslové země, má zájem o přístup k těmto zásobám, aby uspokojilo své dlouhodobé energetické potřeby. Vzhledem k příležitostem a výzvám spojeným s těmito energetickými zásobami se Německo

¹¹⁰ *National Security Strategy*, 65.

¹¹¹ Thomas Graham a Amy Myers Jaffe, „There Is No Scramble for the Arctic: Climate Change Demands Cooperation, Not Competition, in the Far North,“ *Foreign Affairs*, 27. července 2020, <https://www.foreignaffairs.com/articles/russian-federation/2020-07-27/there-no-scramble-arctic>.

¹¹² Vincent-Gregor Schulze, „Arctic Strategies Round-up,“ Commissioned by the German Arctic Office at the Alfred Wegener Institute, Helmholtz Centre for Polar and Marine Research, říjen 2017, https://www.arctic-office.de/fileadmin/user_upload/www.arctic-office.de/PDF_uploads/Arctic_Strategies_EN_10.11.17.pdf

¹¹³ *Leitlinien deutscher Arktispolitik*, 2013, 6.

chce podílet na jejich odpovědném rozvoji.¹¹⁴ Jako země s největším exportem, největší ekonomikou v Evropském společenství a s nejvyšším počtem obyvatel, je Německo ekonomicky vysoce závislé na dovozu energetických zdrojů. Země je jako jeden ze světových největších spotřebitelů ropy takřka zcela závislé na dovozu ropy a ropných produktů, přičemž dvěma nejvýznamnějšími importéry jsou Ruská Federace a Norsko. Podle dat BGR z roku 2019 pocházelo 48 % německé ropy z Ruska a Norska, zemí, které již začaly čerpat z arktických ložisek.¹¹⁵

Využití arktických zdrojů může zvýšit udržitelné dodávky energie a nerostných surovin pro Německo i pro Evropskou unii. Kromě plynu a ropy je německá ekonomika závislá na dovozu nerostných surovin, včetně vzácných prvků, které jsou nezbytné pro rozvoj „zelených technologií“ (např. pro výrobu větrných turbín). Německo také investuje do těžby a je připraveno poskytnout znalosti a technologie nezbytné k těžbě surovin, jež se skýtají pod arktickým ledem. Drsné podnebí a technické podmínky výzvy vyžadují pokročilé technologie a know-how. To posléze vytváří příležitosti pro německé společnosti, které spolupracují se společnostmi v Rusku a Norsku při hledání zdrojů energie, využívání a využívání zásob plynu.¹¹⁶

Tání arktického ledu otevřelo nové možnosti pro průzkum nerostných zdrojů. Možné soupeření o tyto zdroje vyvolává obavy ohledně ochrany životního prostředí, udržitelného rozvoje a možných konfliktů ohledně těžby surovin. Spolková vláda ve svých směrnicích pro arktickou politiku zmiňuje rozvoj nerostných zdrojů Arktidy a jejich hospodářský význam. Zároveň však upozorňuje na potřebu brát odpovědnost za životní prostředí a zdůrazňuje význam přístupu k bezpečným a udržitelným dodávkám energetických surovin, které jsou potřebné pro zásobování Německa.¹¹⁷ Arktické směrnice z roku 2019 také vyzdvihují důležitost dodržování nejvyšších ekologických norem při těžbě těchto zdrojů. Spolková vláda se zavázala k regulacím pro průzkum a těžbu nerostných surovin. Považuje za nutné stanovit nejvyšší ekologické standardy, vypracovat nadnárodní strategie ochrany životního prostředí v případě havárií a stanovit závazný režim pro škody na životním

¹¹⁴ *Auswärtiges Amt*, „Leitlinien deutscher Arktispolitik.“

¹¹⁵ „BGR Energy Study 2019 – Data and Developments Concerning German and Global Energy Supplies,” *BGR*, (Hannover 2020): 24.

https://www.bgr.bund.de/EN/Themen/Energie/Downloads/energiestudie_2019_en.pdf?__blob=publicationFile&v=6.

¹¹⁶ Grzela, „Germany’s Arctic Policy – Between Economy and Ecology,” 124.

¹¹⁷ *Auswärtiges Amt*, „Leitlinien deutscher Arktispolitik,” 3.

prostředí a odpovědnost.¹¹⁸

3.5.1 Námořní bezpečnost a námořní trasy

Až donedávna bylo pro jiné než domorodé obyvatele a průzkumníky téměř nemožné Arktidu procestovat. Všudypřítomný arktický mořský led a drsné klimatické podmínky znamenaly, že tato oblast byla považována za neschopnou podporovat průmyslovou činnost nebo západní životní styl. V posledním desetiletí se však tato dlouholetá realita dramaticky a trvale změnila. Úbytek mořského ledu spolu s rostoucími geopolitickými spory o arktické zdroje, území a dopravní cesty podnítily snahy o využití nově otevřených vodních cest, identifikaci a těžbu žádoucích nerostných zdrojů a využití průmyslových, obchodních a dopravních příležitostí, které se v regionu naskytují.

Již ve svých směrnicích pro Arktidu v roce 2013 Německo vyzvalo k mezinárodní regulaci arktických mořských cest a svobodě plavby v Severním ledovém oceánu. Podle Němců tyto mezinárodní námořní cesty zahrnovaly Severozápadní průjezd, námořní cestu mezi Atlantským a Tichým oceánem vedoucí přes Severní ledový oceán.¹¹⁹ Dlouholetá debata se vede o Severní mořské cestě vedoucí podél ruského pobřeží. Právě v oblasti nově zpřístupněné Severní mořské cesty, vedoucí od východu Norska po Beringův průliv, Rusko v posledních letech buduje vojenskou přítomnost. Arktické státy vnímají cestu jako součást mezinárodních vod – kromě Ruska, které ji považuje za své vody teritoriální. Rusko učinilo řadu politických, právních a vojenských kroků, aby odradilo snahy o oficiální prohlášení této trasy za mezinárodní. V prosinci 2022 stanovilo nová pravidla a restriktce k této cestě, v současnosti se všechny lodě, které proplouvají Severní mořskou cestou, musí hlásit Rusku, vyžádat si přístup a dodržovat další regulace. Rusko argumentuje tím, že jako jediný stát v oblasti vlastní prostředky pro případnou záchranu, což je z pohledu námořního práva velmi problematické.¹²⁰

Spolková vláda se v arktických směrnicích 2019 zavázala udržet Arktidu jako oblast s nízkou mírou konfliktů, využívat ji mírovým způsobem a zachovat v ní svobodu plavby, ostatně téměř 60 % německého zahraničního obchodu se uskutečňuje po moři. Německým

¹¹⁸ Ibid., 19.

¹¹⁹ Ibid.,

¹²⁰ „Folge 30: Klimawandel: Droht ein verschärfter Konflikt um die Arktis? | Extremismus in der Bundeswehr,“ *Sicherheitshalber*, 27. června 2020, <https://sicherheitspod.de/2020/06/27/folge-30-klimawandel-droht-ein-verscharfter-konflikt-um-die-arktis-extremismus-in-der-bundeswehr/>.

lodním společnostem patří čtvrtá největší obchodní flotila a největší flotila kontejnerových lodí na světě.¹²¹ Německo je třetím největším světovým exportérem, a jelikož se 90 % německého exportu opírá o námořní dopravu, má námořní sektor zásadní význam pro obchodní vztahy země se zbytkem světa. Německo podporuje otevírání nových lodních tras z Evropy do Asie, lodní průmysl je jedním ze strategických odvětví německé ekonomiky. Geostrategicky leží Německo na rozhraní Atlantiku, Baltského moře, evropské pevniny a území označovaném jako *the High North*, označující území severských zemí (Kanada, Dánsko, Finsko, Island, Norsko, Rusko, Švédsko a Spojené státy), která se nacházejí v Arktidě za polárním kruhem. Důležité námořní a pozemní komunikační linky zahraničního obchodu a bezpečnostní politiky vedou buď přes Německo, nebo přes jeho území.¹²²

Německo se v záležitostech námořní dopravy a bezpečnosti řídí úmluvami mezinárodního společenství. Otázku námořní dopravy řeší Mezinárodní námořní organizace, která řídí mezinárodní lodní dopravu s cílem zlepšit námořní bezpečnost a snížit znečištění životního prostředí lodní dopravou. Německé arktické směrnice zohledňují v oblasti námořní dopravy polární kodex, který vstoupil v platnost v roce 2017, a který je souborem závazných předpisů a doporučení týkajících se všech aspektů lodní dopravy v Severním ledovém oceánu. Cílem kodexu je učinit lodní dopravu bezpečnější a šetrnější k životnímu prostředí. Otázku námořní dopravy a mořských zdrojů řeší Úmluva OSN o mořském právu (UNCLOS), tvoří univerzální právní rámec pro využívání a zachování mořských zdrojů, ochranu mořského prostředí a vědecký mořský výzkum. Vztahuje se také na arktické vody a práva námořní dopravy, tranzitní cestu a mírovou přepravu. UNCLOS obsahuje závazky pro spolupráci mezi pobřežními a jinými státy. Cílem je, aby smluvní strany spolupracovaly na národní, regionální a celosvětové úrovni a pracovaly na účinné ochraně mořského prostředí. Vzhledem k rostoucímu zájmu o Arktidu a související činnosti představují ustanovení UNCLOS důležité rámcování mezinárodní spolupráce v námořní dopravě.¹²³

Podle analýzy Bundeswehru z roku 2021 se většina předpokládaných ložisek ropy a zemního plynu v Arktidě nacházejí v nekontroverzních oblastech na pevnině nebo v moři nebo ve výlučných ekonomických zónách příslušných států. Zároveň vzhledem k dosud nejistým námořním cestám, nedostatečně rozvinuté infrastruktuře v neprostupných oblastech a

¹²¹ „Strategische Vorausschau: Der Arktisdialog,“ Bundesministerium der Verteidigung.

¹²² Grzela, “Germany’s Arctic Policy – Between Economy and Ecology,” 124.

¹²³ *Auswärtiges Amt*, “Leitlinien deutscher Arktispolitik,” 18.

komplikované těžbě ropy a plynu spojené s vysokými náklady není zaručené, zda bude možné v dohledné době využít potenciál arktických ložisek nerostných surovin. Tento fakt nicméně nebrání arktickým státům vznášet územní nároky nebo požadavky na správní kontrolu. I navzdory probíhající militarizaci však zatím územní spory v Arktidě neeskalovaly, a to i protože všech pět arktických států zatím uplatnilo své nároky právní cestou.¹²⁴

3.6 Věda a výzkum

Podle Spolkové vlády je výzkum důležitým pilířem německé angažovanosti v polární oblasti. Cílem německého arktického výzkumu je významně přispět k rozvoji arktického regionu, přispět k pochopení Arktidy a na ní založených regionálních a globálních vlivů a předat tyto znalosti společnosti a rozhodovacím orgánům.¹²⁵

Jak prohlásila v loňském roce spolková ministryně pro vzdělání a výzkum Bettina Stark-Watzinger: „... dobrý výzkum klimatu je základem lepší ochrany klimatu.“¹²⁶ Spolkové ministerstvo školství a výzkumu (BMBWF) hostilo v říjnu 2018 v Berlíně druhou konferenci ministrů pro vědu o Arktidě.¹²⁷ A právě BMBWF publikuje na svých webových stránkách k tématu Arktidy ze všech resortů nejvíce. Za poslední desetiletí je na oficiálních stránkách ministerstva k nalezení přes sedm desítek publikací, z nichž většina je vzdělávacími a informujícími články věnující se klimatickým změnám v arktickém regionu a jejich dopadům. Značná část pozornosti byla věnována také událostem a objevům v souvislosti s expedicí MOSAiC (Multidisciplinary drifting Observatory for the Study of Arctic Climate), jež byla vedena institutem AWI¹²⁸ a v jejím čele stál německý polární a klimatický výzkumník Markus Rex. Tato roční expedice, považovaná za největší a logisticky nejkompexnější arktickou výzkumnou expedici všech dob, probíhala mezi zářím 2019 a říjnem 2020, kdy 600 vědců z 20 zemí zamířilo k severnímu pólu na ledoborci Polarstern,

¹²⁴ „Geopolitische Information 1 / 2021: Auswirkungen des Klimawandels in der Arktis,“ Geoinformationsdienst der Bundeswehr.

¹²⁵ „Antwort der Bundesregierung auf die Kleine Anfrage der Abgeordneten der Fraktion DIE LINKE,“ Deutscher Bundestag, 2019.

¹²⁶ „Neue Polarstern,“ AWI, citováno 20. listopadu 2023, <https://www.awi.de/expedition/schiffe/polarstern-ii.html>.

¹²⁷ „Zukunft der Arktis – „Zweite Wissenschaftsministerkonferenz zur Arktisforschung,“ Bundesministerium für Bildung und Forschung, 26. října 2018, <https://www.fona.de/de/zukunft-der-arktis-zweite-wissenschaftsministerkonferenz-zur-arktisforschung>.

¹²⁸ Alfred Wegener Institute, Helmholtz Centre for Polar and Marine Research, viz kapitola 2.1

aby shromáždilo důležitá data a výsledky měření v Arktidě.¹²⁹ MOSAiC expedice byla zaměřena na studium arktického klimatického systému a je výsledkem mezinárodní spolupráce vědců a výzkumníků z různých oborů a zemí. Jejím hlavním cílem bylo shromáždit údaje o různých aspektech arktického prostředí, včetně atmosféry, mořského ledu, oceánu a ekosystémů za účelem zlepšení našeho chápání arktického klimatu, zejména v kontextu probíhajících klimatických změn. Očekává se, že údaje získané během expedice významně přispějí k výzkumu klimatu a ke zdokonalení klimatických modelů, a zároveň umožní nahlédnout do měnícího se arktického klimatu a jeho globálních důsledků.¹³⁰ Výsledky výzkumu MOSAiC a dalších, mohou nabídnout solidní vědecký základ pro budoucí politická rozhodnutí týkající se ochrany životního prostředí, udržitelného hospodářského rozvoje a globální spolupráce v oblasti Arktidy. Ustupující plochy ledu mění životní prostředí mnoha přírodních druhů, pochopení dopadu těchto změn umožní lepší pochopení a správu regionu, jež má vliv na ekosystémy, zásoby potravin a další. Jak již bylo popsáno v předchozí kapitole, tání ledu činí Arktidu stále zajímavější z ekonomického hlediska. Zpřístupňují se nové lodní trasy, suroviny, jako je zemní plyn, ropa a kovy, které byly dříve pohřbeny pod ledem, se odhalují a otevírají se například i nová loviště ryb. Určení jasných rámců a podmínek je klíčové pro zajištění udržitelného rozvoje Arktidy. Abychom tyto podmínky stanovili, je nezbytná hluboká znalost arktického klimatu a environmentálních systémů. Teprve poté je možné iniciovat informovanou politickou a veřejnou diskusi, opřenou o vědecké poznatky. Projekt MOSAiC a výzkum v Arktidě jako takový hraje klíčovou roli v utváření tohoto základu.¹³¹

Výzkumný ledoborec Polarstern představuje jediný velký německý ledoborec, ve službě AWI je od roku 1982 a patří mezi jedno z nejznámějších plavidel, operujících posledních 40 let v polárních regionech.¹³² Polarstern tvoří ústřední pilíř německého polárního výzkumu.¹³³ Po absolvování expedice MOSAiC, v níž Polarstern fungoval jako plovoucí výzkumná

¹²⁹ „Klimawandel bedroht Ökosysteme in den Ozeanen,“ Bundesministerium für Bildung und Forschung, 28. srpna 2019, <https://www.bmbf.de/bmbf/shareddocs/kurzmeldungen/de/klimawandel-bedroht-oekosysteme-in-den-ozeanen.html#searchFacets>.

¹³⁰ „3rd International MOSAiC Science Conference,“ MOSAiC, citováno 12. listopadu 2023, <https://mosaic-expedition.org/>.

¹³¹ „MOSAiC - The key to the Arctic puzzle,“ MOSAiC, citováno 20. listopadu 2023, <https://mosaic-expedition.org/science/arctic-climate/>.

¹³² Michael Wenger, „New German icebreaker takes big hurdle,“ *Polar Journal*, 23. května 2022, <https://polarjournal.ch/en/2022/05/23/new-german-icebreaker-takes-big-hurdle/>.

¹³³ „Neue Polarstern,“ Alfred Wegener Institut.

stanice, začaly vyvstávat debaty o jeho nahrazení. Rozpočtový výbor Spolkové vlády schválil v květnu 2022 další finanční prostředky ve výši 2 milionů eur pro vyhlášení výběrového řízení ke stavbě nového ledoborce Polarstern II. Výstavba nového plavidla byla naplánována již roku 2012 a pozastavena událostmi v roce 2020. Po schválení výstavby nástupnické lodi BMBF a následným usnesením o spolkovém rozpočtu na rok 2022 německým Bundestagem 3. června 2022 započal proces zadávání veřejných zakázek AWI. AWI bude také dohlížet na stavbu a koordinovat uvedení nového Polarsternu do provozu po dokončení testování. Ministryně Stark-Watzinger vysvětluje, že výstavbou nové loděnice může německý mořský a polární výzkum plynule navázat na předchozí úspěchy Polarsternu. Výzkum v regionu je klíčový, jelikož polární oblasti jsou systémem včasného varování před důsledky klimatických změn a umožňují nám hluboce nahlédnout do budoucnosti našeho klimatu a počasí a probíhajícím změnám porozumět.¹³⁴

I oblast vědy a výzkumu v Arktidě byla poznamenána ruskou invazí. Svaz vědeckých organizací v Německu odsoudil agresi jako "útok na základní hodnoty svobody, demokracie a sebeurčení, které tvoří základ akademické svobody a vědecké spolupráce." Svaz doporučil okamžité zmrazení vědecké spolupráce s ruskými státními institucemi a podnikatelskými subjekty, vyloučení Ruska z veškerého financování německého výzkumu a zdrženlivost v navazování nových spoluprac. Pozastavení desetiletí trvající německo-ruské výzkumné spolupráce v oblasti klimatu má nakonec negativní dopad nejen na tyto dva, ale na všechny státy.¹³⁵

Přestože vědecký výzkum není jednoznačně bezpečnostním aspektem arktického regionu, jeho význam pro pochopení klimatu a klimatických změn je důležitý pro udržení Arktidy jako stabilní, bezkonfliktní oblasti. Zároveň i prostá přítomnost v Arktidě, byť v souvislosti s vědeckým výzkumem, je rozhodujícím faktorem v uplatňování vlivu v regionu.¹³⁶ Rozsah německého zájmu o výzkum Arktidy také dokládá, že těžiště německého zájmu v této oblasti spočívá právě spíše ve vědecké spolupráci a klimatickém poznání, než-li ve vojensky bezpečnostních cílech.

¹³⁴ Ibid.

¹³⁵ Michael Paul, „Arctic Repercussions of Russia’s Invasion,“ SWP, 2.

¹³⁶ Ibid.

3.7 Technologická a kybernetická bezpečnost

Velmi významná je otázka technologií, které budou Arktidu formovat. Velmocenské státy Rusko, USA a Čína se účastní určité formy soutěže ve vývoji umělé inteligence a vojenských technologií. Podle odborníků mají tyto technologie velký potenciál k velmi dobrému využití v regionu, právě v nepříznivých arktických podmínkách se jeví jako opravdu užitečné. Rusko již experimentuje, příkladem je jeho bezpilotní nukleární podmořský prostředek Poseidon. Drony ve vzduchu i ve vodě mohou nahradit chybějící infrastrukturu v Arktidě, další technologie umístěné na podmořském dnu mohou přispět k protiponorkovým operacím. Probíhá diskuse, do jaké míry mohou tyto technologie učinit oceány transparentnějšími a zvýšit ruskou zranitelnost v podmořských aktivitách nebo podkopat jeho strategii. Tento technologický vývoj je prozatím v testovací fázi, nicméně je třeba jej sledovat, jelikož může být i zdrojem nestability.¹³⁷

Německé arktické směrnice uvádí význam nových technologií především v souvislosti s jejich využitím pro větší ochranu životního prostředí. Jedna zmínka se v dokumentu nachází o narůstající militarizaci, modernizaci a technologickém rozvoji, jenž rozmazává hranice mezi útočnými a obrannými akcemi v souvislosti s hrozbou závodů ve zbrojení.¹³⁸ Proti nahromadění zbraní v Arktidě ostatně upozorňuje také Bundeswehr.¹³⁹

Jak již bylo zmíněno v úvodní kapitole o Arktidě, na jejím území poslední roky vyrůstají datová centra. Severské země využívají chladného podnebí k provozu serverů generujících velké množství tepla se sníženými náklady. Arktidy se tak týká i kyberbezpečnostní hrozby stěžejní internetové infrastruktury. Obecně se s rostoucí digitalizací Arktidy řešení problémů kybernetické bezpečnosti stává nezbytným. V arktické oblasti se nacházejí důležité energetické zdroje a bezpečnost infrastruktury pro těžbu ropy a zemního plynu má zásadní význam. Kybernetické hrozby pro energetická zařízení mohou mít vážné hospodářské a ekologické důsledky. Proto ochrana kritické infrastruktury, zajištění bezpečné komunikace a podpora mezinárodní spolupráce jsou klíčovými prvky při budování odolného rámce kybernetické bezpečnosti pro arktický region.

¹³⁷ Katarzyna Zysk „Russia, security and the effects of NATO enlargement in the Arctic,“

¹³⁸ *Auswärtiges Amt*, „Arktis Leitlinien,“ August 2019, 23.

¹³⁹ „Klimawandel und Sicherheit in der Arktis nach 2014,“ Planungsamt der Bundeswehr.

3.8 Lidská bezpečnost a původní obyvatelé

Lidská bezpečnost v Arktidě zahrnuje širokou škálu faktorů, od klimatických změn po sociální a ekonomické otázky, a vyžaduje komplexní přístup k zajištění kvalitního života pro obyvatele této oblasti. V arktické oblasti žijí přibližně čtyři miliony lidí, z toho přibližně 500 000 patří k původním obyvatelům. Změna klimatu a její dopady se projevují nejen v ekosystému Arktidy. Arktické domorodé obyvatelstvo je těmito změnami obzvláště zasaženo a je vůči nim zranitelné. Současné ekonomické problémy a výzvy pro lidskou bezpečnost, jako je například potravinová bezpečnost, jsou v Arktidě vlivem klimatu ještě zesíleny. Původní obyvatelé Arktidy žijí v oblastech, které jsou vystaveny přímému ovlivnění dopadů klimatu, protože jejich ekonomiky jsou přímo závislé na zdravých ekosystémech. Lidé čelí problémům jako jsou pobřežní eroze, sesuv půdy v důsledku tání permafrostu, což negativně ovlivňuje silnice a budovy. Ztenčující se led v některých oblastech ohrožuje cestování po dříve stabilních zmrzlých oblastech, posouvají se období a místa sklizně. Navzdory těmto rostoucím klimatickým rizikům zůstávají lidé v místech, odkud pocházejí jejich předkové a k nimž mají silnou vazbu.¹⁴⁰

Existují nevládní organizace, které důrazně vystupují proti plánované těžbě objevených ložisek proti zájmům původního obyvatelstva, kterému hrozí, že bude v důsledku globálního oteplování a předpokládané a vysoce pravděpodobné těžby ložisek ropy a zemního plynu částečně připraveno o své přirozené prostředí.¹⁴¹ Samotná Arktická rada byla spoluzaložena třemi organizacemi původních obyvatel Arktidy, které se později staly stálými účastníky, zatímco další tři získaly tento status po založení rady. Arktická rada představuje důležitou a jedinečnou platformu pro komunikaci a spolupráci mezi původními obyvateli Arktidy, které jsou stálými účastníky zastoupenými šesti delegáty, a osmi arktickými členskými státy, pracovními skupinami a pozorovateli rady. Podle expertů z Polar Institute of the Wilson Center ale současné fungování rady nezajišťuje plnou a rovnoprávnou účast stálých účastníků a nectí hodnotu, kterou Arktické radě přinášejí. Také napětí způsobené konfliktem na Ukrajině mělo za následek zhoršení komunikace a spolupráce s arktickými státy. Komunita se obává dopadů na dlouhodobou arktickou spolupráci, zvýšení vojenského napětí

¹⁴⁰ „The Disruption of Arctic Exceptionalism,“ DGAP, 2023.

¹⁴¹ „Die Arktis unter geopolitischen Gesichtspunkten,“ Geoinformationsdienst der Bundeswehr, 2017, 25, <https://www.bundeswehr.de/resource/blob/5337032/95cf9cf2d2b469a922d1374317a6b9a8/2017-2-schriftenreihe-web-data.pdf>.

a zastavení vědecké spolupráce v této kritické době. Autoři proto zdůrazňují důležitost fungování Arktické rady.¹⁴²

Zapojení původního obyvatelstva do řešení arktických záležitostí, cíl, který si Spolková vláda vytyčila ve svých směrnicích, je bilaterálně naplňován například v rámci spolupráce německých výzkumných institutů jako AWI či Ecologic Institute se Sámskou radou (Saami Council). Spolupráce se týká akcí, publikací zaměřených na etiku výzkumu, spoluvytváření znalostí, transdisciplinární výzkum a mezinárodní právo pro dekoloniální výzkum Arktidy. Projekt DÁVGI financovaný BMUV, cílí na budování a posílení sítě pro výměnu znalostí a znalostmi prostřednictvím společného výzkumu pro biokulturní rozmanitost a práva původních obyvatel. v Arktidě. V rámci společného projektu Sámské rady a Německého Úřadu pro Arktidu byl v roce 2021 zveřejněn dokument o způsobech života, které vedou domorodí obyvatelé v Arktidě.¹⁴³

3.9 Mezinárodní spolupráce a správa regionu

Otázkou v posuzování německé arktické bezpečnostní politiky je i samotná míra zapojení Německa v mezinárodních strukturách a organizacích, jež se v Arktidě angažují a představují důležité aktéry v regionu.¹⁴⁴ Kromě toho, že je Německo stálým pozorovatelem v Arktické radě, kde se scházejí sousední země USA, Kanada, Norsko, Rusko a Dánsko, jako výzkumná země je také zastoupena ve vědeckých výborech a účastní se Kulatého stolu bezpečnostních sil v Arktidě.¹⁴⁵ Kulatý stůl bezpečnostních sil v Arktidě (Arctic Security Forces Roundtable, ASFR), založený v roce 2011 iniciativou Evropského velitelství sil USA a norským obranným štábem, je setkání konající se každého půl roku, za účelem bezpečnostní spolupráce, dialogu a sdílení informací. Zaměřuje se na zlepšení komunikace a povědomí o námořní oblasti v polárním kruhu. Chce podporovat kooperaci mezi vojenskými silami, které působí v regionu a jeho okolí, a zároveň napomáhá státům, které

¹⁴² Edward Alexander a Evan T. Bloom, „The Arctic Council and the Crucial Partnership Between Indigenous Peoples and States in the Arctic,“ *Wilson Center, Polar Points* č. 21, 27. července 2023, https://www.wilsoncenter.org/blog-post/no-21-arctic-council-and-crucial-partnership-between-indigenous-peoples-and-states-arctic?utm_campaign=pi&utm_medium=email&utm_source=event&emci=8ee421a7-9a2c-ee11-b8f0-00224832eb73&emdi=975e8e62-3231-ee11-b8f0-00224832eb73&ceid=204375.

¹⁴³ „Instructions for Observers subject to review,“ Arctic Council, Observer reporting 2023, <https://oarchive.arctic-council.org/server/api/core/bitstreams/b18f226e-e6cd-47e8-816b-fdef71bbcd70/content>.

¹⁴⁴ Zapojení Spolkové republiky Německo v rámci Evropské unie a NATO je součástí následující kapitoly.

¹⁴⁵ „Strategische Vorausschau: Der Arktisdialog,“ Bundesministerium der Verteidigung.

usilují o mírový rozvoj arktického regionu a dodržují mezinárodní řád založený na pravidlech. Zpravidla se tohoto setkání účastní dvanáct zemí: Kanada, Dánsko, Finsko, Francie, Německo, Island, Nizozemsko, Norsko, Švédsko, Spojené království, Spojené státy, Rusko bylo vyloučeno v důsledku anexe Krymského poloostrova v roce 2014.¹⁴⁶ Finsko jako nejnovější země NATO uspořádala 25. až 27. dubna letošního roku ve městě Turku výroční kulatý stůl ASFR. Toto setkání přivedlo dohromady více než 50 vysokých vojenských představitelů z 11 spojeneckých a partnerských zemí NATO za účelem diskuse a řešení otázek, které mají zásadní význam pro bezpečnost v oblasti dalekého severu. Jednání se dotklo témat jako pochopení perspektiv a zájmů Ruska a Číny v Arktidě nebo zlepšení vzájemné součinnosti a integrovaného odstrašování spojenců a partnerů NATO v tomto strategicky důležitém regionu.¹⁴⁷ Kulatý stůl však nemá přílišný politický vliv. Slouží především jako neformální vojenská výměnu informací.¹⁴⁸

Stěžejní je činnost Německa jako zúčastněné strany v Arktické radě, jež představuje rozhodující orgán kooperace mezi arktickými aktéry. V roce 2015 Arktická rada specifikovala způsoby, jakými se třetí strany mohou aktivně zapojit do vědeckých pracovních skupin, s cílem zvýšit účast pozorovatelských států ve fungování rady. V pokynech pro aktéry se statusem pozorovatele tak bylo stanoveno, že pozorovatelé budou lépe informováni o zasedáních, procesech, probíhajících a plánovaných projektech s pomocí tzv. pracovních skupin, které se mohou účastnit jednání, projednávat projekty, předkládat relevantní dokumenty a informace nebo se jinou formou zapojovat v činnostech rady. Německo se do činnosti pracovních skupin dříve zapojovalo jen mírně, ke změně došlo po zřízení Německého úřadu pro Arktidu v Postupimi v lednu 2017, v jehož důsledku byly do pracovních a expertních skupin nominovány kontaktní osoby a odborníci, mimo jiné ze Spolkové agentury pro životní prostředí (UBA), Spolkové agentury pro ochranu přírody (BfN), Německého centra pro letectví a kosmonautiku (DLR), Helmholtzova institutu Alfreda Wegenera pro polární a mořský výzkum (AWI) a Institutu pro transformační výzkum udržitelnosti (IASS). Německo se tak přiblížilo k jednomu z hlavních cílů

¹⁴⁶ „Arctic Security Forces Roundtable (ASFR),“ APAN, citováno 21. listopadu 2023, <https://www.apan.org/pages/case-study-asfr>.

¹⁴⁷ „Arctic Security Forces Roundtable held in Finland,“ *High North News*, citováno 21. listopadu 2023, <https://www.highnorthnews.com/en/arctic-security-forces-roundtable-held-finland>.

¹⁴⁸ „Security Policy in the Arctic,“ German Arctic Office, citováno 29. listopadu 2023, 3, https://www.arctic-office.de/fileadmin/user_upload/www.arctic-office.de/PDF_uploads/Security_Policy_Arctic_October2022_web.pdf.

formulovaných v německých arktických směrnicích z roku 2013, a to "posílit roli německého pozorovatele v Arktické radě."¹⁴⁹

Podle profesora mezinárodní politiky z Bundeswehr University v Mnichově Carlo Masala Německo může svou arktickou politiku nejlépe prosazovat nikoli v Arktické radě, nýbrž v rámci Northern group (Northern European Defence Policy Forum).¹⁵⁰ Northern group není institucionalizovaná, skupina je založena na neformálním formátu spolupráce sdružující členy NATO¹⁵¹ na pobřeží Baltského a Severního moře a usiluje o rozvoj společných obranných projektů v regionu. Německo se s těmito státy NATO setkává a může v mnoha ohledech koordinovat arktické záležitosti. V roce 2019, během setkání skupiny v Berlíně, v návaznosti na posilování bezpečnosti v Baltském moři vyjádřil německý vládní představitel nutnost SRN uvažovat ve vojenské spolupráci mnohem evropštěji a označil Northern group za fórum, které má prosazovat hlubší integraci ozbrojených sil členských států. "Všechny malé kroky, které nyní děláme, by mohly vydláždít cestu k evropské armádě," dodal a zdůraznil, že by takový postup neoslabil roli NATO v Evropě, nýbrž posílil evropský pilíř v rámci NATO. Ministři obrany během jednání rovněž zmínili mezeru GIUK, jež představuje strategické místo pro námořní vojenskou strategii a ačkoli mezera sama o sobě není součástí arktického regionu, je často skloňována v souvislosti s arktickou bezpečností.¹⁵² Arktická bezpečnost byla jedním z hlavních probíraných témat na setkání Northern group v červnu loňského roku v Rejkjavíku. Německé ministerstvo obrany k výsledkům tohoto setkání publikovalo shrnující článek, v němž vyzdvihuje změnu bezpečnostní a obranné situace v severní Evropě v případě rozšíření NATO o Finsko a Švédsko, strategický a geopolitický význam mezery GIUK a mimo jiné také strategický význam Arktidy. Arktické státy jsou stále více motivovány vojensky chránit své zájmy kvůli novým námořním trasám, nevyřešeným územním sporům a možným konfliktům o zdroje, jež zvyšují potenciál eskalace v Arktidě. Ve směrnicích německé vlády pro Arktidu je napsáno: "Cílem angažovanosti Německa v oblasti bezpečnostní a obranné politiky v regionu je udržet Arktidu jako oblast s nízkým výskytem konfliktů, podporovat spolupráci a zajistit

¹⁴⁹ Golo M. Bartsch, Kathrin Stephen, Sebastian Knecht, *Internationale Politik und Governance in der Arktis: Eine Einführung*, (2018): 59.

¹⁵⁰ „Folge 30: Klimawandel: Droht ein verschärfter Konflikt um die Arktis,“ *Sicherheitshalber*, 2020.

¹⁵¹ prozatím s výjimkou Švédska

¹⁵² Alexandra Brzozowski a Alicia Prager, „Northern Group aims to step up regional security cooperation,“ *Euractiv*, 26. června 2019, <https://www.euractiv.com/section/defence-and-security/news/northern-group-aims-to-step-up-regional-security-cooperation/>.

tak mírové využívání Arktidy na základě uznávaných norem a kodexů." Německo tedy nechce o Arktidu soutěžit, ale spíše využít možností mezinárodní spolupráce k ochraně tohoto jedinečného regionu, a to zejména s ohledem na jeho roli při změně klimatu. V tomto ohledu je Northern Group pro Německo důležitým fórem pro další začlenění Arktidy do systému multilaterální stability.¹⁵³

Narůstající význam Northern group, spojený s nedávnými událostmi jako je přistoupení Finska do NATO nebo zmrazení vztahů s Ruskem, můžeme pozorovat i ve zprávě o činnosti pozorovatelských států v Arktické radě, která je vypracována jednou za dva roky. Nejnovější report z letošního roku 2023, oproti tomu předešlému, při prohlášení o německém angažmá v otázkách arktické bezpečnosti a obranné spolupráce zmiňuje kromě ASFR také, že se ministerstvo obrany každoročně účastní zasedání skupiny Northern group. V těchto zprávách pozorovatelské státy aktuálnímu předsednictvu Arktické rady předkládají informace o příslušných aktivitách a příspěvcích k práci Arktické rady. Nutno podotknout, že popsaná podstata činnosti Německa v pozici pozorovatele je spojená zvláště s výzkumnou činností a zlepšení životního prostředí – jedná se o činnosti týkající se mikroplastů, mořského odpadu, odpadních vod a cestovního ruchu, podmořského hluku, lodní dopravy nebo následků ropných katastrof v arktické oblasti.¹⁵⁴ To napovídá snaze Německa plnit své závazky arktických směrnic a jeho úsilí o vyvážení dopadů na životní prostředí v důsledku naplňování ekonomických zájmů v oblasti.

4 Multilaterální dimenze bezpečnostního rozměru německé arktické politiky

Tato kapitola volně navazuje na předchozí kapitolu o německé mezinárodní spolupráci a zapojení do mezinárodních struktur, které představují aktéry arktické bezpečnosti. V následujících odstavcích je popsán multilaterální rozměr německé arktické bezpečnostní politiky s ohledem na postavení Německa jako multilaterálního hráče v mezinárodních společenstvích. Jako ekonomicky nejsilnější evropská země a velmi významný aktér v západních strukturách je v textu zohledňován zejména význam Spolkové republiky

¹⁵³ „Northern Group: Nordeuropäer beraten Sicherheitslage,“ Bundesministerium der Verteidigung, 7. června 2022, <https://www.bmvg.de/de/aktuelles/northern-group-nordeuropaeer-beraten-sicherheitslage-5439932>.

¹⁵⁴ „Instructions for Observers subject to review,“ Arctic Council, Observer reporting 2023.

Německo v rámci EU a NATO.

Evropská unie nemá přímé územní nároky v Arktidě, ale projevila zájem o arktické záležitosti a spolupracuje s členskými státy a organizacemi jako je Arktická rada na různých tématech jako je vědecký výzkum, ochrana životního prostředí, změna klimatu a udržitelný rozvoj. Snahy o pochopení regionu a načrtnutí komplexního přístupu strůjci politik EU můžeme pozorovat již v roce 2008, hlavním záměrem EU bylo provést podrobný průzkum a zajistit udržitelný rozvoj této oblasti. Vypracovaným dokumentem EU, jenž má nejbliže k arktické strategii, je společné sdělení Komise a Evropské služby pro vnější činnost Radě a Parlamentu. Tímto dokumentem se řídí její aktivity v tomto regionu a byly v něm definovány tři klíčové principy přístupu k Arktidě: poznání, odpovědnost a angažmá. Dokument vyzdvihuje probíhající proměny v arktickém prostoru, jež zvyšují naléhavost opatření k boji proti globální změně klimatu. Je zdůrazněno, že vývoj v Arktidě má pro Evropskou unii stále větší strategický, ekonomický a environmentální význam. EU se ve sdělení zavazuje aktivně přispívat ke spolupráci mezi arktickými národy a stejně tak respektovat potřeby domorodých a místních komunit žijících v tomto regionu.¹⁵⁵ Revidovaná, nejaktuálnější arktická politika EU v podobně společného sdělení byla vydána v říjnu 2021 a nahrazuje tu z dubna 2016.¹⁵⁶

NATO se po studené válce z politických a strategických důvodů snažilo v arktickém regionu příliš výrazně neprojevovat. To se v posledních letech mění a NATO si uvědomuje narůstající, nejen bezpečnostní význam Arktidy. V současnosti je daleký sever pro NATO důležitou prioritou.¹⁵⁷

4.1 Arktická bezpečnostní politika NATO

Severoatlantická aliance považuje Arktidu za budoucí problémovou oblast již déle než 10 let, ale dlouhodobě se v regionu vojensky příliš neprojevuje, aby se vyhnula eskalacím a konfliktu. I přes zaznamenané zintenzivnění ruské militarizace má NATO ambice udržet oblast dalekého severu s nízkým napětím a tyto tenze nezvyšovat, což je dáno nutnou

¹⁵⁵ „A stronger EU engagement for a greener, peaceful and prosperous Arctic,“ European Commission, 13. října 2021, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_21_5214.

¹⁵⁶ „Joint Communication To The European Parliament, The Council, The European Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions,“ European Commission, 13. října 2021, https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/2_en_act_part1_v7.pdf.

¹⁵⁷ „The Future of the High North,“ NATO, 12. května 2023, <https://www.act.nato.int/article/the-future-of-the-high-north/>.

spolupráci s Ruskem. Aliance nevolí postup přesného zrcadlení ruského vojenské přítomnosti a vybavení,¹⁵⁸ avšak ukázat vojenskou přítomnost – pro stabilitu a bezpečnost – je součástí arktické strategie NATO. Arktická strategie aliance je založena na třech pilířích: bezpečnosti, spolupráci a udržitelnosti. K zajištění bezpečnosti na dalekém severu používá NATO zejména metodu odstrašování.¹⁵⁹ Věrohodné odstrašování, které odvrací konflikt, je nejlepším způsobem, jak zachovat mír. Cílem NATO v regionu je také posílit kolektivní obranu, zejména kvůli ochraně stěžejní námořní komunikační linie v severním Atlantiku, jelikož spojení Severní Ameriky s Evropou je pro NATO nezbytné. Aliance se proto soustředí například na cvičení protiponorkového boje a spojenci NATO investují do nových námořních a leteckých kapacit. Generální tajemník NATO Jens Stoltenberg na tiskové konferenci s norským ministrem obrany Frankem Bakke-Jensenem v říjnu 2018 zdůraznil vojenský význam regionu a podporu vojenských ambic NATO cvičením Trident Juncture 18, jehož se zúčastnilo přibližně 50 000 vojáků. Součástí pozemního cvičení byly Německem vedené Síly velmi rychlé reakce NATO, ale také znovudobytí okupované části Norska a začlenění americké úderné skupiny letadlových lodí, která měla kontrolovat námořní oblast mezi Islandem, Grónskem a Norskem.¹⁶⁰

Na měnící se bezpečnostní prostředí v Arktidě reaguje NATO, konkrétně Alianční velení pro transformaci (Allied Command Transformation) i prostřednictvím nevojenských aktivit, pro lepší porozumění regionu a schopnost předvídat, přizpůsobovat se a aktivně řešit budoucí výzvy. Příkladem tohoto úsilí je Inovační výzva NATO zaměřená na komunikaci v Arktidě, školení a vzdělávání velitelů a specialistů v Centrech excelence NATO zaměřených na Arktidu, anebo NATO modelová akce věnovaná oblasti dalekého severu.¹⁶¹ Tato akce byla uspořádána v březnu ve škole Hertie v Berlíně, je součástí aktivit zaměřených na zvýšení porozumění a povědomí o NATO mezi studenty. Cílem těchto modelových zasedání je seznámit studenty s jedinečným vnitřním fungováním NATO a řadou bezpečnostních výzev, které se Aliance dotýkají.¹⁶²

¹⁵⁸ "Joint press conference," NATO, 29. října 2018, https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_159853.htm?selectedLocale=en.

¹⁵⁹ „RAPID VIKING 2023: Fliegen über ‚dünnem‘ Eis,“ Bundeswehr, 2023.

¹⁶⁰ "Joint press conference," NATO, 2018.

¹⁶¹ „The Future of the High North,“ NATO, 2023.

¹⁶² „Youth Leaders Tested their Diplomatic Skills at the NATO Model Event in Berlin,“ NATO, 9. března 2023, <https://www.act.nato.int/article/youth-leaders-tested-their-diplomatic-skills-at-the-nato-model-event-in-berlin/>.

Ozbrojené síly severoevropských států NATO v rámci Severní skupiny udržují úzkou spolupráci, která je evidentní nejen na příkladu společného vojenského výcviku, ale také při cvičeních v oblastech Severního a Baltského moře a na polárním kruhu. Při manévrech, jako jsou Ice Crystal, Arctic Challenge a Cold Response, vojáci absolvují trénink v extrémních arktických podmínkách. A i přesto, že Švédsko ještě není členem NATO, jeho vojáci se na těchto aktivitách pravidelně podílejí.¹⁶³

Bezpečnostní situace v Arktidě se pro NATO změnila i s členstvím Finska a očekávaným přistoupením Švédska. Území NATO se východně přiblížilo Rusku a členství obou severovýchodních zemí by znamenalo, že 7 z 8 arktických států budou spojenci NATO. Může se stát, že NATO se stane hlavní platformou pro arktické otázky a neformální entity jako Kulatý stůl bezpečnostních sil v Arktidě nebo Náčelníci obrany v Arktidě budou nahrazeny. NATO by mohlo být kvalifikovanějším místem pro řešení témat souvisejících s Arktidou mezi spojenci. V Arktidě momentálně chybí formální institucionální prostředí pro diskusi o otázkách obrany a bezpečnosti a NATO by tímto mohlo posílit svou roli v regionu. Předmětem diskusí by nebyly pouze témata bezpečnostní ale i změna klimatu, technologický rozvoj, odstrašování nebo námořní bezpečnost.¹⁶⁴

4.1.1 Vztahy NATO-Rusko v Arktidě

Podle odborníků z Německého institutu pro mezinárodní a bezpečnostní záležitosti (SWP) již k roku 2021 NATO čelilo v Arktidě dynamicky se stupňujícímu konfliktu s Ruskem. Ještě nikdy od konce studené války nebyly vztahy NATO s Moskvou na tak nízkém bodě. Think-tank ve své analýze porovnává arktickou námořní oblast s Indo-Pacifikem a podotýká fakt, že pro NATO je téměř nemožné věnovat stejnou pozornost jak arktickému a severoatlantickému, tak indicko-pacifickému regionu. Vzhledem k nárůstu agresivních ruských vojenských aktivit na dalekém severu doporučuje, aby NATO posílilo obranu a strategii odstrašování v severoatlantickém a evropském prostoru.¹⁶⁵ NATO bude také potřebovat nepřetržitý letecký situační přehled a udržovat komunikaci v rámci Aliance a s

¹⁶³ „Northern Group: Nordeuropäer beraten Sicherheitslage,“ Bundesministerium der Verteidigung, 7. června 2022, <https://www.bmvg.de/de/aktuelles/northern-group-nordeuropaeer-beraten-sicherheitslage-5439932>.

¹⁶⁴ Nima Khorrami, „Pending Finnish and Swedish NATO Membership and the Future Relevance of ASFR and CHOD,“ the Arctic Institute, 24. listopadu 2022, <https://www.thearcticinstitute.org/pending-finnish-swedish-nato-membership-future-relevance-asfr-chod/>.

¹⁶⁵ Michael Paul a Göran Swistek, „Maritime Choice: Indo-Pacific versus Arctic–North Atlantic Priorities,“ in „German Foreign Policy in Transition,“ SWP, 2021.

arktickými partnery, čemuž mohou napomoci systémy bezpilotních letadel. Tyto systémy jsou již Severoatlantickou aliancí široce využívány, experti se domnívají, že je pro účinné monitorování ruských aktivit a ochranu Arktidy třeba kapacity těchto nízkonákladových a efektivních systémů urychleně rozšířit.¹⁶⁶ Přínos nových technologií je zmíněn i v analýze a doporučení reflexní skupiny jmenované generálním tajemníkem NATO.¹⁶⁷

V roce 2002 byla založena Rada NATO-Rusko, která dosud hraje v oblasti bezpečnosti v Arktidě významnou roli. Zpočátku úspěšně sloužila jako mechanismus pro výměnu informací, spolupráci a budování konsensu, a to i v arktických otázkách, nicméně její funkce zůstala především neformální. Po anexi Krymu v roce 2014 byla praktická civilní a vojenská spolupráce s Ruskem pozastavena, neoficiální komunikace pokračovala až do ruského útoku na Ukrajinu v únoru 2022. Podle Německého úřadu pro Arktidu by měl být přístup NATO v Arktidě v budoucnu založen především na věrohodném odstrašování a důrazné obraně proti Rusku.¹⁶⁸

V listopadu 2020 byla publikována analýza a doporučení reflexní skupiny jmenované generálním tajemníkem NATO s názvem *NATO 2030: Spojení pro nový věk*. Tento dokument neopomíná rozšiřující se působení a zájmy Číny v Arktidě a stále intenzivnější asertivní ruské chování v regionu. Rusko v klíčových námořních oblastech a v jejich okolí kumuluje letectvo a námořnictvo, rozvíjí hybridní válku, ohrožuje energetickou a kritickou infrastrukturu a v neposlední řadě porušilo systémy kontroly zbrojení vedoucí k ukončení Smlouvy o likvidaci raket středního a krátkého doletu (INF).¹⁶⁹ NATO ve své Strategické koncepci 2022 označuje Ruskou federaci za „nejvýznamnější a nejpřímější hrozbu pro bezpečnost spojenců a pro mír a stabilitu v euroatlantickém prostoru.“ Jako konkrétní strategický problém uvádí dokument schopnost Ruska narušit spojenecké posily a svobodu plavby přes severní Atlantik. NATO však nechce situaci v Arktidě eskalovat a vyhledávat konflikt. Na ruské hrozby a nepřátelské akce chce reagovat jednotně a odpovědně. Odolnost

¹⁶⁶ Kirk Allen, „Arctic security is increasingly under threat. Drones can help,“ Atlantic Council, 26. července 2023, <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/arctic-security-is-increasingly-under-threat-drones-can-help/>.

¹⁶⁷ „NATO 2030: United for a New Era. Analysis and Recommendations of the Reflection Group Appointed by the NATO Secretary General,“ NATO, 25. listopadu 2020, 19, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/12/pdf/201201-Reflection-Group-Final-Report-Uni.pdf.

¹⁶⁸ „Security Policy in the Arctic,“ German Arctic Office, citováno 16. prosince 2023.

¹⁶⁹ „NATO 2030: United for a New Era,“ NATO, 2020, 4.

vůči ruskému nátlaku má být dle strategie řešena výrazným posílením odstrašování a podporou všech spojenců v boji proti ruskému vměšování a agresi.¹⁷⁰

Klimatické změny NATO považuje za násobitele hrozeb, jehož důsledky dopadají na životní prostředí, bezpečnostní a hospodářské zájmy všech členů Aliance. V tomto kontextu je zmíněna právě Arktida a možná soupeření v důsledku tání ledu a zpřístupňování námořních cest. Jedním z doporučení zprávy je, že by NATO mělo zlepšit své situační povědomí a rozhled o dálném severu. Tato regionální strategie by měla být vytvářena v úzké koordinaci se spojenci NATO a s ohledem na jejich perspektivy jako arktických zemí. Součástí strategie by měl být plán na zaručení svobody plavby na dalekém severu a v severním Atlantiku, jakož i ustanovení pro řešení agresivních kroků státních aktérů.¹⁷¹

Státy NATO mají zejména zájem na tom, aby nedošlo k mezinárodní eskalaci. Podle expertů bude Arktický region součástí důrazné strategie komplexního zadržování Ruska a v budoucnu i Číny. Je však otevřenou otázkou, zdali se Arktida může po ruské agresi opět stát oblastí spolupráce. V případě potřeby by nejmenším společným jmenovatelem byl druh nevyhnutelné spolupráce, kterou diktují drsné podmínky regionu. Změna klimatu vytváří nové a netradiční bezpečnostní problémy pro společnost a životní prostředí, které nabízejí prostor pro spolupráci. Má-li se souvisejícím výzvám účinně čelit, bude spolupráce nezbytná. Iniciativy ke spolupráci však budou čelit nové konfrontační bezpečnostní politice, která ohrožuje spolupráci v dlouhodobém horizontu. Pozastavení fungování Arktické rady je jen jedním z projevů této situace.¹⁷² Je proto opravdu důležité, aby Německo následovalo vytyčené zahraničně-bezpečnostní cíle a usilovalo o udržení spolupráce v regionu.

4.2 Arktická bezpečnostní politika EU

Arktida je místem, v němž se střetávají zájmy EU i Ruska v oblastech změny klimatu, obav o životní prostředí, lodních tras, práv původních obyvatel i geopolitické konkurence. Obecně vzato po ruské anexi Krymu v roce 2014 EU zmrazila vztahy s Moskvou, ve vybraných oblastech jako obchod či energetika však udržovala spolupráci. Podobný postoj podle

¹⁷⁰ „NATO 2022 Strategic Concept,“ NATO, Adopted by Heads of State and Government at the NATO Summit in Madrid, 29. června 2022, 4,

https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf/290622-strategic-concept.pdf.

¹⁷¹ „NATO 2030: United for a New Era,“ NATO, 2020, 41.

¹⁷² Michael Paul, „Arctic Repercussions of Russia’s Invasion,“ SWP 39, červen 2022.

odborníků aplikuje i po ruské agresi v roce 2022. EU si je vědoma skutečnosti, že vliv a zájmy Ruska zasahují do všech sfér regionu a v rámci přeshraničních hrozeb je třeba udržovat vzájemnou spolupráci, především v otázkách klimatu. Tato snaha o spolupráci je vidna ve vydaných oficiálních dokumentech EU pro Arktidu v období od roku 2008 až 2021, které vypracovala Rada, Komise a Parlament. Tato vyslovená kooperace je do značné míry oddělena od jejich vztahů v jiných oblastech.¹⁷³ Vytyčená střední cesta nemusí být konsensem pro všechny členské státy EU, nicméně Německo patří mezi členské země, jež se s přístupem nutné spolupráce v rámci udržení stability v regionu ztotožňuje.

EU také vyslovila zájem o vzájemnou spolupráci s NATO v arktické oblasti, a to v usnesení Evropského parlamentu ze dne 7. července 2021 o spolupráci mezi EU a NATO v rámci transatlantických vztahů. V usnesení je uznán rostoucí strategický význam Arktidy a její politické, hospodářské, environmentální a bezpečnostní dimenze. Evropský parlament uznává, že je třeba koordinace činností EU a NATO v Arktidě, jelikož oblast Arktidy musí zůstat oblastí mírové spolupráce. Rovněž EU vyzývá k podniknutí kroků k budování důvěry, která by zabránila zvyšování vojenské přítomnosti v regionu. Evropský parlament rovněž podotýká podanou žádost EU o status pozorovatele v Arktické radě a skutečnost, že EU v současnosti aktualizuje svou arktickou politiku. Usnesení též zdůrazňuje posílení kooperace se všemi partnery v arktické oblasti na bilaterální i regionální úrovni, stejně jako parlamentní rozměr spolupráce v Arktidě; Evropský parlament je členem stálého výboru poslanců parlamentů z arktické oblasti (SCPAR).¹⁷⁴

V politice Evropské Unie v oblasti Arktidy se odráží její narůstající strategický význam s ohledem na dopady globálního oteplování, zvýšenou konkurenci o přírodní suroviny a geostrategickou rivalitu. Vysoký představitel a Komise předložili v říjnu 2021 svůj přístup k výraznějšímu zapojení EU do mírové, udržitelné a prosperující Arktidy. Společné sdělení vytyčuje cíl EU posílit spolupráci s partnery na udržitelných strategiích a řešeních výzev i příležitostí v arktickém regionu. Evropská unie plánuje zřídit v Grónsku kancelář Evropské komise, což zvýší význam arktických záležitostí v rámci vnějších vztahů EU. Kromě toho budou vyčleněny finanční prostředky EU na podporu ekologického rozvoje v Arktidě s cílem

¹⁷³ Gabriella Griecius a Iren Marinova, „A Path to Dialogue: The Arctic for EU-Russia Relations,“ the Arctic Institute, 5. září 2023, <https://www.thearcticinstitute.org/path-dialogue-arctic-eu-russia-relations/>.

¹⁷⁴ „Usnesení Evropského parlamentu ze dne 7. července 2021 o spolupráci mezi EU a NATO v rámci transatlantických vztahů,“ Evropský parlament, 7. července 2021, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0346_CS.html.

napomoci místním obyvatelům v regionu. Změna klimatu představuje pro Arktidu největší hrozbu, která dosáhla nevídaného krizového bodu, a EU jako významný ekonomický aktér ovlivňuje Arktidu svou ekologickou stopou a poptávkou po zdrojích. Proto jako globální lídr v úsilí čelit klimatickým změnám sdílí odpovědnost za udržitelný rozvoj arktického regionu a prosperitu jeho obyvatel.¹⁷⁵

Snahy EU o udržitelný rozvoj Arktidy a jejich aktivní řešení se promítají také do přijatých mezinárodních dohod. Například Dohoda o zamezení neregulovaného rybolovu moří v centrální části Severního ledového oceánu vstoupila v platnost v červnu 2021. V současnosti v této námořní oblasti sice neprobíhá žádný komerční rybolov, dohoda však uplatňuje preventivní a vědecky podložený přístup a zajišťuje, že rybolov v arktických vodách bude regulován a prováděn udržitelným způsobem. Společný doprovodný vědecký program má za cíl zlepšit porozumění ekosystémům a potenciálnímu rybolovu smluvních stran. Na základě získaných informací strany mohou v budoucnu rozhodnout zahájit jednání a diskuse o další společné spolupráci v této oblasti. Dohodu podepsala EU společně s devíti zeměmi: Kanadou, Čínou, Dánskem, Islandem, Japonskem, Jižní Koreou, Norskem, Ruskem a USA. EU byla jejím druhým signatářem a podílela se významně na výzkumu a při prosazování vědecké spolupráce v rámci dohody.¹⁷⁶ S probíhající ruskou válkou na Ukrajině a nejistotami a hrozbami s ní spojenými EU stále více svou arktickou a zelenou politiku formuluje v rámci úsilí o zvyšování odolnosti.¹⁷⁷

¹⁷⁵ „A stronger EU engagement for a greener, peaceful and prosperous Arctic,“ European Commission, 13. října 2021, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_21_5214.

¹⁷⁶ „Arctic: Agreement to prevent unregulated fishing enters into force,“ European Commission, 25. června 2021, https://oceans-and-fisheries.ec.europa.eu/news/arctic-agreement-prevent-unregulated-fishing-enters-force-2021-06-25_en.

¹⁷⁷ Aleksis Oreschnikoff, „Why should the European Union focus on co-producing knowledge for its Arctic policy?“ the Arctic Institute, 26. září 2023, <https://www.thearcticinstitute.org/why-should-european-union-focus-co-producing-knowledge-arctic-policy/>.

5 Závěr

Diplomová práce se, po obecném představení arktického regionu a nastínění historie a relevance německého zapojení v oblasti, zabývala německou politikou v Arktidě, přičemž se soustředila zejména na její bezpečnostní dimenzi. Práce využila konceptů sekuritizace a civilní mocnosti a zkoumala, který z nich lépe vystihuje německou bezpečnostní politiku na konkrétním případu Arktidy. Hlavním cílem této případové studie bylo popsat postoj Německa k arktické bezpečnosti a odpovědět tím na stanovenou výzkumnou otázku *Jak se Německo staví k otázkám arktického regionu a jak vnímá zejména jeho bezpečnostní rozměr?* Aktuálnost tématu a změna evropské bezpečnostní situace s ruskou agresí na Ukrajině vedla také k zamyšlení se nad proměnou ve vnímání arktické bezpečnosti v rámci *Zeitenwende* a hledání odpovědi na doplňující otázku *Získává německá bezpečnostní politika vůči Arktidě širší globální rozměr a uvažuje Německo o tématu širěji, anebo jeho role zůstává kontinentální?* S ohledem na německý multilateralismus je výzkumná část práce dělena na bilaterální a multilaterální dimenzi. Arktická bezpečnost má mnoho rozměrů, proto je hlavní analytická část dělena na základě různých aspektů bezpečnosti a vychází z typologie druhů bezpečnosti Kodaňské školy.

Bezpečnostní situace v Arktidě se rapidně vyvíjí v důsledku souhry geopolitických, ekonomických, environmentálních a sociálních faktorů. Německou reakci na tento vývoj a rostoucí zájem o region můžeme pozorovat v posledních 10 letech. Ať už ve zřízení německé arktické kanceláře v roce 2017, na příkladu 11. zasedání Arktického dialogu 2018, který zdůraznil význam bezpečnostní a strategické politiky v Arktidě, zájem dokládá i vydání revidovaných arktických směrnic 2019 nebo množství publikací a analýz k Arktidě řady ministerských resortů.

Na základě analýzy jednotlivých zdrojů lze tvrdit, že německý zájem v Arktidě spočívá zejména v oblasti ochrany klimatu a životního prostředí, výzkumu a potažmo v ekonomických motivacích. Německo usiluje o závazné předpisy na ochranu životního prostředí a bezpečnost Arktidy prostřednictvím bilaterálních dohod, na mezinárodních fórech, jakož i v Arktické radě. Země nabízí své vědecké znalosti a vynikající zkušenosti v oblasti polárního výzkumu na podporu mírového a udržitelného rozvoje. Rovněž význam nových technologií v Arktidě chápe Německo především v souvislosti s jejich využitím pro větší ochranu životního prostředí, nikoli pro vojensko-strategické účely.

Zpočátku Německo mělo spíše snahu o desekuritizaci tématu, a to i po anexi Krymu Ruskem v roce 2014. Můžeme ale pozorovat, že s rostoucím napětím a novou bezpečnostní situací v Evropě, si Německo bezpečnostní hrozby regionu a jejich globální rozměr uvědomuje. Soustředí se však spíše na klimatický bezpečnostní rozměr, vojenská otázka leží jako předmět řešení a politik spíše v pozadí. Důkazem je i absence vojenské bezpečnosti v řadě oficiálních dokumentů, včetně nové Národní bezpečnostní strategie, která nedokázala nastínit příběh německé vedoucí role v Evropě.

Vojensko-strategické bezpečnostní otázky adresuje Německo obzvláště jako stát EU a především NATO. V kontextu možných závodů ve zbrojení a eskalace, na něž upozorňuje Bundeswehr, chce Německo plnit své závazky vůči NATO v arktické a severoatlantické oblasti. Toto dokazuje hojná účast německých ozbrojených sil na cvičeních v regionu, což má být chápáno jako výraz spolehlivosti vůči Alianci, ujištění a signál odstrašení. Je důležité podotknout, že tyto německé bezpečnostní zájmy jsou směřované na evropskou subarktickou oblast, respektive severní křídlo NATO.

Německo vnímá, že zvládání rozmanitých bezpečnostních výzev vyžaduje kooperativní a multidimenzionální přístup zahrnující arktické státy, domorodé komunity a mezinárodní společnosti. Především klimatická bezpečnost v Arktidě představuje komplexní soubor výzev, které vyžadují celosvětovou spolupráci a strategie pro udržitelný rozvoj v této strategicky důležité oblasti. Německo proto usiluje o multilaterální spolupráci v arktických otázkách, důležitost kooperace opakovaně zdůrazňuje v oficiálních dokumentech a publikacích. Toto úsilí Německa v Arktidě je v souladu s chováním civilní mocnosti. Do jisté míry lze přístup Německa v Arktidě hodnotit jako proaktivní, Spolková vláda se mimo jiné zasazuje o včasné odhalování, prevenci a zvládání potenciálních krizí a konfliktů v oblasti.

Pokud jde o německou arktickou politiku v rámci EU, v německých arktických směrnicích není EU míněna jako platforma pro prosazování národních zájmů v Arktidě. Směrnice spíše podporují koordinaci s politikami EU, zejména pokud jde o výzkum na úrovni EU a mezi členskými státy, příkladem je expedice Mosaic. Německo také vyslovilo zájem o přidělení statusu pozorovatele Arktické rady pro EU. Stejně jako v případě bilaterální arktické politiky Německa je těžištěm arktické politiky EU snaha o zmínění dopadů změny klimatu a zajištění mírové, udržitelné a prosperující Arktidy.

Z analýzy oficiálních dokumentů, prohlášení a publikací tedy vyplývá, že Německo nemá přímé bezpečnostní zájmy v Arktidě jako takové, nesleduje ani vlastní bezpečnostní strategii. Jeho role spočívá v roli pozorovatele bezpečnostního vývoje v regionu a jeho zájmy jsou spíše ekonomické, zaměřené na vědecký výzkum a především klima.

Německo si přesto uvědomuje různé aspekty arktické bezpečnosti a její globální rozměr, nicméně jeho role zůstává kontinentální a svůj bezpečnostní vliv v Arktidě uplatňuje především v rámci širších struktur jako je EU nebo NATO. Zejména potom ve vojenském bezpečnostním rozměru reaguje SRN na základě úprav strategií NATO. Nic nenaznačuje tomu, že má Německo ve spojitosti s Arktidou v plánu převzít vedoucí obrannou roli v Evropě, oznámenou v projevu *Zeitenwende*. Práce vyvozuje, že i přes určitou proměnu charakteru německé zahraniční politiky v rámci *Zeitenwende*, se Německo v Arktidě chová jako civilní mocnost, multilaterální hráč a téma Arktidy nesekuritizuje, spíše akceptuje její sekuritizaci svými spojenci. Důvodem, kromě samotné povahy německé zahraničně-bezpečnostní politiky, je i skutečnost, že SRN není jadernou mocností, nevlastní strategické zbraně a její vojenské kapacity jsou omezené. Je také možné, že Německo v současnosti upřednostňuje význam indopacifického regionu před severoatlantickým z důvodu silnějších ekonomických vazeb.

Spousta odborníků se vyslovila, že Arktida v sobě nese potenciál klíče k dialogu a mezinárodní spolupráci mezi Západem a Ruskem v post-ukrajinském válečném světě. Německo má ambice i kapacity tomuto napomoci a též jeho současná arktická politika směřuje ke snižování napětí a udržení Arktidy jako regionu míru a stability.

Summary

The thesis dealt with Germany's Arctic policy in the last decade and focuses on its security dimension. The Arctic region has undergone many changes in recent years due to climate change and the new geopolitical situation, including a change in the security situation. Based on the concepts of civilian power and securitization, the thesis examined whether Germany approaches the Arctic as a multilateral actor or whether the Arctic has gained importance in German foreign and security policy and become a recognized security issue for Germany.

The introductory part of the thesis is devoted to a general introduction of the Arctic region, its definition and a presentation of the global security, environmental and economic aspects and challenges associated with it. The thesis then briefly outlines the history of German involvement in the Arctic, its activities and Germany's relevance to the region. The main research part of the thesis is divided into the bilateral and multilateral dimensions of German Arctic policy, thus reflecting the nature of German multilateralism. The analysis of German security policy is structured on the basis of the Copenhagen School's security typology and addresses a number of different aspects of security. In addition to the typical military-strategic one, the thesis deals with climate security, economic security, international cooperation in the region or research. The multilateral dimension of German Arctic security policy is examined within the EU and NATO.

The results of the examination of German Arctic policy have shown that Germany is aware of the various aspects of Arctic security and its global dimension, however, its focus is mainly on the climate and economic security issues of the region. Even in the context of current events and the *Zeitenwende* thesis, its role remains continental and it exercises its military-strategic security influence in the Arctic primarily within broader structures such as the EU and NATO. The thesis concludes that despite a certain transformation of the character of German foreign policy within the *Zeitenwende*, Germany behaves as a civilian power, a multilateral actor in the Arctic and does not securitize the Arctic issue, but rather accepts its securitization by its allies. The reason, apart from the very nature of German foreign security policy, is that Germany is not a nuclear power, does not possess strategic weapons and its military capabilities are limited. It is also possible that Germany currently prioritises the importance of the Indo-Pacific region over the North Atlantic because of stronger economic ties.

Použitá literatura

Albert, Mathias and Buzan, Barry. "Securitization, sectors and functional differentiation." *Security dialogue* 42, č. 4-5 (2011): 413-425. <https://doi.org/10.1177/0967010611418710>. [Zpřístupněno 2023-03-20].

Alexander, Edward a T. Bloom, Evan. „The Arctic Council and the Crucial Partnership Between Indigenous Peoples and States in the Arctic.“ *Wilson Center, Polar Points* č. 21, 27. července 2023. https://www.wilsoncenter.org/blog-post/no-21-arctic-council-and-crucial-partnership-between-indigenous-peoples-and-states-arctic?utm_campaign=pi&utm_medium=email&utm_source=event&emci=8ee421a7-9a2c-ee11-b8f0-00224832eb73&emdi=975e8e62-3231-ee11-b8f0-00224832eb73&ceid=204375.

Allen, Kirk. „Arctic security is increasingly under threat. Drones can help.“ *Atlantic Council*, 26. července 2023. <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/arctic-security-is-increasingly-under-threat-drones-can-help/>.

APAN. „Arctic Security Forces Roundtable (ASFR).“ Citováno 21. listopadu 2023. <https://www.apan.org/pages/case-study-asfr>.

Arctic Council. „Arctic States.“ Citováno 4. února 2023. <https://www.arctic-council.org/about/states/>. [Zpřístupněno 2023-02-04].

Arctic Council. „About The Arctic Council.“ Citováno 15. září 2023. <https://arctic-council.org/about/>. [Zpřístupněno 2023-09-15].

Arctic Council. „The Russian Federation.“ Citováno 5. října 2023. <https://arctic-council.org/about/states/russian-federation/>. [Zpřístupněno 2023-10-05].

Arctic Council. „Instructions for Observers subject to review.“ Observer reporting 2023. <https://oaarchive.arctic-council.org/server/api/core/bitstreams/b18f226e-e6cd-47e8-816b-fdef71bbcd70/content>. [Zpřístupněno 2023-12-15].

Auswärtiges Amt. „Germany’s Arctic policy guidelines: Assume responsibility, seize opportunities.“ Auswärtiges Amt, listopad 2013. https://www.arctic-office.de/fileadmin/user_upload/www.arcticoffice.de/PDF_uploads/Germanys_Arctic_policy_guidelines.pdf.

Auswärtiges Amt. „Germany’s Arctic Policy Guidelines: Assuming responsibility, Creating Trust, Shaping the Future.“ Auswärtiges Amt, srpen 2019. <https://www.auswaertigesamt.de/blob/2582626/eb0b681be9415118ca87bc8e215c0cf4/arktis-leitlinien-data.pdf>.

Auswärtiges Amt. „National Security Strategy.“ Červen 2023. <https://www.nationalesicherheitsstrategie.de/National-Security-Strategy-EN.pdf>.

Auswärtiges Amt. „Strategy on China.“ Červenec 2023. <https://www.auswaertiges-amt.de/blob/2608580/49d50fecc479304c3da2e2079c55e106/china-strategie-en-data.pdf>.

Auswärtiges Amt. „Germany is taking on more responsibility for the Arctic.“ Citováno 17. února 2023. <https://www.auswaertiges-amt.de/en/aussenpolitik/themen/arctic-policy-guidelines/2582618>. [Zpřístupněno 2023-02-17].

Auswärtiges Amt. „State Secretary Braun and his Norwegian counterpart, Torgeir Larsen, are to open the first German-Norwegian Arctic Conference.“ 20. března 2013. <https://www.auswaertiges-amt.de/en/newsroom/news/130320-arktiskonferenz/254076>. [Zpřístupněno 2023-09-17].

Auswärtiges Amt. „Internationale Zusammenarbeit im 21. Jahrhundert: Ein Multilateralismus für die Menschen.“ 19. května 2021. <https://www.auswaertiges-amt.de/de/aussenpolitik/weissbuch-multilateralismus/2459886>. [Zpřístupněno 2023-11-10].

Auswärtiges Amt. „Deutsch-norwegische Zusammenarbeit in der Arktis.“ 21. března 2013, <https://www.auswaertiges-amt.de/de/aussenpolitik/regelbasierte-internationale-ordnung/voelkerrecht-internationales-recht/einzelfragen/-/217142>. [Zpřístupněno 2023-09-17].

Auswärtiges Amt. „Germany and Canada: Bilateral relations.“ 28. září 2023, <https://www.auswaertiges-amt.de/en/aussenpolitik/canada/209292>. [Zpřístupněno 2023-09-30].

Auswärtiges Amt. „Coordinator of Transatlantic Cooperation visits the Canadian Arctic.“ 21. března 2019. <https://www.auswaertiges-amt.de/en/newsroom/news/coordinator-of-transatlantic-cooperation-visits-the-canadian-arctic-/2201944>. [Zpřístupněno 2023-09-30].

Alfred Wegener Institut. „Neue Polarstern,“ AWI, citováno 20. listopadu 2023. <https://www.awi.de/expedition/schiffe/polarstern-ii.html>.

Bartsch, Golo M., Stephen, Kathrin a Knecht, Sebastian. *Internationale Politik und Governance in der Arktis: Eine Einführung* (Heidelberg: Springer Spektrum, 2018). <https://doi.org/10.1007/978-3-662-57420-1>.

Belov, Vladislav B. „Germany's strategy for the Arctic.“ *Arctic and North*, č. 24 (2016): 85. DOI: 10.17238/issn2221-2698.2016.24.96. [Zpřístupněno 2023-02-03].

Bloom, Evan T. „The Rising Importance of Non-Arctic States in the Arctic.“ *The Wilson Quarterly*, Winter 2022. <https://www.wilsonquarterly.com/quarterly/the-new-north/the-rising-importance-of-non-arctic-states-in-the-arctic>. [Zpřístupněno 2023-02-04].

Brzozowski, Alexandra a Prager, Alicia. „Northern Group aims to step up regional security cooperation.“ *Euractiv*, 26. června 2019. <https://www.euractiv.com/section/defence-and>

security/news/northern-group-aims-to-step-up-regional-security-cooperation/.

Buchanan, Elizabeth. „The Ukraine War and the Future of the Arctic.“ *RUSI*, 18. března 2022. <https://rusi.org/explore-our-research/publications/commentary/ukraine-war-and-future-arctic>. [Zpřístupněno 2023-03-15].

Bundesministerium der Verteidigung. „Strategische Vorausschau: Der Arktisdialog.“ Citováno 25. října 2023. <https://www.bmvg.de/de/aktuelles/strategische-vorausschau-der-arktisdialog-25808>. [Zpřístupněno 2023-10-25]

Bundesministerium der Verteidigung. „Neue Leitlinien: Arktis als konfliktarme Region erhalten.“ Citováno 25. října 2023. <https://www.bmvg.de/de/aktuelles/leitlinien-arktis--95012>. [Zpřístupněno 2023-10-25]

Bundesministerium der Verteidigung. „Northern Group: Nordeuropäer beraten Sicherheitslage.“ 7. června 2022. <https://www.bmvg.de/de/aktuelles/northern-group-nordeuropaeer-beraten-sicherheitslage-5439932>.

Bundesministerium der Verteidigung. „Verteidigungspolitische Richtlinien 2023.“ Listopad 2023.

<https://www.bundeswehr.de/resource/blob/5707776/5ba8d8c460d931164c7b00f49994d41d/verteidigungspolitische-richtlinien-2023-data.pdf>.

Bundesministerium der Verteidigung. „Nachhaltigkeitsbericht 2022 des Bundesministeriums der Verteidigung und der Bundeswehr Berichtszeitraum 2020-2021.“ Prosinec 2022. <https://www.bmvg.de/resource/blob/5561086/9aac6bb5bcd64e90a0552a3705878987/download-nachhaltigkeitsbericht-2022-data.pdf>.

Bundesministerium der Verteidigung. „Northern Group: Nordeuropäer beraten Sicherheitslage.“ 7. června 2022. <https://www.bmvg.de/de/aktuelles/northern-group-nordeuropaeer-beraten-sicherheitslage-5439932>.

Bundesministerium für Umwelt, Naturschutz, nukleare Sicherheit und Verbraucherschutz. „German Arctic Policy Guidelines.“ Citováno 10. listopadu 2023. <https://www.bmuv.de/en/topics/international/multilateral-cooperation/the-arctic/german-arctic-policy-guidelines>.

Bundesministerium für Bildung und Forschung. „Zukunft der Arktis – „Zweite Wissenschaftsministerkonferenz zur Arktisforschung.“ 26. října 2018, <https://www.fona.de/de/zukunft-der-arktis-zweite-wissenschaftsministerkonferenz-zur-arktisforschung>.

Bundesministerium für Bildung und Forschung. „Klimawandel bedroht Ökosysteme in den Ozeanen.“ 28. srpna 2019.

<https://www.bmbf.de/bmbf/shareddocs/kurzmeldungen/de/klimawandel-bedroht-oekosysteme-in-den-ozeanen.html#searchFacets>. [Zpřístupněno 2023-11-12].

Bundeswehr. „Internationale Zusammenarbeit: Was macht die deutsche Marine im norwegischen Gebirge?“ 01. listopadu 2021. <https://www.bundeswehr.de/de/aktuelles/meldungen/internationale-zusammenarbeit-marine-norwegisches-gebirge-5234988>. [Zpřístupněno 2023-09-15].

Bundeswehr. „RAPID VIKING 2023: Fliegen über ‚dünnem‘ Eis.“ 31. července 2023. <https://www.bundeswehr.de/de/organisation/luftwaffe/aktuelles/rapid-viking-2023-fliegen-ueber-duennem-eis-5662572>. [Zpřístupněno 2023-09-27].

Bundeswehr. „NATO-Beitritt von Schweden und Finnland Bedeutung für die euro-atlantische Sicherheit.“ 28. září 2022. <https://www.bundeswehr.de/de/organisation/weitere-bmvg-dienststellen/zentrum-innere-fuehrung/nato-beitritt-von-schweden-und-finnland-bedeutung-fuer-die-euro-atlantische-sicherheit-5504152>. [Zpřístupněno 2023-10-2].

Bundeswehr. „Internationale Zusammenarbeit: Was macht die deutsche Marine im norwegischen Gebirge?“ 1. listopadu 2021. <https://www.bundeswehr.de/de/aktuelles/meldungen/internationale-zusammenarbeit-marine-norwegisches-gebirge-5234988>. [Zpřístupněno 2023-12-2].

de Buitrago, Sybille Reinke. „China’s Aspirations as a ‚Near Arctic State‘: Growing Stakeholder or Growing Risk?“ In *Handbook on Geopolitics and Security in the Arctic* edited by Joachim Weber, 99, Springer Link, 2020.

Dege, Wilhelm. *War North of 80: The Last German Arctic Weather Station of World War II*. University of Calgary Press, 2004. <https://doi.org/10.2307/j.ctv6gqx2c>.

Der Bundespräsident. „Ansprache beim Mittagessen der norwegischen Regierung.“ Oslo 12. června 2014. <https://www.bundespraesident.de/SharedDocs/Reden/DE/Joachim-Gauck/Reden/2014/06/140612-Norwegen-Mittagessen-Regierung.html>. [Zpřístupněno 2023-02-10]

BGR. “BGR Energy Study 2019 – Data and Developments Concerning German and Global Energy Supplies.” *BGR*, (Hannover 2020). https://www.bgr.bund.de/EN/Themen/Energie/Downloads/energiestudie_2019_en.pdf?__blob=publicationFile&v=6.

Deutscher Bundestag. „Kleine Anfrage der Abgeordneten Andrej Hunko, Hubertus Zdebel, Lorenz Gösta Beutin, Christine Buchholz, Dr. Alexander S. Neu, Victor Perli, Helin Evrim Sommer, Dr. Kirsten Tackmann, Kathrin Vogler und der Fraktion DIE LINKE.“ 19. Wahlperiode, 13. září 2019. <https://dserver.bundestag.de/btd/19/131/1913193.pdf>.

Deutscher Bundestag. „Antwort der Bundesregierung auf die Kleine Anfrage der

Abgeordneten Andrej Hunko, Hubertus Zdebel, Lorenz Gösta Beutin, weiterer Abgeordneter und der Fraktion DIE LINKE., 19. Wahlperiode, 20. listopadu 2019. <https://dserver.bundestag.de/btd/19/153/1915326.pdf>.

Deutscher Bundestag. „Unterrichtung durch die Bundesregierung: Weißbuch Multilateralismus der Bundesregierung – Gemeinsam für die Menschen.“ 19. Wahlperiode, 20. května 2021. <https://dserver.bundestag.de/btd/19/302/1930294.pdf>.

Die Bundesregierung. „Weissbuch zur Sicherheitspolitik und zur Zukunft der Bundeswehr 2016.“ 13. června 2016, <https://www.bmvg.de/resource/blob/13708/015be272f8c0098f1537a491676bfc31/weissbuch2016-barrierefrei-data.pdf>.

Edwardsen, Astri. „Massive Russian Mobilization in the Arctic, High North News' overview shows.“ *High North News*, 1. září 2023. <https://www.highnorthnews.com/en/massive-russian-mobilization-arctic-high-north-news-overview-shows>. [Zpřístupněno 2023-11-30].

Edwardsen, Astri. „Light at the End of the Tunnel for the Arctic Council.“ *High North News*, 21. listopadu 2023. <https://www.highnorthnews.com/en/light-end-tunnel-arctic-council>. [Zpřístupněno 2023-11-29].

Edwardsen, Astri. „Russia withdraws from the Barents Cooperation.“ *High North News*, 29. září 2023. <https://www.highnorthnews.com/en/russia-withdraws-barents-cooperation>. [Zpřístupněno 2023-11-29].

European Commission. „A stronger EU engagement for a greener, peaceful and prosperous Arctic.“ 13. října 2021. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_21_5214.

European Commission. „Joint Communication To The European Parliament, The Council, The European Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions.“ 13. října 2021. https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/2_en_act_part1_v7.pdf.

European Commission. „A stronger EU engagement for a greener, peaceful and prosperous Arctic.“ 13. října 2021. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_21_5214.

European Commission. „Arctic: Agreement to prevent unregulated fishing enters into force.“ 25. června 2021. https://oceans-and-fisheries.ec.europa.eu/news/arctic-agreement-prevent-unregulated-fishing-enters-force-2021-06-25_en.

Evropský parlament. „Usnesení Evropského parlamentu ze dne 7. července 2021 o spolupráci mezi EU a NATO v rámci transatlantických vztahů.“ 7. července 2021. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0346_CS.html.

Geoinformationsdienst der Bundeswehr. „Geopolitische Information 1 / 2021: Auswirkungen des Klimawandels in der Arktis.“ Červenec 2021. <https://www.bundeswehr.de/resource/blob/5336944/37f01ec0e9be36f787fa5621acd60f76/>

2021-1-geopolitische-information-web-data.pdf.

Geoinformationsdienst der Bundeswehr. „Die Arktis unter geopolitischen Gesichtspunkten.“ 2017.

<https://www.bundeswehr.de/resource/blob/5337032/95cf9cf2d2b469a922d1374317a6b9a8/2017-2-schriftenreihe-web-data.pdf>.

German Arctic Office „Arctic Dialogue.“ Citováno 16. října 2023. <https://www.arctic-office.de/en/policy-advice/arctic-dialogue/>. [Zpřístupněno 2023-10-16].

German Arctic Office. „Security Policy in the Arctic.“ Citováno 29. listopadu 2023. https://www.arctic-office.de/fileadmin/user_upload/www.arctic-office.de/PDF_uploads/Security_Policy_Arctic_October2022_web.pdf.

German Council on Foreign Relations. „The Disruption of Arctic Exceptionalism.“ DGAP report č. 2, 8. února 2023. <https://dgap.org/de/node/38319>. [Zpřístupněno 2023-02-03].

Gernandt, Hartwig et al. „From Georg Forster Station to Neumayer Station III – a Sustainable Replacement at Atka Bay for Future.“ *Polarforschung* 76, č. 1-2 (2006): 59-61. https://epic.awi.de/id/eprint/28579/1/Polarforsch2006_1-2_6.pdf. [Zpřístupněno 2023-10-12].

Government.no. „Nuclear safety cooperation in the Arctic.“ 12. května 2015. <https://www.regjeringen.no/en/topics/high-north/nuclear-arctic/id449322/>. [Zpřístupněno 2023-10-5].

Graham, Thomas a Myers Jaffe, Amy. „There Is No Scramble for the Arctic: Climate Change Demands Cooperation, Not Competition, in the Far North.“ *Foreign Affairs*, 27. července 2020. <https://www.foreignaffairs.com/articles/russian-federation/2020-07-27/there-no-scramble-arctic>.

Greaves, Wilfrid. „The New Arctic Geopolitics.“ *RUSI*, 5. května 2022. <https://rusi.org/explore-our-research/publications/commentary/new-arctic-geopolitics>. [Zpřístupněno 2023-10-25].

Gricius, Gabriella a Marinova, Iren. „A Path to Dialogue: The Arctic for EU-Russia Relations.“ *The Arctic Institute*, 5. září 2023. <https://www.thearcticinstitute.org/path-dialogue-arctic-eu-russia-relations/>.

Grzela, Joanna. „Germany’s Arctic Policy – Between Economy and Ecology.“ *Athenaeum Polskie Studia Politologiczne* 48, (University in Kielce 2015): 120. <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/752364.pdf>. [Zpřístupněno 2023-02-04].

Handl, Vladimír. „Německý multilateralismus a vztahy k státům visegrádské skupiny.“ *Mezinárodní vztahy* 38, č. 1 (2003).

- Helwig, Niklas. „Out of order? The US alliance in Germany’s foreign and security policy.“ *Contemporary Politics*, 26:4, 439-457. <https://doi.org/10.1080/13569775.2020.1777039>.
- High North News. „Arctic Security Forces Roundtable held in Finland.“ Citováno 21. listopadu 2023. <https://www.highnorthnews.com/en/arctic-security-forces-roundtable-held-finland>.
- Intelligence Online. „Russia Acoustic warfare in the Barents Sea.“ 26. července 2023. <https://www.intelligenceonline.com/surveillance--interception/2023/07/26/acoustic-warfare-in-the-barents-sea,110007360-art>. [Zpřístupněno 2023-11-28].
- Jonassen, Trine. „Arctic Circle Assembly 2022. China: "Will Not Acknowledge Arctic Council Without Russia." *High North News*, 18. října 2022. <https://www.highnorthnews.com/en/china-will-not-acknowledge-arctic-council-without-russia>. [Zpřístupněno 2023-11-30].
- Keil, Kathrin a Knecht, Sebastian. *Governing Arctic Change: Global perspectives*. London: Palgrave Macmillan, 2017. <https://doi.org/10.1057/978-1-137-50884-3>.
- Kirchner, Stefan. „Impacts of Russia’s War against Ukraine on International Cooperation in the Arctic.“ Ústav mezinárodních vztahů Praha, online přednáška dne 25. května 2023. <https://www.iir.cz/impacts-of-russia-s-war-against-ukraine-on-international-cooperation-in-the-arctic>.
- Khorrami, Nima. „Pending Finnish and Swedish NATO Membership and the Future Relevance of ASFR and CHOD.“ The Arctic Institute, 24. listopadu 2022. <https://www.thearcticinstitute.org/pending-finnish-swedish-nato-membership-future-relevance-asfr-chod/>.
- Körber Stiftung. „The Berlin Pulse 2023/24: Of Power shifts and Paradigms.“ Citováno 15. prosince 2023. <https://koerber-stiftung.de/en/projects/the-berlin-pulse/2023-24/>. [Zpřístupněno 2023-12-15].
- Krause, Reinhard A. a Sieger, Rainer. „International Polar Year 1882-1883 - The digitized meteorological data legacy.“ Alfred Wegener Institute, leden 2010. <http://dx.doi.org/10013/epic.34148>. [Zpřístupněno 2023-02-04].
- Lagutina, Maria et al. „European Arctic Policy: Interests of the Non-Arctic States and the EU.“ In *The Handbook of the Arctic. A Broad and Comprehensive Overview* (Palgrave Macmillan, 2022). DOI: 10.1007/978-981-16-9250-5_5-1.
- Lysenko, Mikhail N. et. al. „Nuclear Safety and Security in the Arctic: Crafting an Effective Regional Governance System.“ *Arctic Review on Law and Politics*, květen 2022. DOI: 10.23865/arctic.v13.3820.
- Mahle, Mellisa. „Melting Arctic to Open Up New Trade Routes and Geopolitical

- Flashpoints.“ JD Supra, 15. srpna 2023. <https://www.jdsupra.com/legalnews/melting-arctic-to-open-up-new-trade-2260059/>. [Zpřístupněno 2023-11-6].
- Marsili, Marco. „Arctic Security: A Global Challenge.“ *Jadavpur Journal of International Relations* 26, č.2 (2022). DOI: 10.1177/09735984221120299.
- Maull, Hanns W. „Germany and Japan: The New Civilian Powers“. *Foreign Affairs* 69, č. 5 (1990): 91–106. doi:10.2307/20044603.
- MOSAiC. „3rd International MOSAiC Science Conference.“ Citováno 12. listopadu 2023, <https://mosaic-expedition.org/>. [Zpřístupněno 2023-11-12].
- MOSAiC. „MOSAiC - The key to the Arctic puzzle.“ Citováno 20. listopadu 2023. <https://mosaic-expedition.org/science/arctic-climate/>. [Zpřístupněno 2023-11-20].
- Murray, Janine J. “Physical/Geographical Characteristics of the Arctic.” In *AMAP Assessment Report: Arctic Pollution Issues*, 9-10. Oslo: 1998.
- NATO. „The Future of the High North.“ 12. května 2023. <https://www.act.nato.int/article/the-future-of-the-high-north/>.
- NATO. "Joint press conference with NATO Secretary General Jens Stoltenberg and the Minister of Defence of Norway, Frank Bakke-Jensen at the Trident Juncture 2018 distinguished visitors' day.“ 29. října 2018. https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_159853.htm?selectedLocale=en.
- NATO. „Youth Leaders Tested their Diplomatic Skills at the NATO Model Event in Berlin.“ 9. března 2023. <https://www.act.nato.int/article/youth-leaders-tested-their-diplomatic-skills-at-the-nato-model-event-in-berlin/>.
- NATO. „NATO 2030: United for a New Era. Analysis and Recommendations of the Reflection Group Appointed by the NATO Secretary General.“ 25. listopadu 2020. https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/12/pdf/201201-Reflection-Group-Final-Report-Uni.pdf.
- NATO. „NATO 2022 Strategic Concept.“ Adopted by Heads of State and Government at the NATO Summit in Madrid, 29. června 2022. https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf/290622-strategic-concept.pdf.
- Oreschnikoff, Aleksis. „Why should the European Union focus on co-producing knowledge for its Arctic policy?“ The Arctic Institute, 26. září 2023. <https://www.thearcticinstitute.org/why-should-european-union-focus-co-producing-knowledge-arctic-policy/>.
- Paul, Michael. *Der Kampf um den Nordpol. Die Arktis, der Klimawandel und die Rivalität*

der Großmächte. Freiburg: Herder, 2022.

Paul, Michael. „Arctic Repercussions of Russia’s Invasion.“ *SWP* 39, červen 2022. https://www.swp-berlin.org/publications/products/comments/2022C39_ArcticAndRussiasInvasion.pdf.

Paul, Michael a Swistek, Göran. „Maritime Choice: Indo-Pacific versus Arctic–North Atlantic Priorities.“ In „German Foreign Policy in Transition.“ Stiftung Wissenschaft und Politik, 13. prosince 2021. DOI :10.18449/2021RP10. [Zpřístupněno 2023-02-07].

Paul, Michael a Swistek, Göran. „Germany In The Arctic-North Atlantic: Reassessing ‚Forgotten Waters‘ Part 1.“ CIMSEC, 15. června 2022. <https://cimsec.org/germany-in-the-arctic-north-atlantic-reassessing-forgotten-waters-part-1/>. [Zpřístupněno 2023-02-05].

Paul Michael a Swistek, Göran. „Germany In The Arctic-North Atlantic: Reassessing ‚Forgotten Waters‘ Part 2.“ CIMSEC, 22. června 2022. <https://cimsec.org/germany-in-the-arctic-north-atlantic-reassessing-forgotten-waters-part-2/>. [Zpřístupněno 2023-02-05].

Paul Michael a Swistek, Göran. „Development Plans, Military Potential, and Conflict Prevention.“ *SWP*, 2. února 2022. DOI:10.18449/2022RP03.

Planungsamt der Bundeswehr. „Klimawandel und Sicherheit in der Arktis nach 2014: Hat die friedliche und kooperative internationale Arktispolitik eine langfristige Zukunft?“ Červen 2014. <https://www.bundeswehr.de/resource/blob/140496/ee8dedd2c7039991f0c6adb60c10ab51/a/rktis-data.pdf>.

Rácz, András et. al. „Dealing with Russia in the Arctic: Between Exceptionalism and Militarization.“ *DGAP Analysis*, č. 4, říjen 2021. https://dgap.org/sites/default/files/article_pdfs/dgap-analysis-2021-04-en.pdf

Reuters. „Putin views new nuclear submarines, says more are being rolled out.“ 11. prosince 2023. <https://www.reuters.com/world/europe/putin-views-new-nuclear-submarines-says-more-are-being-rolled-out-2023-12-11/>. [Zpřístupněno 2023-12-15].

Ronning, Bjorn. „Data centers as critical infrastructure in the Arctic.“ *High North News*, 28. května 2020. <https://www.highnorthnews.com/en/data-centers-critical-infrastructure-arctic>. [Zpřístupněno 2023-05-25].

Schulze, Vincent-Gregor. „Arctic Strategies Round-up.“ Commissioned by the German Arctic Office at the Alfred Wegener Institute, Helmholtz Centre for Polar and Marine Research, říjen 2017. https://www.arctic-office.de/fileadmin/user_upload/www.arctic-office.de/PDF_uploads/Arctic_Strategies_EN_10.11.17.pdf

Sicherheitshalber. „Folge 30: Klimawandel: Droht ein verschärfter Konflikt um die Arktis? Extremismus in der Bundeswehr.“ 27. června 2020.

<https://sicherheitspod.de/2020/06/27/folge-30-klimawandel-droht-ein-verscharfter-konflikt-um-die-arktis-extremismus-in-der-bundeswehr/>.

Steinicke, Stefan. "A Slow Train Coming: Germany's emerging Arctic policy." *Latvian Institute of policy, policy, Latvian Institute of International Affairs* (2014).

U.S. Department of Defense. „DOD Establishes Arctic Strategy and Global Resilience Office.“ Citováno 3. října 2023. <https://www.defense.gov/News/News-Stories/Article/Article/3171173/dod-establishes-arctic-strategy-and-global-resilience-office/>. [Zpřístupněno 2023-10-03].

Von Klaus, Remme. "Außenminister Maas in der Arktis Klimawandel zum Angucken.“ *Deutschlandfunk*, 16. srpna 2019. <https://www.deutschlandfunk.de/aussenminister-maas-in-der-arktis-klimawandel-zum-angucken-100.html>.

Wenger, Michael. „New German icebreaker takes big hurdle.“ *Polar Journal*, 23. května 2022. <https://polarjournal.ch/en/2022/05/23/new-german-icebreaker-takes-big-hurdle/>. [Zpřístupněno 2023-11-20].

Wang, Muyin a Overland, James E. "A sea ice free summer Arctic within 30 years: An update from CMIP5 models." *Geophysical Research Letters* 39, č. 18 (2012): 2097-2101. <https://doi.org/10.1029/2012GL052868>.

Zysk, Katarzyna. „Russia, security and the effects of NATO enlargement in the Arctic.“ *Polar Geopolitics* podcast, 06.10.2023. <http://www.polargeopolitics.com/e/russia-security-and-the-effects-of-nato-enlargement-in-the-arctic/>.

2nd Arctic Ministerial. „Co-Operation In Arctic Science – Challenges And Joint Actions.“ Report of the 2nd Arctic Science Ministerial, 25–26. října 2018: Berlín, Německo. https://asm3.org/library/Files/190402_ASM2_Bericht_V2_bf.pdf. [Zpřístupněno 2023-03-12].

Teze Diplomové práce

ZÁVĚREČNÉ TEZE MAGISTERSKÉ PRÁCE NMTS
Závěrečné teze student odevzdává ke konci Diplomního semináře III jako součást magisterské práce a tyto teze jsou spolu s odevzdáním magisterské práce do SIS předpokladem udělení zápočtu za tento seminář.
Jméno: Bc. Thi Khanh Ly Nguyenová
E-mail: 74083331@fsv.cuni.cz
Specializace (uveďte zkratkou)*: NMTS
Semestr a školní rok zahájení práce: LS 2021/2022
Semestr a školní rok ukončení práce: ZS 2023/2024
Vedoucí diplomového semináře: prof. PhDr. Ota Konrád, Ph.D.
Vedoucí práce: doc. JUDr. Vladimír Handl, CSc.
Název práce: Německá arktická politika
Charakteristika tématu práce (max 10 řádek): Diplomová práce se zabývá politikou Německa v oblasti Arktidy v posledním desetiletí a soustředí se na její bezpečnostní rozměr. V arktickém regionu dochází v posledních letech v důsledku klimatických změn a nové geopolitické situace k mnoha proměnám, včetně změny bezpečnostní situace. Práce vychází z konceptů civilní mocnosti a sekuritizace. Cílem práce je analýza německé arktické politiky a vyhodnocení současných zájmů Německa v Arktidě, a to především v oblasti bezpečnosti. Diplomová práce si klade za úkol zjistit, zdali Německo přistupuje k oblasti arktického regionu jako multilaterální aktér, který jedná zejména v rámci strategií větších hráčů, EU a NATO, anebo došlo v německé zahraniční a bezpečnostní politice k nabytí Arktidy na významu z hlediska sekuritizace, čímž se pro Německo stala uznávanou bezpečnostní otázkou.
Vývoj tématu od zadání projektu do odevzdání práce (max. 10 řádek): Od zadání projektu došlo k rozšíření tématu arktické bezpečnosti za pomoci typologie sektorů bezpečnosti Kodaňské školy. Původně měl být předmětem zkoumání čistě vojensko-strategický aspekt arktické bezpečnosti, který se po hlubší rešerši ukázal jako velmi okrajový v německém zahraničně-bezpečnostním diskursu. Se zahrnutím ekonomických, environmentálních, sociálních a kulturních bylo možné v práci předložit komplexní bezpečnostní problematiku Arktidy a postoj Německa k arktickým výzvám. Oproti původnímu záměru práci doplňuje také odborný diskurs a pohled expertů na téma.
Struktura práce (hlavní kapitoly obsahu): Úvod Arktida Německo jako aktér v Arktidě Bilaterální dimenze bezpečnostního rozměru německé arktické politiky Multilaterální dimenze bezpečnostního rozměru německé arktické politiky Závěr
Hlavní výsledky práce (max. 10 řádek): Německý zájem v Arktidě spočívá zejména v oblasti změny klimatu a životního prostředí, výzkumu a potažmo v ekonomických motivacích. Německo usiluje o ochranu životního prostředí a bezpečnost Arktidy prostřednictvím bilaterálních dohod, na mezinárodních

fórech, jakož i v Arktické radě. Země nabízí svůj polární výzkumu na podporu mírového a udržitelného rozvoje. Lze pozorovat snahy Německa o spíše desekuritizaci tématu. S rostoucím napětím si Německo bezpečnostní hrozby regionu a jejich globální rozměr uvědomuje, soustředí se však na klimatický bezpečnostní rozměr Arktidy, vojenská otázka leží jako předmět řešení a politik spíše v pozadí. Vojensko-strategické bezpečnostní otázky adresuje Německo spíše jako stát EU a NATO. Německo svou politikou usiluje o udržení regionu jako oblasti stability a kooperace, chová se vůči Arktidě jako civilní mocnost.

Prameny a literatura (výběr nejpodstatnějších):

Auswärtiges Amt. „Germany’s Arctic policy guidelines: Assume responsibility, seize opportunities.“ Auswärtiges Amt, listopad 2013. https://www.arctic-office.de/fileadmin/user_upload/www.arcticoffice.de/PDF_uploads/Germanys_Arctic_policy_guidelines.pdf.

Auswärtiges Amt. Germany’s Arctic Policy Guidelines: Assuming responsibility, Creating Trust, Shaping the Future, Auswärtiges Amt, srpen 2019. <https://www.auswaertiges-amt.de/blob/2582626/eb0b681be9415118ca87bc8e215c0cf4/arktis-leitlinien-data.pdf>.

Auswärtiges Amt. „National Security Strategy.“ Červen 2023. <https://www.nationalesicherheitsstrategie.de/National-Security-Strategy-EN.pdf>.

Auswärtiges Amt. „Germany is taking on more responsibility for the Arctic.“ Citováno 17. února 2023. <https://www.auswaertiges-amt.de/en/aussenpolitik/themen/arctic-policy-guidelines/2582618>.

Bundesministerium der Verteidigung. „Strategische Vorausschau: Der Arktisdialog.“ Citováno 25. října 2023. <https://www.bmvg.de/de/aktuelles/strategische-vorausschau-der-arktisdialog-25808>.

Bundesministerium der Verteidigung. „Neue Leitlinien: Arktis als konfliktarme Region erhalten.“ Citováno 25. října 2023. <https://www.bmvg.de/de/aktuelles/leitlinien-arktis-95012>.

Bundeswehr. „NATO-Beitritt von Schweden und Finnland Bedeutung für die euro-atlantische Sicherheit.“ 28. září 2022. <https://www.bundeswehr.de/de/organisation/weitere-bmvg-dienststellen/zentrum-innere-fuehrung/nato-beitritt-von-schweden-und-finnland-bedeutung-fuer-die-euro-atlantische-sicherheit-5504152>.

Geoinformationsdienst der Bundeswehr. „Die Arktis unter geopolitischen Gesichtspunkten.“ 2017. <https://www.bundeswehr.de/resource/blob/5337032/95cf9cf2d2b469a922d1374317a6b9a8/2017-2-schriftenreihe-web-data.pdf>.

German Council on Foreign Relations. „The Disruption of Arctic Exceptionalism.“ DGAP report č. 2, 8. února 2023. <https://dgap.org/de/node/38319>. [Zpřístupněno 2023-02-03].

Maul, Hanns W. „Germany and Japan: The New Civilian Powers“. Foreign Affairs 69, č. 5 (1990): 91–106. doi:10.2307/20044603.

Paul, Michael. Der Kampf um den Nordpol. Die Arktis, der Klimawandel und die Rivalität der Großmächte. Freiburg: Herder, 2022.

Paul, Michael a Swistek, Göran. „Maritime Choice: Indo-Pacific versus Arctic–North Atlantic Priorities.“ In „German Foreign Policy in Transition.“ Stiftung Wissenschaft und Politik, 13.

prosinec 2021. DOI :10.18449/2021RP10. [Zpřístupněno 2023-02-07].		
Etika výzkumu:**		
Jazyk práce: čeština		
Podpis studenta a datum 03.01.2024		
Schváleno	Datum	Podpis
Vedoucí práce		
Vedoucí diplomového semináře		
Vedoucí specializace		
Garant programu		

* BAS – Balkánská a středoevropská studia; ES – Evropská studia; NRS – Německá a rakouská studia; RES – Ruská a eurasijská studia; SAS – Severoamerická studia; ZES – Západoevropská studia.

** Pokud je to relevantní, tj. vyžaduje to charakter výzkumu (nebo jeho zadavatel), data, s nimiž pracujete, nebo osobní bezpečnost vaše či dalších účastníků výzkumu, vysvětlete, jak zajistíte dodržení, resp. splnění těchto etických aspektů výzkumu: 1) informovaný souhlas s účastí na výzkumu, 2) dobrovolná účast na výzkumu, 3) důvěrnost a anonymita zdrojů, 4) bezpečný výzkum (nikomu nevznikne újma).